

HISTORISK TIDSKRIFT

FÖR

SKÅNELAND

UTGIFVEN AF

LAURITZ WEIBULL.

BAND 1.

HÄFTE 5—6.

LUND 1903
E. MALMSTRÖMS BOKTRYCKERI.

har manglat, och har han haft siw stycker ther inne medh. Honom hade the med Printzenskölds hustru och familie tagit till fånga och knechterne fördelt iblandh bönderne till att arbeta hoos them, hwillecke the efter handen, när thet så them lyster, taga af daga och drifwa ther med theres kurtzwill. När tätta war skedt, hade Claes Kamb giordt sig till landshöfdinge och Jöns Cofot till commendant på slottet, affärdandes alltså förbete skuta med desse tijender till Kiöpenhafn. J medler tijdh ankom galliothen Spes med rytterne, och när han skött Eders Kongl. Maj:tz lösen, hade the och swarat med tw skott af slottet och ther opå strax sendt twänne fährmän uth till boijorten, fordrandes på Prinzenskölds wegnar till sig i landh ryttmästaren med capten Holm, som war i samma föllie, och the bref dee hade hoos sig. Men efter äfwen een stark storm opwäxte, måste galliothen gå till siös igen och åter om andre morgonen sättia på förre ort, ther tå iämwähl thän förrige båten är kommen uth och hade hämptat tee öfrige officerer med skieparen och styremannen i landh och på sidlychten all båtfolcket, löpandes med boijorten och hästerne till Röne, ther och samma boijort än är beliggandes. Officererne medh skepparen och styremannen hade the fängslat och the gemene rytterne indrifwit uthj rådhuskällaren i Röne, ställandes twenne stycken ther utan före, laddade med skroot, till att ther med skiuta them ihjel. Men Jöns Kofot har warit så bijgott, at han hade sändt efter probsten her Jöns i Röne att meddela them först sacramentet, och ändoch denne hade warit med i samme wärk såsom landshöfdingen owän för thet han hade talld honom något hårdt till, derföre att han ljetet tillförende hade offentlig på predikstolen bedit för kongen i Danmarck, har han lijkwähl låtit öfwertala sig till att fälla förbön och erhålla desse gemene wed lijfwet. Fem wekur ungefär sedan landet war således eröfrat, och 14 dagar efter ryttarnes ankomst, hade then till Kiöpenhambn affärdade skuta kommit tillbakers och bracht med 3 hollandske skep, två boijorter och twänne caprer, som hafwa tijt förddt den danske landshöfdingen öfwerst. Ekstein, 60 tyske och Selandis ryttare med 100 gemene knechter, theribland och någre swenske sig befinna skole. Den eene capren med ungefär 10 eller 12 stycker har wädret slagit

sönder moot stranden. Med the andre fahrkoster hade thee affördt till Kiöpenhambn ryttmestaren, leutenampten och inspectoren öfwer tullen sampt ungefär 40 gemene fängslige och een temblig quantitet smör, kött, mallt och allahanda slags fåuat. Och sedan har ingen mehr warit ther ifrå Kiöpenhambn. Printzensköldz lijk är i een dubbelt kista inswept och indsatt uthj ett särskildt huus wed kyrckian i Röne. Hans hustru och familia sittia ther i stadhen fångne och lijda stoor nöd. Landsskrifwaren med captenen och fendrichen hålles fångzlige i Åkyrckieby på landet. Alle landzens inwånare hafwa i denne revolte interesserat, vndantagandes Näxe häradsboerne, som när thet danske krigzfoleket äre komne in på landet, hafwa först blifwet twungne att träda till deres partij. Omsijdher är af predikstolen publicerat wordet, att om någon attaque skulle skee på landet, då skulle fångerne gifwas gewähr och drifwas till att göra mootståndh med, och then som icke tät göra wille skulle strax nedskiutas. . .

Allernådigste konung, denne förb:te Ystedz borgare kan icke nogsampt beklaga sigh, huru illa han är fågnat worden af dee andre Ystedzboerne, eenkannerlig borgmestaren thersammastädes, Siwert Cofot, för thet han icke allenast nu har förrådt Bornholmsboernes procedurer, men och tillförende, när han kom ifrå sin arrest i Köpenhafn, skall hafwa giordt E. K. M. een vnderdånig berättelse om thet tillstånd ther tå war. Elliest berättar och denne ryttare mig hembligen, att han hade hördt refereras af the hollandske och danske officerare, när the till Bornholm ankomme, det borgmestare och råd här i staden skulle hafwa skrifwit kongen i Danmark till och gifwit honom wid handen, att han måtte landsättia något folk här wid kalkungen och göra attacquen wid Wästre Watuport, den the icke allenast wille hielpa för honom öppna, men och slå på guarnisonen i staden, och att kongen i Danmark altså hade twenne gånger haft sitt folk med någre fahrkostar till wägs, dee ther förste gången wore lupne på grund, hwarföre och styrmannen wid sin tillbakarkompst skall wara hängd blefwen, och then andre gången hade the fåt återbod på wägen. Hwarföre the och än wore sinnade wid första occasion at försökiat igen. Här mumblas och något om itt brief, som ifrå kongen i Danmark till borgmestare och råd skall wara

ankommet. Jag har fuller mine spaningar uthe så efter thet som annat mehr; önskade iag kunde komma rätt under grunden ther med.

J det iag detta skrifwer, vnfar E. K. M. allernådigste ordre af den 14 huius iag äfwen nu wid middagztijd och skall den till hörsampst, skylligst, underdånigst föllie göra min flijt att anförska penningarne till fångarnes uthlösen med thet allra snareste.

Landskrona d. 7 mars 1659.

Widh E. Kongl. Maij:tz afreesa j dag brachte mig secreteraren Ehrenstein Eders Kongl. Maij:tz allernådigste befallning, det iag skulle låtha taga een skrifware wid hufwudet, som war ifrå Helssingör bortdragen och hemligen hölle sigh här på landet oppe, hafwandes med Steen Holk, trenne prester och een borgare uthj Helssingborg något emot E. K. M:t och dess estat för handen, som inthet dugde. Nu, såsom iag sidermera af secret. Skunk är worden något egenteligare om denne saken informerat, och befinner oförgripelig den wara af een sådan beskaffenhet, att om man denne eene skrifwaren allenast skulle låtha antasta, torde the andra complices ther af blifwa förorsakade anteen att vndansticka bref och hwad mehra the kunde hafwa om händer, som them detta förehafwande måtte öfwerlyga, eller sökia till att escapera, eller och om saken wore så mogen skrijda till executionen ther med, enär the således märkte, att theras anslag genom skrifwaren blefwe optäckt och the hwad heller är j någon extremitet therigenom råka måste. Hwarföre iag fuller är kommen på the tankar, att genom een troupe uthcommenderade rytare och knechtar låtha på een tijd och tillijka hämpta them alle hijt in och thet doch på thet sättet, att b:te troupe skulle gifwas ordre till att hålla sigh förtäckt j skogen och beränna både adelssmannens samt prästernes gårdar, då itt par karlar skulle gifwa sigh fram till husen med mit bref eenkannerlig till adelssmannen, hwarutj iag wille gifwa honom att förstå, thet han wore kommen j rychte för een sådan sak, anmodandes honom att föllia med hijt in, then till att förklara. Wille han tå med godo förstå sig ther till, skulle then vthskickade gifwa honom wid handen, thet han, till att desto mehra purgera sigh, wille öppna sine

huus och rum och låtha see hwad skrifter, gewähr och hwad för folk han hade hoos sikh. Men skulle han förwägra thet eene eller andre att göra, låthandes see någon widrig mine ther wid, skulle på thet fallet then uthskickade gifwa een winck åth sitt hinderhåld, bestijga huset och inquirera, om hwad ther fördächtigt finnas kunde, tagandes honom altså iempte skrifwaren och prästerne hijt med sikh. Hwilket alt iag fuller förmodar med lagen kunna förswaras, efter then, som j vppenbara rychte kommer, fogeligen kan dragas till ransakning, fast mehra för thet, som crimen læsæ angår. Och är denne saken numehra icke tyst, uthan man weet nästan allmänt att tahla ther om. Så hafwa och ammiral Wrangels bönder allaredo sändt honom bod och låtha warna honom här före. Jcke desto mindre lickwål har iag tyckt een nödtorft wara att först j vnderdånigheet mig hoos E. K. Maij:t förfråga, om E. K. M. allernådigst behagar, att saken på förberörde sätt angrijpas skall, och lär doch inthet vnderlåtha j medler tijd och in till dess iag kan få E. K. Maij:t allernådigste förklaring här på tilbakars att opspana, hwarest b:te skrifware nu hafwa sitt tilhåld. Skulle E. K. Maij:t sig detta allervnderdånigste förslag j nåder låtha behaga, så hemställer E. K. M. iag j vnderdånigheet, om commendanten j Helsingborg icke måtte få ordre på mit advertisement, när man här war färdig till att ställat i wärket, att och låtha grijpa honom j Helssingborg och j hans huus om breef och skrifter att inquirera. Jag hörer denne Steen Holk skall för någon tijdh sedan hafwa låtit förföllia och slå effter twenne ryttare, som hafwa passerat hans huus förbij, och att twenne af hans huus skole hafwa warit efter posten, williandes then på wägen opfånga, med mehra annat, som man här talar om honom och thet brefwäxlande, som genom borgeren j Helsingborg emellan honom och Köpenhafn esomoftast skall skee . . .

Malmö d. 22 mars 1659.

. . . Elliest allernådigste konung kan iag inthet vndgå E. K. Maij:t allervnderdånigst att föredraga, det hennes furstl. nådes fogde på Söfde här anhåller, att dee 34 heela, 16 halfwa och 2 fierdedels hemman af Söfde och Tostrup godz, som Totten för giordh förstråkning har fåt j betallning af Danmarkz chrona och

nu äre revocerade, måtte för gårdssens bruk skuld få blifwa ther vnder, emedan och hennes furstelige nåde uthan them icke kan blifwa så många godz mächtig, som förslaget och E. K. Maij:tz donations bref innehåller. Men skulle och thet inthet kunna skee, då begärer han, att desse hemman må tillåthas j währ alenast till att hielpa bruka åkern wid gårdarne. Så har och grefwinnan frw Ebba Sparre skrifwit mig till, och herr feldtmarskalken grefwe Steenbock j lijka måtto för hennes skuld, thet iag måtte E. K. Maij:t allervnderdånigst insinuera hennes supplication, 1. Om att få the häster igen, som ifrå den henne här j landet donerade gård Nääs äre transfererade till Dahlby. 2. Att hon nu må behålla tijenden och E. K. M:tz halfdeel af höö och säd wid samma gård. 3. Att hon må niutha godssen ther vnder frij för ryttare qwarteer. Och 4. att then assignation hon har fåt till krigz cammar præsideten herr Flemming må genom E. K. Maij:tz ytermehra allernådigste ordre blifwa god giord, emedan hon icke weet andre medell att få lijket fort med till Sverige. J thet öfrige solliciterar och öfwersten herr Pär Sparre, att emedan then gården E. K. Maij:t har benådat honom med här j Skåne är temblig illa medfahren, E. K. Maij:t täcktes allernådigst tillstädia honom att låtha tijt transportera uhr Seland någon boskap och spanmähl. Bispen j Lund låther säga mig, att E. K. Maij:t hafwer emot skolmästaren här j staden allernådigst resolverat, det twenne qwinnor, som han hafwer hoos sigh och är hustru Barbro magister Zuægas samt hustru Anna doctor Per Resens, jtem tree mag. Wellam Langs barn, som äre j Ystedt, alle ifrå Köpenhafn, skole dimitteras tilbakar igen. Så äre här och twenne fattige enkior, hwilka iemwäll sökia om dimission, men efter iag ingen befallning ther om hafwer ifrå E. K. Maij:t, kan iag inthet göra ther till. Det wore önskeligit, att sal. Printzensköldz hustru och barn på Bornholm kunde blifwa uthwäxlade för Christian Vrnes frw och syster, som äre j Ystedt, dy hon skall lijda stoort älende, som berättas, hoos the bornholmiske. Det lijder nu tijden, att åkeren skall brukas, och wore altså nödigt, att man wiste, om E. K. Maij:t allernådigst behagade, thet Böringe och Lindholm skall blifwa längre vnder arendatorens förpachtning. Fuller tycker mig oförgripelig, det

Dahlby och Fliginde gårdh, om the blifwa tillsamman, skole kunna wara nog till stalstaten, och att Eders Kongl. Maj:t skulle wäxa någon mehra nytta ther af till, om arendatoren finge än j detta åhret behålla Böringe, hwilket än tå altid, när E. K. Maj:t så allernådigst gottfinner, kan läggias till stallstaten, doch måste iag desse mine vnderdånigste tankar suspendera, efter iag icke egentelig weet, hwad E. K. Maj:t om detta må hafwa resolwerat . . .

Malmö d. 24 mars 1659.

. . . Jagh hafwer anträffat een förnäm och temblig förmögen enkia här j staden, Agneta Erhattes widh namn, hoos hwilken den danske general krigzcommissarius herr Nilss Krabbe för detta logerat hafwer, som tillijka med Krabbens pijga, then hon har haft j sitt huus, hafwer icke allenast sielf vndandölt någre Krabbens saker, men och förledt sin gamble moder till att göra thet samma, oachtadt att hon icke allenast offentlig på rådhuset wid confiscation af all hennes propre ägendom är åthwarnat till att oppenbara be:te saker, men och sidermehra någre gånger ther om beskickat Eders Kongl. Maj:t publicerade placat och uthtryckeligen förbiuden all gemenskap med fienden, dess betiente, vndersätare och anhang. Det, som allaredo funnit är, består j något sölf, Krabbens frus gångekläder, sängetyg och någre borddukar. Men iag har kommit öfwer itt inventarium, som uthwijsar månge dyrbare saker; allenast måste iag twijka, om alt ther af är här eller och sompt till Köpenhafn öfwerfördt, efter som thet will berättas, att han något skall hafwa tagit tijt öfwer med sig sielf och sidermehra iemwäll hafwa låtit een gång hämpta något. Jeke dess mindre går här tahlet, att någre iuveler, guld och penningar skall än wara här fördolde, och finnes här twenne, som säija sigh hafwa icke längesedan sedt något ther af, men the wella icke offentlig uth ther med af rädhoga för the danske. Pijgan har iag låtit fast sättia, och än doch iag både med gode och hotande hafwer warit till wärke med henne och förb:te hustru att få mehra fram, så kan iag doch inthet få them till att bekänna något. Dee hafwa och här till warit så malitieuxe, att the icke thet ringeste hafwa wellat lefwerere ifrå sigh, om icke mine uthskickade hade itt och annat sielfwe opleetat och fåt thet

trugmant fram. Och hafwer alt warit meslerat ibland enkians saker, dy han och pijgan hafwa haft nyklarne till alle Krabbens kistor, tagit ther uth hwad the hafwa wellat och thet här och ther för parterat. Det äre och fundne några och 50 rosenobler och någre portugaleser sampt annat guld, som hafwa legat j enkians crambod, här och ther instuckne ibland åthskillige kryder. Hwilket fuller enkian föregifwer höra sigh till. Hoos een af hennes döttrar säges wara itt med rött atlask öfwerdragit skrijn, som skall wara med förgylte beslag, hwar uthj någre iuveler skole wara förslutne. Men iag kan inthet få thet fram, med mindre iag brukar skarpa alfware ther till. Dee skole hafwa förswurit sigh att inthet willa gifwa fram något mehr, om the än skulle lijda döden ther öfwer. Förthenskuld nödgas hoos Eder Kongl. Maj:t iag mig j underdånighet förfråga, om iag icke må låtha försegla bem:te hustrors hus, henne in för borgmestare och råd anklaga och låta gå doom öfwer saken, och om iag må låtha beängstiga pijgan med hootande af tortur. De äre mächta sturtska och mootsträfwige, lijka som hade the något ryghåld. Om nu enkian drifwer på sitt anförwantskap ibland borgmestare och råd eller huru thet förewetter, kan iag icke wetta. Går man alfwarsampt om med thenne saken, då hoppas iag wist man lär få oppenbarelsse om myket annat godz, kan skee och thet, som hennes furstl. nåde prætenderar opå. Men ther hoos skulle icke wara otienligit, om man än låthe kalle borgerskapet op på rådhuset, hölle them thetta före, förmanandes them att inthet längre fördöllia hwad the kunde hafwa om händer af the danske, och tillsade them nåd, som thet wille oppenbara, men them dubbelt straf, som yterligare wille förtijgat och framdeles lickwäll ther med beträdas kunde. . . .

Malmö d. 29 mars 1659.

Eders Kongl. Maj:tz allernådigste befallning af den 26 huius till ödmiuk hörsampt föllie, har iag j dag låtit anklaga hustru Agneta Ehrhattes för de vndandolde Krabbens saker och begärat, att borgmestare och råd wille här ransaka ther om och tilhålla henne att bära fram hwad som af hans inventario än felas. Vthj godo kan iag hwarken med henne eller Krabbens pijga wijdare komma. Fuller bekänner be:te hustru, att här skall hafwa warit

itt kostbart skrijn, som pijgan har beklagat sig wara förkommit, men pijgan nekar ther till. Doch föregifwer hustren, att Krabbens stallmestare Nilss Persson, som j wintras rymbde här ifrå, skall hafwa bracht thet uhr wägen. Dee wille och nu i thet öfrige gifwa all skulden på honom. Wist är fuller thet, att han har gömdt vndan här j staden alle Krabbens bästa sadlar, pistoler, bössor och annat gewähr, men dee lätz inthet wetta af, hwarest thet är blifwet, icke håller är någon än framkommen, som will oppenbarat. Rät nu skall een poike hafwa warit hoos denne hustros gamble moder och hafwa ther inkastat eett örnegätzwahr, hwaruti låg ibland andre små saker och twenne bord dukar, een lijten guldring med 5 rubiner och itt halsseband beslaget med sölfwer, ther opå Krabbens wapn står. Wachten, som iag har satt wid hennes huus, har försummat att taga be:te poike fast. Alle rum j huset har iag elliest låtit försegla, dem vndan-tagandes, som secret. Gilius innehafwer. Jag wäntar alle stunder att få hijt then mannen ifrå Christianstad, som har för gen. audit. Chronenburg oppenbarat frw Dorthee Rosencrantz saker, och skall sedan använda all flijt till att få them om händer. Om Böringe clöster och Lindholmen måste iag än j vnderdånigheet påminna. Skall man låtha bruka åkern thersamstädes wäll, då måste ther anskaffas 5 eller 6 plog, hwar till 10 eller 12 par oxar behöfwes, men om E. K. M. allernådigtst gott finner, det arrendatoren skall blifwa ther qwar, så kan han försee thet eene med thet andre. Elliest har iag här talt med borgmestare och råd om den döde borgmestarens ställes ersättiande och befinner fuller af itt kong Fredrichs privilegio, åhr 1526 uthgifwit, det borgerskapet hafwa fåt tillstånd att keesa borgemestare, när någon förändring med them förefaller, doch så, att then ther keest blifwer skall göra konungen sin eed, efter som och konungz Waldemars privilegium de anno 1360 och konung Erichs af anno 1415 tillåter rådet att wällia sig andre rådmän igen uthj de afgangnes rum. Men ändoch detta sidsta practicerat, skall lickwäll här till wara observerat, att konungen sielf eller hans lähnsman har satt borgmestare till, hälst een aff rådmännen, och äre som tijdz genom rijkzhofmestarens och andres recommendationer rådmän tillkomne föruthan något wahl. Förstberörde

privilegium förordnar och här j staden 4 borgmestare och 12 rådmän, men the hafwa lickwäll icke haft här mehr än 7 rådmän och stundom otta. Altså kan iag icke annat see än att vnder Eders Kongl. Maj:tz allernådigste disposition beror till att sättia them borgmestare före, och therföre har iag borgemestare och råd nu ansagt, att the skole thet j vnderdånigheet afbijda. . .

Malmö d. 31 mars 1659.

Twenne Eders Kongl. Maj:tz allernådigste befallningz bref af den 29 huius har iag med vnderdånig devotion äfwen vnfångit och skall wetta them hörsambligen att efterlefwa, såssom iag och allaredo med öfwersten Hård har afthalt om Beringij arresterande och för thet öfrige skrifwit till Landzchrona om Vrups tienares eliberation. Af innesluthne öfwerste Lübekers skrifwelse täckes E. Kongl. Maj:t med mehra j nåder see, hwadh han berättar om någre snaphanar, som åter hafwa sammanroterat sigh j Göinge härad. Jag har rådt honom göra sin flijt, att han anteen kan fåå eller skingra them j tijdh, som han och sielf inclinerar till. Så snart skogen blir grön, rädz iag man lærer få höra mehra af sådant salskap, emedan allmogen allaredo begynner här och ther till att gå ifrån theras hemman. Deels af landtmannen håller nu på att flyttia sitt godz hijt in j staden af rädhoga för främmande krigzmacht, ther om thalet går öfwer alt. En part erholla och dubitere än the skole såå theras åkrar. In summa här är hopp och skräck, glädie och rädhoga iblandh folket. Så kommer och borgemestare och råd z comportement här j staden mig något sälssamt före, j det iag någre gånger har haft somblige af them hoos mig och gifwit them anledning till att tahla om then resolution the finge j Landzcrona, men the eviterer med flijt att läggia sig j någon discours ther om, icke görandes heller then ringeste mine, som gingo thet them så högt till hiertat, att the nu med dess större alfware wille inquirera efter them, som b:te correspondence med fienden hafwa plägat. Öfwer den qwinnan, som för Krabbens vndan-dolde godz är j labyrinth kommen, äre the mächta ting perplexe. Det kommer fuller deels ther aff, att hon med skyldskap rörer the förnäpste, som äre här j staden. Dee hafwa haft åthskillige hoos mig till att intercedere för henne, men iag har icke dess

mindre een wäg som annan låtit fortfara med processen emot henne, och har hon nu twenne gånger warit för rätten. Gärna skulle the fuller wella hielpa henne, om the kunde. Men factum är så oppenbart. . .

Post scriptum.

Emedan iag elliest förnimmer, att een hoop vnge drängiar skola hafwa samkat sigh tillhopa uthj Färss herad j Landzcrona lähn, ther skogzbygden är, som stöter in till Christianstadz lähn och Göinge härad, och att desse här och ther hafwa lagdt sigh in hoos bönderne thersammestädes, hwilka uthan twifwell läre wara the, som rychtet een tijd har gåt om, att kongen j Danmark hafwer låtit wärfwa sigh tilhanda, och man lickwäll uthj een owisheet icke kan wäll komma åth them, med mindre man skickar een troup ryttare åstad och ther hoos een wettig karll, som vnder prætext att inquirera om och optaga alla löösgångare eller driftekarlar måtte sökia till att få them om händer, att the sedan kunde här ifrå transporteras till hwad ohrt E. K. M. hälst behagar, så hemställer E. K. Maij:t iag i diupeste vnderdånigheet, om E. K. Maij:t allernådigst gott finner, att man på slijkt eller annat sätt må ränsa landet. Jag hörer och, att op j Bleking och uthj Christianstadz lähn skogzbygd skall mycket öfwerflödigt vngt folk hålla sig oppe hoos bönderne, hwilka bätre tiente till knechtar än att liggia så fåfänge och ther af taga tillfälle att bedrifwa thet som inthet duger. Fuller är nu hwar stans här j landet många ödesgårdar, men när ryttare wärfningen j Christianstadz lähn går för sig och bönderne ther måste wijka af gårdarne vndan ryttarne, kan thet wäll komma till pass, att samma bönder flyttia in på ödesgårdarne och bebyggia them igen, ther med tå landet wäll lär blifwa besatt till sin nödtorft. . .

Malmö d. 1 april 1659.

J aftons sände borgemestare och råd h mig ransakningen om then hustron, som har haft Krabbens saker j sin förwaring, hwilken iag nu j vnderdånigheet här hoos sänder. Mig tycker, the hafwa fahrit then saken så j hastiheet öfwer. . . Rät nu wijsar mig öfwersten Mörner itt bref af een sin uthskickade till Christianstadz lähn, som thär är assignerat på någon contribution för hans ryttare, hwaruti han berättar, att bönderne i Gemse

sochn hafwa vnsagt till att betala honom med lod och krut, om han komme tijt op til them at inkräfwia contributionen, och att the snaphanar, som nyligen hafwa skutit een af Mörners corporaler och ryttare, hafwa warit the bönder sielfwe, som hade betalt them contributionen, hwilka uthj theras tilbakar reesa hafwa oppassat them wid itt waad, ther mordet är begånget. Mörner föreslår förthenskuuld, om han icke måtte, wid thet att det eene af hans compagnier nu går hemåth, gifwat ordre till att med itt omak göra execution på samma sochn. . . .

Malmö d. 4 april 1659.

Danske rijkzammiralen herr Owe Giedde beder i vnderdånigheet ännu om pass för sine söner, medan enkannerlig the han hafuer på sin gård j Seeland lijda nödh och få inthet oppehälle meer thärsammestades. Vppå bispens i Lund gifne anledning lät iag i höstas ther arresteras iempte the twenne professorum hustror ifrå Kiöpenhafn, som E. K. M:t allareda hafuer låtet gifwa löös, än twenne andre, then eene wid namn Dorthee, sahl. dr. Hans Rasmusons, och hennes dotter och then andra Jnger, sahl. her Baltzars, och hennes tienistepijga, desse hade bispen och giärna haft löös med the andre och anhåller iämwähl dr. Christian Vos ther om. Jag måste altså i vnderdånigheet afwänta hwad E. K. M:t allernådigst behagar thär oppå at förklara. Herr rijkzmarskalken grefwe Gabriel Oxenstiärna har låthet hoos mig anhålla, dät han måtte få the hästar och stoor igen, som ifrå Scharholdt tagne och till Dahlby, Fligende och Knudstrup transfererade äre, allareda för än han fick bem:te Scharholta gård i possession, emädan E. K. M:t thät så allernådigst bewilliat. Men såsom iag än icke har fåt någon ordre therom ifrå E. K. M:t, så står iag billigt an at efterkomma hans begiäran. Gen. maior Fabian Berendts har skrifwit mig till, dät E. K. M. iag aller vnderdånigst måtte andraga, at vnder then lilla gården Maglö, som E. K. M:t allernådigst har donerat honom, är een annan lijthen gård, Delperöd wid namn, belägen med någre få tillhörige bönder, hwilken, emädan then icke står expresse nämpnd i hans donations bref, honom will disputeras. Nu såsom lijkwähl Maglö gård uthan denne icke kan bestå, och thät tillförende har varit itt corpus tillsamman, så bedher han

vnderdånigst, at E. K. M:t och tåktes vnna honom then, och at brefwet till then ända må blifwa omskrifwit . . .

Malmö d. 8 april 1659.

Hwad Eder Kongl. Maij:t uthj twenne dess allernådigste bref af den 5 och 6 huius, som äfwen tillijka inkommo, mig allernådigst befaller om penningarnes anförscaffande, om the resterande knechters opbringande, een ny uthskrifning och annat mehra, thet har iag med vnderdånigst hörsamheet allaredo begynt ställa j wärket, och hoppas lijtet frambättre kunna E. K. Maij:t aller vnderdånigst berätta, hwad uthj dett eene och andre blifwer uthrättat, efter som och iag inthet lär vnderlåtha att skynda med penningarne, hwad någonsin möijeligt är. Jtt allenast måste iag här wid j vnderdånig ödmiukheet påminna, det iag befahrar, att om man nu strax skulle låtha något förmärkia sikh om vthskrifningen, skulle een stoor deel af allmogen begifwa sikh af wägen och till skogs, efter som the allaredo här och ther begynna att förlöpa hemmanen med hustru och barn, lätandes husen öde, therigenom tå fast ringa aff landet skulle blifwa brukat och tillsådt j detta åhr. Men om man dilaterade lijtet med rychtet om uthskrifningen, in till dess währbruket wore för öfwer, skulle thet, att the således hafwa lagdt theras arbete nid och theras säd j iorden uthströt, hålla them något fastare wid gårdarne. Jag beder doch j vnderdånigheet, att E. K. M. desse mine oförgripelige tankar icke med onåder förmärkia wille. Elliest kan Eder Kongl. Maij:t iag aller vnderdånigst icke förhålla, det greff Vlefeldt låther gå tahlet, att han will flyttia af med heela sin familie till Engeland. Det skall och j desse dagar hoos honom hafwa warit opå discurs, att dee engelske worde blifwandes E. K. Maij:t dryge nogh, och att the icke wore komne som Danmarks fiender, men tillijka med holländaren att obligera E. K. M. till att göra frid med Danmark. Och efter een och annan här weet thala om, hwilket uthan twifwell af honom må vara uthkommit, huru then engelske ambassadeuren med nästförledne Roskildts tractater hafwer sig comporterat och hwad protestationer han hafwer giordt emot cessionen af desse länder, så gör man sikh nu här thet hopp, att fridz conditionerne icke skole blifwa E. K. M. så tilldrägelige som the förrige . . .

Malmö d. 18 april 1659.

Den mannen¹⁾, som boor på kalkbruket här uthan för staden, sitter nu fängslat på slottet. Han har allaredo bekändt, att tree borgare j denne staden, nembl. Fader Dawidsson, Jochim Brun och Hanss Jöransson, hafwa någre gånger varit hoos honom wid bruket och begärat, han wille skaffa theras breek öfwer åth Köpenhampn och hämpta them ther ifrån bref och wahrur tilbakers igen, så och att gref Vlefeldts hofmästare har esomoftast varit ther uthe hoos honom, men j hwad ärende, thet har man icke än kunnat rättelig erfahra. Elliest har han budit g. auditeuren Benjamin 1000 rdr, om han wille medla saken, så att han kunde slippa, och försäkrat honom om betallningen ifrå sin swåger, then eene borgmestaren j Köpenhafn, hwarföre han och wille sättia honom här j staden twenne gode män till löfte. Förb:te Hans Jöransson gästar hoos gen. maior Essens wärd och är han med the andre twenne alleredo fast tagen till sakssens wijdare förhör. Jag fruchtar doch, man lär inthet komma rätt under grunden ther med, om E. K. M. icke täckes tillåtha. thet man må hafwa then eene på tortur, enär man kommer närmare uthj ransakningen och kan finna mehra skäal ther till. Dy här är itt sådant malitieuxt och förhärdat sälskap, att man hwarken med trug eller gode löfte kan få wetta sanningen af them mehra än the sielfwa willia, såssom iag thet nogsampt har pröfwat uthj denne actionen om the vndandolde herr Nils Krabbes saker. Ändoch hans förrige tienare twenne, som här äre med åthskillige fleere andre, kunna witna, att een stoor deel af samma saker, som än borta äre, hafwa varit utj den tillförende angifne qwinans huus och j hennes sampt herr Nils Krabbes pijgas förwaring, hwilka saker b:te tienare tillstå än wara här j staden, kan man likwäll omöijeligen icke få them fram j dagzliuset, ehwad konster man och ther till brukar. Corfwitz Trolle har haft sitt tilhåld uthj b:te kalkbruk, när han j förledene wintras förde jungfru Rantzou här ifrå. Men een fohrman här j staden skall hafwa bracht henne tijt uth med sin wagn, hwilken fohrman för någre dagar sedan genom döden är afgången. En stu-

¹⁾ Bartholomæus Mickelsen, egare af Limhamns kalkbruk.

dent, som har hållit sig på kalkbruket oppe och nu iemwäll är insatt, har detta först tilkiänna gifwit. J går fans här een half mijhl på andre sijdan kalkbruket wid een påhla itt tembligitt stycke ifrå landet fastbunden een båth med össkar och åhror, med hwilken wisselig någon åter nyligen måste wara ifrå Köpenhafn öfwerkommen. Här mumblas åter j staden, som skulle igen j desse dagar wara bref ifrån kongen i Danmark till b(orgmästare) och r(åd) ankommet med förtröstan, att the skole snart blifwa förlossade. Och när mannen på kalkbruket blef fasttagen, gick strax itt rychte uth, att och twenne af borgmestarne skulle wara j arrest, hwilket icke aldeles kan wara uthan appræhension. . . .

Malmö d. 19 april 1659.

Man hafwer nu omsider i thät närmaste fåt uthi harfwe-tråden af then conspiracy här i staden, sidstförledne juletidh har varit vnder händer med the danske. Thäruthi hafwer man allareda ertappat them, som på bifogade specification ¹⁾ finnes namngifne, af hwilka een part sig hafwa vndanstuckett, strax mannen på kalckbruket blef tagen och förr än the rögdde blefwe, som dogh icke kunna wara komne uhr staden, emädan porterne hafwa hållitz tillyckte. Bete man på kalckbruket, så mycket man än har erfaret, har varit förnämste ophofwet till all then handell, hwilken således har varit anlagd, att om icke Gudh synnerlig hade thet förhindrat therigenom, att fiendens fahrkoster tå luppe på grund, hade thet efter all appearance ofehlbart gåt them an. Tankar hafwa the haft at bringa landet i wapn med, och eenkannerlig giordt sig hopp på någre här och thär bestälte snaphaner. Dät tör hända, att man får een stor monsieur i spelet med. Gud gifwe nåde thärtill, att man rättelig kunde uthleetat. Man måste och nu wäll gifua acht oppå them öfrige man hafwer hoos sig in om wallerne, at icke desperationen till äfwentyrs hoos them, som conscij äre och kan skee fleere äre än man troor thet, må få luft till någon mognare resolution. Dee namngifnes huus låther man nu förseglass, och har man allenast efterlåtett någre theras egne victualie perseler till theras hustrur och barns oppe-

¹⁾ De fiesta här upptagne närmare omtalade i Taubenfelts följande bref.

hülle, in till thes saken erörtrat blifwer. Dät har hållet mächta hårdt, innan man har kunnat komma så wijda vnder grunden, som förbett är. Om trätzande, eder, förpflichtelser, ägne domar och annat sådant mehr, som till een innocenties besköniande tjänar, har kunnat hiälpa, så tror iag man hade snart hållet them för ährlige karlar och giordt sig conscientie här öfwer, att man hade något alfwarsampt antastat them. Herr Nils Krabbes stallmästare är wid kalckbruket och kommen i land, när han sedan här blef fasttagen. Och har tå hans ärende warit at recognoscera, om allting, som till anslaget på thenne ohrten tiente, war så beskaffat, som af desse i Kiöpenhambn war angifuit. Genom huars befordran han är kommen tijth tillbakars igien, lär man och nu få wetta. När Corfitz Trolle war här öfuer, har han och haft commission härom, och tå hafua the förnemste conspiranter warit med honom ihoop på kalckbruket. Sedan ryttare wachten kom dijth, hafua the haft thes sammankompst hoos prästen i Bunkefodh, och een bonde, Grels i Gyllinge, har esomoftast burit bref emillan them. Dätta wärket är begynt allareda Michaelis tijdh och har warat in till nu. Emädan man far fort med inquisitionen, hemställes Eders Kongl. Maijt i vnderdånigheet at förordna någon commissorial rät öfwer them. Dät kom wäll till pass, at general auditeuren Beniamin äfwen war här; han har giort huadh han har kunnat till at extorquera then bekiännellse af them, som reeda är skeed. Men iag fruchtar, man lär doch inthet få wetta om alt beskeed, så frampt icke tortur blir brukat. Den andre ransakning, som Beniamin är befallat at hålla om fogdens sak j Heritzwad, har man måst så länge opskiuta. Kuthathuen, som blef löösgifwen, berättas hafua öfuer hundrade snaphaner på behnen och at hafua i desse dagar legat på een skog, ther Beniamin skulle passera igenom till tingzplatzen, at oppassa honom. Så får iag thärtill med rätt nu kundskap, at strax på andre sijdan Lund skola och hålla sig 40 snaphaner oppe. På tingzplatzen lär man inthet blifwa säcker uthan starkt convoij, och thät är wid denne tijden uhr fästningarne omistandes. . . .

Tächtet E. K. M. gifwa Beniamin kalkbrännarens Bartholomæj meubler, så skedde honom een stoor nåd. Han befarar, att andre skulle förekomma honom och bedia uth thet, och der-

före har han bedit mig j vnderdånighet supplicera för honom ther om.

Malmö d. 19 april 1659.

... Eders Kongl. Majjt har förmodeligh af min förre i dag afgångne aller vnderdånigste skrifwellse allaredo sig låthet föredraga, huru wijda man här war kommen med ransakningen om conspirations saken här i staden. Junan aftonen lär spöras, om fleere theruthi äre deelachtige, efter man än är i fult arbete thet till att examinera. Jagh har för min opassligheet inthet än kunnat komma uhr huuset, men iag måste lijkwähl förfoga mig oppå slottet med att assistera Beniamin theruthinnan för sine orsaker skuld. Folcket äre nu här mächta ting perplex öfwer ouverturen om thenne handell och sticka allestädes hufwuden tillsamman, ehwar the kunna komma åth. Gud lär lijkwähl betala them theras otroheet på theras egit hufwud, ehwad thet och thermed lijder. Hoos een borgare har iag funnidt här i staden vthi fyra kramfat inpackat 150 par skoor, 40 par strumpor och 37 par skinbyxor, som hörer kongen i Danmarks förrige commissarie skrifware till, them iag har låthet lefwerat till pro-wiantmästaren här i förwaring, men deels theraf är något för-därfwat. Med herr Nils Krabbes saker kommer iag inthet wij-dare till rätta, om icke borgmästare och rådli willia med mehra alfwar lägga handen ther wid, at then qwinna, som är beträd med til at hafwa vndandölt sompt ther af, må blifwa tillhållen at och skaffa fram thet öfrige, som iämwähl kan bewijsas hafwa warit i hennes huus och än är borta. . . .

Malmö d. 22 april 1659.

Så mycket man af föregången ransakning kan erfabra, så hafwa conspiranterne här j staden twenne gångor haft före att bringa den uthj dee danskes händer. Först någre wekur för juhl och sedan andre juhledag, efter som the och allaredo hade till then ända samkat uthj theras huus något manskap af the arre-sterade adelens tienare, borgare, drängar och annat löst partij, ther med the wille öfwerfalla wachten. Dee hafwa och gåt om med att förfärdiga någre stegar, them dee hafwa achtat att kasta öfwer muren till the danske, och dessföruthan låtit föra någre jernstänger ur staden, som the danske skulle sig betiena till att

bräckia muren med, som E. Kongl. Maj:t alt omständeligare war-
der förnimmandes af sielfwa ransakningen, then man j morgon,
will Gud, till E. Kongl. Maj:t ämnar j vnderdånigheet öfwer-
sända. Doch har man näpelig ännu kunnat komma vnder rätta
grunden af thenne saken. Det lär och icke håller skeep, för än
man genom tortvr får uthleetat. Sedan min sidste aller vnder-
dånigste berättelse om denne handell har man fåt namn på
någre flere conspiranter och theribland förnämbigast Owe Tott
och een, som för detta har warit wallmästare hoos the danske.
Owe Totts tienare, som j detta spelet har warit brukat, har man
bud efter uth på landet. Så har man icke håller fåt ännu fatt
the af conspiranterne, som hafwa stuckit sigh af wägen. Den
eenes tienare förmeenar, att möijelig halfwa staden har wettat af
denne conspiracy, men att så många skole hafwa warit j råd
med thet, will han inthet bestå. Ehquem och thet är, så har
man haft betänkiande att grubla mehra theruthj, för än E. Kongl.
Maj:t wijdare allernådigtst förordnar, huru man ther med skall
förfara. Dessemellan håller man stadigst stark wacht, och wore
önskandes man hade ännu itt par compagnie ryttare här ifrå
Landzcrona, så länge man kan komma med thenne saken till
ändskap. . . .

Malmö d. 25 april 1659.

Af mine nästförrige trenne allervnderdånigste skrifwelsser
har E. Kongl. Maj:t förmodelig allaredo med mehra förnummit,
huru wijda man efter handen har avancerat uthj ransakningen
om conspirationssaken här j staden. Sedan Claes Rålamb och
secreteraren Skunck ankommo och man thet med them hade
communicerat, har man tillijka med them åter j dag haft någre
af the arresterade conspiranter före och efter then ouverture,
man har fåt, måst resolvera till att låtha taga gamble danske
tollnären här j staden, Nilss Person af namn, wid hufwudet
med, mehrendels för then orsak skuld, att desse consilier till
een deel äre smidde j hans huus, och att han skall hafwa wettat
theraf, såssom och att danske adiutanten Schou skall hafwa wa-
rit hoos honom, förkläd j bondakläder, när han tog plantan (!)
af stadzmurens beskaffenheet uth med strandsijden. Hwilken
adiutant och berättas samma gång hafwa warit inne hoos Owe

Tott. Af sielfwa ransakningen förnimmer E. Kongl. Maj:t elliest, hwad bekännelse Bartholomæus på kalkbruket hafwer giordt om gref Vlefeldt. Och än tå ther af kan någorlunda aftagas, thet denne måtte hafwa wettat af, att någon correspondence war emellan b:te Bartholomæum och borgmestaren j Köpenhafn, genom hwilken gref Vlefeldt skall hafwa sökt sin reconciliation wid danska hofwet, emedan han ther war wäll ansedh, så har man lickwäll giordt sigh betänkiande att inquirera eller röra wijdare här om, för än E. Kongl. Maj:t thet allernådigst behagar att anbefalla. . .

Malmö d. 26 april 1659.

Hurudan bekännelse den mannen på kalkbruket omsijder har giordt om grefwe Vlefeldt, det warder E. Kongl. Maj:t nu förnimmandes af den bijlago, som finnes hoos hofrådets Claes Rålamb's skrifwelse. Öfwersten la Voyet har, som iag märker, gifwit grefwen uthförlig ouverture om hwad som j lägret för Köpenhafn är passerat och eenkannerlig E. K. Maj:tz desseignerade attaque på b:te stad, hwilken denne här uthj sin cammar har diäterat ofwanbe:te man j pennan med sampt sine råd och förslag, huru fienden hade sigh ther emot att förese, och bedit honom det till Köpenhafn avisera. Elliest har och mehrb:te man ofta warit hoos grefwen och efter all apparence med honom confererat iemwäll om thet, som här har warit vnder händerne. Men ännu har man inthet kunnat komma vnder sanningen ther medh. Gen. mai. Essen har j desse dagar temblig flijtigt opwartat grefwen och hwar gång någre tijmar hoos honom tilbracht. Tahlet låter han gå, thet han är sinnat att danka af, och hans hustru förer tembligh frije discusser. Om een ärlig man wille iag inthet gärna något widrigit tänkia mycket mindre skrifwa, men detta har mig lickwäl icke bort för E. Kongl. Maj:t förtijga. Gud gifwe, man hade E. K. Maj:tz ordre här, huru man j denne fast wichtige sak skall förfara, dy fructar här äre fleere uthj interesserade och kan skee förnämre personer, än man allaredo har fåt wid hufwudet. Der till med öppa sigh på alla sijdor här omkring snaphanerne, af hwilka Staetz skall anföra itt partij wid Ystad, som herr r. r. och gen. Forbuss berättar, och itt annat partij hafwer för någre dagar sedan nedskutit inspectoren öfwer

strandrijdarne, som och hade fullmacht then halfwe säd till E. Kongl. Maj:tz skepzflottas provision af the caducerade gårdar att opfordra. Man har altså orsak att see sigh här desto bättre före, emedan conspiranterne tilförende och skola hafwa haft collusion med snaphanarne eller iu åthminstone tankar att draga them in sigh till bijstånd. Och måtte lätt hända, att the orögde conscij här j staden genom een så förnäm anförare torde resolvera till någon extremitet, om man skulle röra ännu för mycket j saken eller och antasta fleere, eller och the på något sätt skulle kunna göra sig oumbrage ther af, att theras wärk icke skulle blifwa dölt, hwilket man förmeenar sig icke nogsampt här bastant vara att styra och förhindra, så frampt man icke af mehra ryterij blifwer förstärkt. Och derföre har man nu gott funnit till att uthlåta förrige danske tollnären på caution till att göra the andre ther med så mycket säkrare, men icke dess mindre lickwäll bär flijtigt acht på honom, att han icke skall vndkomma. Rätt nu blifwer mig berättat, att g. Vlefeldts grefwinna gör sigh färdig till att reesa uhr staden; må skeep han gör sällskap med, och på thet fallet, om han icke med maneer kan oppehållas, lär man ändteligen ankundiga honom arresten, efter Essen och hans frw säjtes och nu willia gifwa sigh här ifrå. . .

Malmö d. 29 april 1659.

Emedan af mine medcommitterade och mig aftalt blef, det iag till att nu afsee grefwe Ulefeldtz contenance måtte honom besökia, war iag och j går efter middagen hoos honom, då han begynte att beklaga, huru beswärligit honom fölle att subsistera på denne ohrten, efter thet han inthet kunde niutha något af sine godz, och att låtha wid desse tijder sine medell uhr främmande land hijt transportera, war både långsampt och misteligit. Hans godz j Danmark wore nu heelt ruinerade och godssset j Pommeren så medfarit, att thet j 20 åhr icke kunde oprättas igen. Hwilket lickwäll hade kostat honom stora penningar. Här i landet hade han ringa godz. Den eene hans gård war mehra till lust än fördeel. Och then andre importerade j god, tijdh allenast 600 d:r om åhret. Clöstret, som han hade fått af E. K. Maj:t, war icke häller aldeles wäll tillrättat, och af grefskapet hade han ingen inkompst för åthskillige marcher, inqwarteringar

och contributioner, som dhet hade warit underkastat. Han kunde wäll besinna, att thet skulle komma för E. K. Maj:t bättre till pass än honom, efter dhet låge på gräntzen och wijs fronteren, och derföre såsom och att hans missgynnare icke måtte göra ord ther af, att han hade nuttit stooze beneficia och lickwäll sutte fåfång och immeritus, hade han sändt donations brefwet ther opå till E. Kongl. Maj:t:z cantzelij och offererat att afträdat E. K. Maj:t igen, heemställandes E. K. Maj:t att betänkia honom i framtijden med een summa penningar therföre eller något annat godz, som E. K. Maj:t bättre kunde mista. Men E. K. Maj:t hade inthet låtit sig thet behaga, uthan befalt skicka brefwet tillbakars. Jcke håller hade E. K. M. på hans ansökiande wellat unna honom itt pass att reesa af landet med och retirera sigh till någon ohrt, ther han sine återstående fåå år kunde tilbringa med studerande och skrifwande oppå thet wärk, som han hade under händer, dy han förmätte till hofwe icke längre opwarta, effter han mehrendels war siuklig och han wäll wiste, att man ther icke gärna leed een dansk karll hoos sigh. Än tå om han hade mått blifwa betrod att få wetta af thetta stoorä wärke, när thet resolverades, han möjijelig hiade kunnat gifwa E. K. M. theruthj den anledning, att E. K. M. hade kommit på een närmare wäg ther till. Han meente E. K. M. af hiertat wäll, hade lagt j Danmark the fundamenta, som doch nu inthet kunde erkännas, att E. K. M. hade uttro blefwet inviterat till thet E. K. M. sedan med mödo hafwer sökt, emedan man ther icke tå war wäll till fridz med thenne regering. Men thet alt för stränge tractament man brukade på denne sijdan, j det man wille strax falla med dörren in j huset och tryckia landet genom tullar och excessive skatter, hade afskräkt them j Köpenhafn; det hade och elliest, som borgmestaren Christoffer Hansson, hwilken han hade hulptit till embetet, för honom hade berättat, med honom öfwer 40 the förnämpste thersamstädes willat flyttia hijt öfwer, om icke thet hade warit. Han hade wäll wettat förslag till att bringa E. K. Maj:t dubbelt så mycket in med bättre façon. När man kunde med godo obtinera något, hwarföre wille man tå fahra fram med hårdheet? Han märkte wäll, man wille med flijt iaga honom bort, derföre wille han, så snart E. K. M. komo

tillbakar, reesa till E. K. M. och ännu anhålla, att honom måtte tillåthas att retirera sigh uthi een lijten wråå, dy man ginge så om med honom, att han inthet längre kunde blifwa här. Det wore honom swårt nu på sine gamble dagar att lida tort och insolentier, som han på åthskilligt sätt här hade måst uthstå af ryttare och andre. Landzhöfdingen i Christianstad hade och opbrutit hans brief till hans tienare på Sölitzborg, allikwäll att therutij icke annat war skrifwet än thet som lände till E. K. M. tiensts befordran. Hiertelig ginge thet honom till sinnes, att han både af een part k. råd så wäll som andre måtte höra sig efterthas, att E. K. M. uthj sidste tractat wäll hade kunnat obtinera bättre conditioner, om icke han hade warit. Hade tå och een j förleden sommar kastat honom thet j ögonen före, och thet som wärst wore måste nu heela världen kitla sig ther af, att Coyet hade uthj een conferentz j Köpenhafn, som thet danske manifestet uthwijste, offentlig sagt, att han hade öfwerträdt sin instruction och wore wärd man skulle therföre spela honom efter hufwudet. Gud ware hans witne, och wille han döo ther opå, att han hade doch så troget arbetat therutj för E. K. Maj:t, som een son för sin fader allrig kunde giörat bättre. Men at han sedan tractaten emellan commissarierne war adiusterat, icke hade kunnat obtinera thet uthan ruptur, som E. K. M. omsijder genom secret. Törnesköld och Ehrensten hade låtit begära, ther uthi hoppades, han wore äntskyllat. Tijden tillät tå icke någon långsam tractat. Eder Kongl. Maj:t stood på Seeland med een ringa macht, och thet war j det att ijsen skulle brytha. Hade the danske fattat then resolution och gåt på E. K. M. uhr Köpenhafn, måtte E. Kongl. Maj:t snart hafwa stådt uth stoor hazard, och än fast större, om E. Kongl. Maj:t hade blifwet spärrat på öyarne och Holländarne hade äfwen kommit dhe danske till hielp. Man hade alt bort åth handterat honom illa. E. K. M. nåd emot sig kunde han doch allrigh till fyllest berömma. Men dels E. K. Maj:ts ministri hafwa håller sedt honom annorstädes än wid hofwet och derföre tillfogat honom alt förtreet, och hwad wille man stoort achte then danske karlen. E. K. M. hade lofwat komma honom j nåder ihug med något employ, som wore ungefär proportionerat emot den charge han

tillförende hade beklädt, och att unna honom itt heederligt rum ibland dess swänske, men så snart E. K. M. kom till Göteborg, märkte han, att hans missgynnare hade warit honom j wägen, och war dhet hans olycka, at han för sin opassligheet skuld icke kunde föllia med till Giöteborg. Doch måtte han bekänna, att han wed hofwet hade måt wara stoort äfwentyr underkastat, dy han kunde inthe skrymta, uthan måste säija sin meening wäll uth, och möjijelig thet hade icke behagat allom wäll. Icke dess mindre hade han förbyt till 40 m. rdr wärde af sine godz j Danmark och them hijt transporterat j acht och meening att tilbringa sin tijd hos E. K. M. Hade och åtskillige gånger, men eenkannerlig för någre wekur sedan genom en förnäm person anpresenterat sigh till att blifwa employerat igen af E. K. M. uthi een occasion, som då förmodelig icke skulle hafwa warit E. K. M. till skada. Dee som hade rådt E. K. M. till detta kriget hade icke giordt wäll. Man skulle hafwa satt the rådgifware, som för bythe skuld j Köpenhafn hade styrkt till storm, främpst j anloppet, att the hade fåt något späckia theas lust. Alrig hade han trodt, att E. K. M. skulle hafwa resolverat till samma storm, uthan allenast att E. K. M. skulle hafwa giordt ther med een mine till att nå therigenom någorlunda sin intention. Köpenhafn wore een öfwer alla måttan considerabel ohrt så af situation som manskap. Om E. K. M. hade haft 20 m. man therföre, hade han wäll wellat säija föruth, att dhe inthet skulle uthrätta. 30 m. bewärde karlar wore iu ther inne, och kongen hade sig så fast föresatt, thet han icke wille låtha taga sigh lefwandes uhr nästet. Hade han mått säija något theruthj, då wille han hafwa rådt, att E. K. M. skulle wäl hafwa dragit all sin force ther före tillsamman till att therigenom obligere them till tractat och göra sig uthj tractaten desto redutabler. Men han hade hördt, att E. K. M. har låtit föreslå them swåre conditioner både lijtet för stormen, så wäll som när the af danske r. råd nu denne gång mötte E. K. M. wed Ringsted, som Sehestedt hade honom berättat, så wäll som och åter nu genom den engelske residenten. Det wore icke indicia, att E. K. M. hade lust till någon tractat; hwad skulle det hindra om E. K. M. admitterade Danmarks allierade ther till? E. Kongl. Maj:t kunde

wäll finna medell att spijsa them af med. Danmark tillstadde iu både Holland och hansestäderna j Brömsebro tractaten, ändoch man wäll wiste, att dhe inthet undthe them gott eller worde annat sökiandes än theras ägit interesse, men the finge likwäl fahra af igen uthan någon synnerlig avantage. Detta wärket hade itt widt utseende. E. K. M. sutte wid rodret och kunde än styra skepet j een god hamn, men toge E. K. M. icke rodret wäll j acht, måtte lättelig hända, att E. K. M. leede ther öfwer någon afsaknat. Honom komme så före, att Seland torde blifwa omsijder then ottande provincien j Holland. Och att andre togo hwar sitt stycke af Danmark med. Jnnan kort worde Holland wäll sättiandes sin foot fast j Köpenhafn, efter och gemeene man dbersamstädes icke lijtet ther till inclinerar. Ehuru och thet ginge, så wore han försäkrat, att denne kongen j Danmark allrig dör een kong, och icke heller tror han, att E. K. M. får någon sin Danmark under sigh. Och hwad wille E. K. M. med itt land, som allrig annorledes än med macht och wälde kunde hållas under lydno? Han märkte wäll, att een part E. K. M. ministre inthet heller hölle af att winna undersåtarne genom affection, men att trykia och hålla them hårdt, och ther till hörde store krafter. Sannar man nu icke elliest hans ord, att Hålland allrig worde tillåtandes, det E. K. M. skall blifwa mästare af Danmark, det worde ännu wäll flere kommandes j spelet med. Hålland hade fuller icke behof att sökia någre nye conquester. Men för commerciernes skuld gjorde thet hwad som skedde. Tullen j Öresund har warit een orsak till all Danmarks olycka. Hade han blefwet längre j Danmark, då skulle han heelt hafva afskaffat samma tull och doch så lagat, att Danmark skulle hafwa fått dubbel inkompt igen, uthan någon ialousie och andres förtreet. Han tyckte heelt illa wara, att E. K. M. skulle så uthråka för the bedrägelige Engelländer. Hwad gott een kong kan hafwa sigh att förwänta af een republic, dhet hafwer icke allenast the denne gången, uthan och många andre exempell wijst. Engelland wore mehra ialoux öfwer E. K. M. macht än Holländarens. Skulle desse tree nordiske rijken komma under een crono, då blefwe den för all wärlden formidabell. Danmark tiente bättre för E. Kongl. Maj:t att wara ett ringa corpus för

sig sielft, än att E. K. M. skulle få så många mächtige grannar ther. Holland bär sigh här uthi åth som een, then ther med een siuk menniskia omgås, hwilken man gifwer så småningom dricka till att uppehålla allenast lijfwet något lijtet med. Med macht will Holland inthet grijpa saken an, uthan går ther med j sagta maak, och skickar tå then eene lilla succursen efter then andra, till att dher med j längden likwäll enervera Danmark och icke heller vnna E. K. M. stoor styrkia, in till thess bägge äre consumerade, och Hålland altså kan desto bättre nå sitt måhl. E. K. M. hade wäll een stoor krigsmacht på behnen, men när man skall employera dhen på åthskillige ohrter och emot så många fiender, försloge thet inthet. Han hade sielf i sine dagar gouvernerat itt stoort wärk och wiste fuller, huru ther med tillginge. Och allegerade han Danmarks exempell j förra feigde, tå det fuller hade haft itt tembligitt stort corpo tillsamman, men när the hade besatt öyarne och gaurnisonerne, hade the ringa kunnat bringa i fält. Han önskade af hiertat, att Gud wille hielpa E. K. M. uhr dhetta kriget. Detta war så j thet närmaste summan och thet förnämste af hans discours. Men när iag wille taga mitt afträde, sade han, att han icke häller längre torde förtroo sigh här, ty man förwarade desse ohrter illa. Gud förbiude, att thet anslaget the danske j wintras hade haft här på staden hade gåt dhem an, då hade han länge warit styckiat. Drottningen j Danmark war honom mycket emot. Dee som commenderade thet anslaget hade haftt ordre att nederhugga heela hans familie, men att bringa honom och hans dame, om möjligitt wore, lefwandes till spectacell in j Köpenhafn. Drottningen regerade nu ther. Hon war wäll något hitzig och ijfrig, doch uthan raison. Hennes favoriter, the främmande, holla den stackars kongen för theras ägitt interesse skuld under fötterne, doch worde thet sigh snart omgiutandes j een annan form.

Ransakningen här j thet öfrige belangande, så hafwe wij ännu icke kunnat få någon synnerlig wijdare kundskap om honom, gref Ulfeldt, än then eendeste, som den mannen på kalkbruket oss har gifwet. Han utthyder elliest nu sin berättelse om la Voyet således, att gref Ulfeldt icke hade sagt, thet han äfwen hade communicerat honom desseinen af E. K. M. storm för

Köpenhafn, men att han, när then j pennan dicterades, hade berömbdt la Voyet, att denne war hans bäste wän, der af Bartholomæus præsumerade, att han hade fått denne desseinen ifrå la Voyet. . . .

Malmö d. 6 maj 1659.

Vthj hwad terminis then ransakningh sigh befinner, som nu här vnder händer är om then föregångne conspiracy, det har E. Kongl. Maij:t förmodelig af krigsrådets Claes Rålamb's vnderdånigste mundtelige berättelse allaredo j nåder förnummit. Efter all appareance skall man näpelig kunna få wetta, huru then saken omständeligare till hoopa hänger och hwem som therutj alt intresserar, med mindre man brukar sielfwa extremiteten ther till. Och eenkannerlig lär thet falla swårt att erhålla nogsampt witnessbörd uthj thet eene. Dy att antasta och draga them för examen, som man tror skole kunna gifwa mehra vnderättelsse ther om, kan icke skee uthan appræhension, hwilken sedan ofehlbart itt desperat consilium lär förorsaka. Och är än tå missligit, om man får erfahra något af them, emedan man förnimmer, att thet med temblig secretesse och varsamheet är handterat. . . . Aff bijfogade borgmestare och råd's doom förnimmer E. K. M., huruledes the hafwa sakfält then qwinnan, som herr Nils Krabbes godz har vndandölt, vnder E. Kongl. Maij:t's onåde, den the altså tacite lembna till E. K. M. att determinera, och j thet öfrige påläggie the b:te qwinna att swara till resten af Krabbens godz, som icke befinnes wara mig lefwererat. Jag har wäll ståt ther på, att iag måtte ändtelig få af them een definitiff sententz j saken, men thet har doch för ingen deel warit att erhålla. Hwarföre iag altså har måst protestando förbehålla mig att sökia högre rätt, om E. K. M. thet så worde gottfinnande. . . .

Malmö d. 10 maj 1659.

Man har åter j dag haft tollnären Nilss Persson före och omsijder trugmant, sedan han af kalkbrännaren Bartholomæo och bonden Greels är worden öfwertygat, fåt honom till bekänna, att han har icke allenast vnfåt, men och talt med then danske auditeuren Schou uthj sitt huus j Bartholomæi närwaru, som tå äfwen och war ther, så och att han har wettat af thet föräderij här war för händer, men hwarken med råd eller dåd sig uthj

thet eene eller andre interesserat, uthan fast mehra med Bartholomæo expostulerat, att han hade fördrt honom Schouen opå. Och tillstår han iemwäll, det Bartholomæus har wijst och refererat honom the punchter g. Vlefeldt har låtit opsättia om E. K. M:tz dessein uthj attacquen för Köpenhafn. Men wijdare nekar han sigh wetta af gref Vlefeldt j någon sådan måtto. Dee andre conspiranterne har man och dragit för examen igen, doch inthet af them något kunnat erfahra om g. Vlefeldt. Jcke håller är apparentlig, att han skall hafwa sitt wärk communicerat med någon annan än Bartholomæo, om icke thet är skedt med hans amanuensi Kiehl Frijs, som hoos honom skall wara j temblig credit, hwilken man utan ordre icke tårs låtha antasta. Alla stämman ännu elliest ther uthj öfwer eens, att g. Vlefeldt icke har haft någon kundskap om förräderijet här j staden, för än på sijdych-tone, sedan man sågh, att thet inthet kunde nå sin effect. Tullnären berättar j thet öfrige, att Bartholomæus hade förtrödt honom, det han hade ordre om till att låtha skona g. Vlefeldt och hans huus, ther anslaget på staden skulle hafwa gåt för sigh. Hwilket Bartholomæus fuller affirmerar wara skedt af borgmästaren j Köpenhafn, som hade skrifwit, att Bartholomæus måtte handla med honom, som han wille. Men sedan g. Vlefeldt icke hade efter kongen j Danmarks förslag wellat skrifwa honom sielf till om sin reconciliation, hade man resolverat att nedergöra heela hans familie och honom med henne allenast lefwandes till Köpenhafn att öfwerföra låtha. . . .

Malmö d. 13 maj 1659.

Här öppa sigh dageligen snart mehr och mehr af conspiranterne, och ibland dem, sedan min sidste aller vnderdånigste berättelsse, förnämbiligast arendatoren på Böringe Rassmuss Andersson, fogden öfwer Wemmingzhögs härad Jacob Owesson och pastor j Fosie, herr Söfrin, men huruwijda then eene eller andre kan hafwa sigh j saken interesserat, warder protocollet af ransakningen uthwijsandes. Den äldste borgmästaren här j staden Ewert Wilfank är fuller j raden med, men än har man icke wijdare om honom kunnat erfahra, uthan att han har haft weetskap här om. Kongen j Danmark hafwer genom sin öpne breef sökt att draga general maior Essen och magistraten här j staden

till sin devotion, försäkrandes then förre om penningar eller itt lähu och dem sidste att willia contentera 20 m. rdr för then försträckning theras medelssförwanter någre hafwa giordt till E. K. Maij:tz guarnisoner här. Det förre brefwet föregifwer kalkbrännaren Bartholomæus sigh icke hafwa tordots oppenbara Essen, uthan att hafwa sändt thet tilbakars, men thet sidste brefs innehåld har han communicerat med b:te borgmestare, än tå thet icke directe till honom war skrifwit, uthan till then andre borgmestaren Hans Henrichsson, som Bartholomæus hölt wara god swensk, och therföre icke dristade sigh att wijsa honom brefwet, uthan har sidermehra förbrändt thet. Jtt annat kongens j Danmarks bref är och ankommit, förmedelss hwilket conspiranterne, ännu sedan anslaget icke gick an, förmanas till att blifwa beständige och försäkras lickwäll omsijder om secours. Hwilket bref presten j Fossie har haft uthj förwaring och säger sin hustru sedan hafwa förbrändt. Otto Lindenou har och giordt conspiranterne bijstånd med folk och gewähr. Och har her Jfwer Krabbe een gång genom arendatoren på Börringe sändt bréf till Köpenhafn, ther af lätt är att märkia, att han har wettat af correspondencen här emellan, men annat har man än inthet kunnat om honom förnimma. På slottet har elliest fienden tillijka haft anslag som på staden. Doch håller iag oförgripelig före, att man hwarken med thet eene eller andre ännu har kommit vnder rätta grunden, och lär näplig eller skeep, för än man adhiberar ther till torturen, dy mästeparten är itt extremt förhärdat selskap at fås wijd. Det synes och lijkt, att thetta wärket lär sigh temblig wijda uthsträckia. Men med g. Vlefeldt kan man inthet finna någon sak mehra än then kalkbrännaren Bartholomæus honom allenast gifwer. . . .

Malmö d. 21 maj 1659.

Såsom herr feldtmarskalken grefwe Steenbock mig j går adverterade om Eder Kongl. Maij:tz allernådigste willia angående frw Dorthee Rosencrantz och Måns Rosencrantzes godz, som gref Vlefeldt skall hafwa hoos sigh, altså har iag och j dag beskickat honom ther om, då han hafwer swarat, det herr Jfwar Krabbe hade j förleden wintras honom communicerat Eders Kongl. Maij:t allernådigste breef, förmedelst hwilket honom hans ägendom

här j landet är löösgifwen worden, och ther hoos begärat, att han måtte få skicka twenne sine skrijn till Torup ther j förwaring att blifwa, emedan han för hwariehanda tillfallande osäkerheet skuld inthet torde hafwa them på sin ägen gård. Hwilka skrijn han, gref Vlefeldt, sidermehra hade låtit hämpta ifrå Torup hijt in j staden, efter någre ryttare hade hans folk ther öfwerfallit, och han altså icke håller torde förtroo them ther. Och wiste han icke, att ther äfwen war något uthj, som hörde frw Dorthee Rosencrantz till, uthan att herr Jfwar Krabbe hade theruthj sine ägne jordebreef, som han gärna wille hafwa förwarade. Hwad Måns Rosencrantzes godz anlangade, så war notorium, att b:te Rosencrantz hade gäst j thet huset, ther han, grefwen, nu bodde uthj, för än han thet köpte, och hade altså lembnat sine saker ther qwar efter sikh j een cammar förseglat. Men hwad thet war wijste han icke, jcke heller hafwer thet ståt honom an att oppenbara samma godz, emedan han lät kunde tänkia, att man än tå skulle få wetta ther af genom Rosencrantzes förrige pijga, som tiente hoos mig, och then tienaren han tillförende hade haft, som och war här. Wille man lickwäll nu wijsa honom E. K. Maij:t allernådigste ordre, att han skall låtha afföllia förb:te twenne Krabbens skrijn med desse Måns Rosencrantzes meubler, så kunde han desto bättre lämpa sikh ther effter, men förr kunde han inthet släppa något uth. Nu är thet wäll så, att någre Måns Rosencrantzes meubler af ringe importance skole stå uthj een cammar hoos gref Vlefeldt innesluthue, men ther iempte skall han, som berättas, hafwa hoos sig uthj särskildt förwaring Rosencrantzes iuveler och förnämste saker. Hwilket likwäll lär blifwa swårt honom att öfwertyga. . . .

Malmö d. 28 maj 1659.

Emedan Eders Kongl. Maij:t allernådigste befallning genom herr feldtmarskalken grefwe Steenbock iag för vngefär otta dagar sedan behörligen har vnfåt, thet iag skulle låtha affordra aff grefwe Vlefeldt dee twenne jernslagne skrijn, som ifrå Jfwar Krabbes gård till Torup förde äre, såssom och Måns Rosencrantzes meubler, dee ther uthj hans huus sikh befinna, så hafwa och commissarien Gustaff Berg och camereraren Forssman strax ther opå warit uthj samma ärende hoos honom. Men efter dy han

sig tå förwägrade att släppa sådan skrijn och meubler ifrå sigh, uthan communication af E. K. M. skriftelige ordre ther om, har iag, förmodandes, att han annorledes skulle bequäma sigh, sedan han blef arresterat, åter haft them till honom igen, tå han med temblig otålighet them vnfåt hafwer, som thet lickwäll något höfligare j bijfogade theras berättelse ¹⁾ finnes beskrefwet, än iag

¹⁾ Denna lyder:

Anno 1659 den 21 majj wore wij vndertecknade effter secreteraren Taubenfeldtz begäran och information hoos grefwe Vhlfeldt och begiäradhe på Kongl. Majj:ts wegnar, det han wille befalla sin fougde på Torup uthlefwerera dhe twenne järnbeslagne skrijn, fru Dorde Rosenkrantz eller Niels Krabbe tillhörige, som h. Ifwar Krabbe månde j wintras igenom sin wallmestare Marcus låta föra dijt till Torup. Iämwähl och j lijka måtto låta Måns Rosenkrantz meubler, som uthi grefwens huus här i Mallmö finnas förwarade, afföllia, effter som dhe samme äre Kongl. Majj:ts fisco jure belli tillfaldne. Hwar opå grefwe Vhlfeldt oss swarade, at han hafwer för een godh tijdh sedhan, då han förnam hwad insolentier på bem:te hans gård föröfwades, för mehra säkerheet skuldh låtit hämpta berörde twenne skrijn hijt in j sit huus, hwarest dhe nu stå uthi godh förwahrung och skole gerna vthlefwereras, så snart han deropå får see Kongl. Majj:ts befallning, men wille icke troo, at samme skrijn skole wara någon annan än h. Ifwar Krabbe tillhörige, aldenstundh han haffwer dem som sine egne låtit på hans gårdh Torup uthj förwaring insättia för den osäkerheet skuldh, som den tijden war på landet. Måns Rosenkrantz saker sade grefwen sigh j lijka måtto gerna willia låta afföllia, när dheropå fordras, män ingalunda tillstå att hafwa tagit samma godz uthi sin förwahrung, uthan berättade, at bem:te Måns Rosenkrantz hafwer bodt uthi huuset den tijden och för än han sigh det tillhandlade och kunde widh sitt vthflyttiande intet så hastigt få alle sine saker medh sigh här ifrån Mallmö, vthan hafwer således måst lempna een dhel af dhe som beswärligest wore at hädanbringa qwar effter sigh i huuset, som grefwe Vhlfeldt gierna wore qwitt, efftersom dhe stå honom dher till hinder. För hwilcken orsak skuldh han sadhe sigh offta hafwa bem:te Rosenkra[n]ts tillskrifwit och begärat, at han sine qwarlemnade saker wille låta afhämpta, hwilcken då omsider dertill förskaffade sigh een skuta i Helsingöhr. Men såsom kriget då äfwen å nyo igen inföll, blef skuthan af dhe swänske j Sundet borttagen och confiscerad. Altsedan hafwe sakerna stått uthj grefwens huus, och såsom ingen hafwer frågat effter dem, hafwer han icke heller kunnat giöra sigh till een bekläckare helst emoot sin egen vetter, effter sådant intet wille honom anstå. Men hade någon förr frågat effter samme saker, skulle han dem icke hafwa necktat eller förtegat. Elliest effter Måns Rosenkrantz egen tienare, som öfwer berörde saker hadhe haft inspection, war numehra uthi dhe swenskes tienst och hadhe dertill medh befrijat sigh

märker sielfwa theras samtahl har warit, och declarerat sigh ånyo ingalunda att wella låtha något afföllia, med mindre han får E. K. M. befallning uhr cantzlijet. . .

medh secreteraren Taubenfeldts pijga, kunne grefwe Vhlfeldt icke giöra sigh andre tankar, än han ju skulle om samma Måns Rosenkrantztes qwarlembnadhe godz och meubler gifwa sine förmän tillkänna och fördenskuldh så mycket mindre tönckte dem at fördölia.

Den 28 maj wore wij vnderstecknadhe effter secreteraren Taubenfeldts begäran de novo hoos grefwe Vhlfeldt och begärade, att förberörde skrijn och saker, som aff h. Jfwar Krabbe wore hoos honom i förwaring satte och elliest af Måns Rosenkrants i hanss huus lempnade, måtte oppå Kongl. Majj:ts wår aldrånådigste konungs wegnar oss öfwerlefwereas, efftersom wij hade befallning dem at emoottaga och qvittera. Hwaropå grefwen medh någon otoligheet swaradhe: det är intet sant, at Måns Rosenkrants hafwer lefwererat migh sine saker j förwaring, som j séijen (optagandes det ordet lempnade för lefwererade), men låtit dem stå qwar effter sigh j huuset den tijden han deraf vthflytte; iagh bedher edher, skyller migh intet för orätt och giörer migh intet förtreet, migh är äntå nock sådant wederfahret. Wår Herre lærer i sinom tijdh wåhl straffa edher för den orätt j migh tillfogen. Deropå wij swarade oss intet hafwa witterligen giort honom förnär eller weeta något af hans wäsende, uthan åhre allenast till honom sände på Hans Majj:ts wågnar at affordra ofttaberörde saker, som han sielf hafwer bekåndt wara uthi sitt huus. Swarade grefwen, at wij intet må giöra oss så helige, ty wij åhre dhe samme, som hans namn hoos Kongl. Majj:tt illa hafwa vthtydt. Han hör wåhl, at wij som andra beropa oss på Kongl. Majj:ts befallning, men intet hafwe wij den samme skriffteligen at framwijsa, kan altså intet troo, at Kongl. Majj:tt sigh om sådane ringa saker widh denne tijden bekymrar, uthan snarare at wij af oss sielfwe löpa dermedh effter någon annans begäran, som är sinnat sådane saker af Kongl. Majj:t at vthbedia. Begärandes derhoos, at han måtte som een cavaller hanteras och wördas medh een befallning vthur cantzeliet, på det han eller hans arfwingar må sigh der medh framdheles kunna förswara emoot dem, som deres godz således mista, och icke effter dansk lagh, som wij swenske intet förstå, twingas sådant tijo, ia, hundreddubbelt at refundera och bethala. Förmodar fördenskuldh, at Hans Majj:tt honom sådant icke förwågrar. Så snart han får Kongl. Majj:ts befallning, är han skyldig den at obediera, men oss slätt intet, ty han hafwer tillförende gouvernerat ett heelt konungerijke, håller altså oskåligt att låta sigh af oss commendera. Sadhe och, at wij intet må tänckia, det han berörde saker vthan Kongl. Majj:ts skrifftelige befallning lefwererer, men wele wij taga dem medh geweldt, det kan han intet förwågra, effter honom är uthan dess geweldt nock skedt, beklagade sigh och wara med wacht så belagd, at hon icke är mechtig at see uth igenom sit fönster, mycket mindre at admitteras förklara sigh hoos Kongl. Majj:dt, oansedt han derom

Malmö d. 31 maj 1659.

Efter Eders Kongl. Maj:tz allernådigste befallning hafwa commissarien Berg och camereraren Forssman åter j dagh affordrat Måns Rosencrantz meubler hoos gref Vlefeldt, och har han, som the berätta, nu med något mehra foog them vnfåt än then förre gången, doch har han omsijder förwägrat att emottaga qwitenz ther opå. Bte saker äre altså af them afhämtade och någre kistor allaredo öppnade, som lickwäll icke något af synnerlig värde finnes uthj. J morgon skole och the öfrige kistor blifwa opbrutne och hwad j then eene eller andre wara kan granneligen optecknas, så att inventarium ther på med thet första må j vnderdånigheet kunna öfwersändas. Hwad herr Jfwar Krabbe skrifwer mig till om the twenne skrijn, som han hafwer sändt till Torup och grefwe Vlefeldt nu föregifwer sigh hafwa här j sitt huus, tackes E. K. Maj:t allernådigst af bijlagan sigh föredraga låtha ¹⁾). Elliest kan E. K. Maj:t iag j vnderdånigheet icke förhålla, det gref Vlefeldts grefwinna hade j går sin fogde hoos mig och lät anmoda mig, iag wille meddela henne mit råd, huru hon bäst skulle kunna görat, att hennes herre måtte komma uhr thet labyrinth, som hans owänner hade bracht honom uthj, emedan E. K. Maj:t war blefwen honom ther öfwer mycket onådigh. Och j dag sände hon sielf mig innelychte breef ²⁾ till E. K. Maj:t med begäran, att iag thet j vnderdånigheet framskicka wille. Gud gifwe, iagh wiste E. K. M. allernådigste willia, om iag icke måtte förwägra mig till att taga een annan gång

mehra än för 8 dagar sedhan igenom högh hand hafwer låtit anhålla. Hwarpå war vårt swar, at det kunde tillefventyrs och lätteligen hända, der bem:te caducerade saker intet godwilleligen lefwererades, at the likwähl blefwe afhämtadhe. Dertill swarade han: wäl, hela mit huus och all min egendomb står vthi Kongl. Maj:t's handh, men dock bedher iagh, at iagh något så när ährbart måtte handteras. Detta sålunda wara passerat, som wij oss i det nogaste kunna påminna, wittne wij medh våre egne henders vnderskrift. Datum Malmö d. 28 maj 1659.

Gustaf Berg.

Johan Forsman.

¹⁾ Ifvar Krabbe anhåller i detta bref af d. ²⁸/₅ att återfå de tvenne halfwa kistor, som han af fruktan för snapphanarne deponerat hos Corfitz Ulfelt.

²⁾ Jmfr *Cronholm*, Skånes politiska historia, II, 18, not 18.

breef af honom emot, ther han fleere sådane till mig dressera skulle. . . .

Malmö d. 3 juni 1659.

. . . Nu tillstundar fuller tiden af vthskrifningen, och derföre achtar iag kalla Knut Andersson hijt igen ifrå Ysted, så snart han ther har inrättat then öfrige bakning och brygning för flottan, att informera honom om b:te vthskrifnings fortsättiande så här j lähnet som j Landzcrona och Helssingborg. Men om han skall bijwista uthskrifningen j Christianstadz lähn, så lär thet löpa något långt uth, innan han på desse ohrter hinner den förrätta. Och elliest emedan E. K. Majjt godz j Christianstadz lähn och Bleking äre mehrendels anslagne till ryttare wärfningen, lære the näplig kunna läggias j knechte rotar eller lägger, som thet här kallas, uthan, om E. K. M. så allernådigst gottfinner, kunde man på them anställa en extraordinarie uthskrifning af alt öfwerflödiget dugeligt manskap, som ther finnes, och låtla icke dess mindre adelens och geistligheetens godz thersamstädes blifwa wid theras sedwanlige lägg, så att af hwarie fem hemman uthskrifwes een knecht. Men om säkerheeten för vthskrifnings commissarierne på the ohrter och huar man fogeligen skall kunna bringa allmogen till hörsamheet emot them j ärendet, det lär wara största konsten, och rädz iag, att saken icke lijtet skall studza theropå, om icke E. K. M. affärdar någon man af autoritet tijt, som behörligen kunde förehålla allmogen theras collusion med snaphanerne och altså præparera theras gemuther till skylligere comportement emot E. K. Majjt. Dy och alle the assignationer och anordningar man hafwer gifwit tijt nu j någre månader opå vnderhåldz medell för Smålandz ryttarne komma obetalt tilbakars för allmogens mootwillia skuld, som landzhöfdingen klagar öfwer, j thet the icke allenast haffwa skutit någre ryttare ihjel, som hafwa warit uthskickade samma medell att opbära, men och hotat med krut och lod att vnfå them, som j sådane ärender wijdare skulle komma till them. Wid samma occasion kunde och hwad som till ryttare wärfningen hörer sättias j thet skick, som wederbör, eenkannerlig medh hemmanens uthdelande emellan compagnerne, som inthet längre drögzmåhl tåhl. Men wid vthskrifningen ther oppe wille och

wäll wara af nöden, att E. K. M. ordres afgingo till landzhöfdingen uthj Jönköpings, Croneborgs och Calmare lähn, thet the alfwarligen låtha förehålla almogen wid gamla grentzen, att ingen af them wid E. K. M. onåde måtte hysa eller döllia någon öfwerlöpare, som här uhr Skåne eller Bleking gofwe sig in till them vndan vthskrifningen, efter som föruthan annat fast dageligit omgånge grentzebönderne på ömse sijdor äre hwar andre med swåger- och skyldskap så bebundne, att the elliest gärna skulle göra hwar andre j thenna måtto all bijstånd. . . .

Helsingör d. 22 juli 1659.

. . . Den 15 huius skall gref Vlefeldt hafwa warit mächta swag, som Forssman berättar, och altsedan inthet kunnat röra mehr än bahra tungan, men uthan något måhl. . . .

Helsingör d. 27 aug. 1659.

. . . Engelske flottan går ännu för segell emellan Lappen och här. Elliest står här alt j wanlige terminis. Commendanten låther flitigt arbeta på wärken uthan för slottet och Dahlberg på fortificationen emellan slottet och staden. Herr rijkzammiralens exc:z är mig mycket träget an, att E. K. M. iag allerunderdånigst skall insinuera hans åstundan till att få behålla the ifrå chronan genom pant eller skifte komne godz vnder hans done. rade gård j Skåne. 20 gårdar ther af har fuller E. K. M. aller. nådigst allaredo bewilliat honom, men 50 vngefär står än för honom tilbakars. Jag må wäll bekänna, om han mister them, så lär gårdssens bruk inthet wäll kunna blifwa wid macht. . . .

Malmö d. 20 sept. 1659.

Aff Bartholomæo har man ännu ingen wijdare bekännelse kunnat erhålla än then iag sidst allervnderdånigst berättade E. K. Maj:jt om. Gref Vlefeldt gör han aldeles frij före anslaget här på Malmö och består ther opå, att han hwarken med weet. skap eller råd h hafwer participerat theruthj, och att hwad han hafwer skrifwit till Köpenhafn om then höge personen, som uthj samma anslag interesserade, war allena *om Owe Tott* att förstå. Men ther wid blifwer han beständig, *att gref Vlefeldt genom honom har låtit advertera them j Köpenhafn* om E. K. M. desse in uthj stormben, suggererandes ther hoos sine förslag, huru then bäst kunde dilueras, såsom och att gref Vlefeldt har låtit genom

honom iemwäll optäckia them j Köpenhafn om E. K. M. skeepzflottas tillstånd wid Landzcrona, så och bite stadz och slotz besättning, gifwandes them wid handen, huru the fogligen kunde komma till att sättia flottan j brand. Och sidst att han, gref Vlefeldt, har äfwen så genom honom låtit föreslå, att then hollandske flottan måtte läggia sig j Sundet till att afskåra correspondencen emellan Skåne och Seland och således märkeligen E. K. Majjt incommodera, föruthan det att gref Vlefeldt skall hafwa budit 20 à 40 m. rdr till wärfwepenningar, om kongen af Danmark wille taga honom till nåder. Aff commissorialrättens allervnderdånigste skrifwelsse, som nu afgår, förnimmer E. K. Majjt allernådigst ibland annat, hwad gref Vlefeldts grefwinna har j desse dagar anmodat r. r. herr Gustaff Soop om. Hon har fuller ther hoos berättat, att hennes herre hade så wijda förwunnjt slaget, att han fåt sin rörelse igen uthj the andre lämmarne, men att måhlet war än borta för honom, och att han fast war ifrå sine sinnen. Doch är inthet twifwell, att then, som har subministret rat henne till att göra denne anmodan, iu har warit wettig nog, j dy then näpplig till något annat lär wara ansed. än om then skulle winna sin fortgång att invertera processen, göra Bartholomæum, som nu för itt wittne brukas kan, till een part och altså på sidlychtone att sno sig uhr slingan, j thet stället att reconventions actionen, som hon pretenderar, då först kunde hafwa sin tijd, enär hennes herre för Bartholomæi angifwande blifwer frij erkänd. . . .

Malmö d. 8 okt. 1659.

. . . Huru g. Vlefeldts grefwinna nu slår botn uhr tunnan och will inthet gärna till rättegång med E. K. Majjt, förnimmer E. K. M. af skrifwelssen, som commissorialrätten nu låther j vnderdånigheet afgå. Det skulle myket wäll behöfwas, om E. K. Majjt behagade att låtha befalla öfwersten de Wijck, thet han sätter skriftelig op, hwad han hört om gref Vlefeldt berättas, när han satt fången j Gluckstad och thet med sine omständigheter . . . Om thet är, som Lagercrona refererar, hwilken sidst war med att besökia g. Vlefeldt, så lär man hafwa orsak att twifla, om han skall wara så siuk, som han sig ställer, och grefwinnan förefiwer. Det är doch beswärligit att erfara rätte

grunden ther med, efter ingen medicus blifwer brukat till honom, och icke heller kommer någon, som säjjes, in j hans cammar, annan än grefwinnan och twenne pijgor, vndantagandes när desse beskickningar äre skedde eller när officerarne gå att besee honom. Om E. K. M. icke wore misshageligit och secreteraren Skunck kunde ifrå andre ärender dimitteras, wore förmodelig gott, att han finge befallning till att komma hijt igen, dy han har någon mehra kundskap än iag om thet, som j f. Carin Lykes sak är passerat och förekommit, hwilken meriterar mycket wäll att skärskådas. Ju fleere man och wore j gref Vlefeldts sak, iu bättre kunde thet och wara för pluraliteten af votis. . . .

Malmö d. 29 okt. 1659.

Ändoch iag uthj min sidste allervnderdånigste skrifwelse förmeente, att commissorial rätten här skulle tå hafwa j vnderdånigheet refererat E. Kongl. Maj:t hwad hoos gref Vlefeldt och hans grefwinna passerat war, så är ther med lickwäll in till nu fördrögt wordet af orsak, att grefwinnan hafwer omsijder sig annorledes förklarar än j förstone och nu helt declinerar ifrå alt thet, som namnu kan hafwa af een process emellan E. K. Maj:t:z saak och sig, inwändandes, att man tillförende inthet rätt har optaget hennes meening, som E. K. Maj:t thet med mehra af bijföllande allervnderdånigste relation täckes förnimma. Öfwersten Hård har fuller föruthan thet, att hans officerare, som hoos gref Vlefeldt wacht hafwer, som tijdz går in till att besee honom, om aftonen med steegar ifrå gatan op till fönstren så oförmärkt låtit gifwa acht på, om grefwen skulle någonsin röra sig op af sängen eller och hålla något samtahl med grefwinnan, men the skola inthet hafwa kunnat något sådant skönia, emedan fönstren äre med gardiner tembligen wäll förwarade. En af hans cammarpijgor skall lickwäll hafwa uthlåtit sigh så mycket emot leut. af wachten, att ingen kunde nu j grefwens swagheet förstå honom mehr än grefwinnan. Jag har förthenskuld låtit gifwa leut. wid handen, att han med maneer söker till att ännu erfara af samma pijga, om thet skeer af grefwens thal eller åthhäfwor, att grefwinnan förstår honom. Och ther han märker, att pijgan inthet skulle wella rätt uth ther med, att han då genom någon af thet andre folket, som han kan wara familiar med, göra sin

flijt till att uthleeta sanningen hoos henne, fast man än skall kosta ther på någre penningar. Ju kan thet inthet wara uthan suspicion, att grefwinnan j så lång tijd inthet admitterar någon medicum. Sedan, att hon håller j hans cammar fönstren så fast täpte, att om än gardinerne för twenne fönster öpnas, man lickwäl icke kan skönia hans ansichte j sängen. Moot commissorial rättens uthskickade har grefwinnan och sagt, att han seer wäll uthj ögonen, gör gode måltijder och kan sittia stundom oppe på bänken in moot elden. Så har han och, när b:te vthskickade först kommo in, mumblat något, lijka som wille han fråga på frantzöska, hwadh thet war, som kom, och sedan har han legat och lekt med een lijten hund han hade hoos sigh. Men när mehrb:te uthskickade hade talt honom till, hade han stält sigh aldeles obeweglig, doch wid theras afträde suckat. Grefwinnan gråter nu inthet mehra, som hon plägar göra, uthan talar med wreet mod, när någon kommer till henne ifrån rätten. Och detta är så både hans och hennes contenance j thet närmaste. . .

Malmö d. 27 dec. 1659.

Efter Eders Kongl. Maij:tz allernädigste befallningh har iagh gifwit fru Jda Scheel widh handen, det Eders Kongl. Maij:t wore j nåder till fridz, att hon måtte lösa sigh här uhr arresten och sine meubler med een summa penningar, men ther hon icke kunde komma så många penningar här till wäga, som ther till behöfdes, har iagh föreslagit, thet hon wille genom sine wänner i Köpenhafn hoos konungen af Danmark begå, thet någre af Eders Kongl. Maij:tz swänske knechtar, som wore fångne, måtte för hennes och hennes meublers lösen blifwa stälte på frij foot igen. Doch har iagh ännu inthet kunnat något hoos henne uthj detta ärendet utbrätta, emedan hon hwarken till thet eene eller andre will förstå, vthan protesterar ther på, att hon allaredo skall hafwa förmåt konungen af Danmark till att gifwa sal. Printzensköldz frue löös för henne, och efter hon lickwäll blifwer detinerat, will hon låthet ankomma på sine wänner j Köpenhafn, som lära fulker arbeta uthj hennes eliberation, om the wella hafwa henne till sigh. Elliest wore hon så wäll här som ther. *Hon hade inga meubler att biuda lösen före.* Alt thet hon här ägde, vndan-

tagandes hennes fasta iordegotz, wore icke 200 d:r wärdt, dy hon hade alle sine bäste saker j Köpenhafn. . . .

Malmö d. 14 jan. 1660.

. . . Med delinquenternes böther här kommer man snart ingen weets. Alle deprecera them eller sökia åthminstone någon moderation ther uthj. Och än tå förebär een och annan omöjligheeten till att erläggia them uthj penningar, men biuda hussgeråd och wahrur j betallningh. Hwilka nu äfwen swårt falla att förwandla uthj penningar. . . .

Af ofvanstående skrivelser har den af den 17 febr. 1659 förut varit tryckt i Handlingar rör. Skandinaviens historia, XXXIX, 424—430; några af de öfriga hafva begagnats för arbeten af Abraham Cronholm och Martin Weibull.

J. H. Lidéns dagboksanteckningar om Blekinge och Skåne år 1768.

Dagbok öfver en utlensk Resa af Johan Hinric Lidén 1768 (handskrift X. 396—399 i Upsala universitetsbibliotek, 4 folio-band) innehåller de anteckningar, den lärde litteraturforskaren, Gjørwells samtida och vän, nedskref under sin studieresa såsom Guthermuthsk stipendiat åren 1768—70¹⁾. Hans väg till utlandet — Tyskland, Holland, England och Frankrike — förde honom äfven genom Blekinge och Skåne. Hans dagboksanteckningar, hvilka allt igenom röja den kunnige och fint bildade unge mannens syn på tingen, ha, ej blott ur «lärdomshistoriens», utan äfven ur kultur- och sedeskildringens synpunkt ett ej ringa intresse. Framställningen, här och där kryddad med uppfriskande humor är liflig och underhållande. Ett redan ganska moget sinne för lifvets allvar lyser ej så sällan fram. Af ett och annat uttryck synes framgå, att han själf tänkt sig sin Dagbok såsom

¹⁾ Johan Henrik Lidén, f. i Linköping 1741; mottog i Upsala lagerkransen 1764; blef följande år, efter att ha utgifvit tvänne latinska afhandlingar om svenska skalder, docent i lärdomshistorien (historiæ litterariæ docens) samt amanuens vid Upsala univ.-bibliotek; utnämndes 1770, efter återkomsten från sin utländska resa, till adjunkt i historia vid Lunds universitet, men kvarstannade, på Upsala universitets kanslers, kronprins Gustafs, föranstaltande, tills vidare därstädes; år 1771 ådrog han sig den sjukdom, som under större delen af hans återstående lif fängslade honom såsom en giktbruten man vid sjuklägret; dock fortfarande litterärt verksam, mecenat och en centralpunkt för Sveriges litterära värld; erhöi professors titel 1776 död i Norrköping d. 23 April 1793.

publicerad¹⁾. Har detta varit hans afsikt, så väntar den ännu på sitt förverkligande. Endast några utdrag ha hittills kommit till offentligheten.

Lidéns reseminnen från Blekinge och Skåne (i vol. I) omfatta ej mindre än pag. 68—102 samt 131—139. Lejonparten har Lund fått. Hans intresse för universitetsförhållandena, sammanträffandet med anförvanter²⁾ äfvensom nyknutna vänskapsband kvarhöllo honom här ett par veckors tid. Efter ett besök i Malmö och Köpenhamn återkom han och bevistade den jubelfest, med hvilken Carolinska Akademien firade det första hundraårsminnet af sin stiftelse. Hans andra Lundabesök blef ej så synnerligen mycket kortare än det första. Den mellanliggande tiden ägnades till största delen åt Köpenhamn. Hans anteckningar rörande Langebek och Suhm m. fl. samt de intryck, han mottagit af Danmarks hufvudstad, innehålla åtskilligt, som utan tvifvel är värdt att offentliggöras. Här har jag emellertid, af lätt insedda skäl, inskränkt mig till att publicera hans reseintryck från Blekinge och Skåne, d. v. s. allt hvad Dagboken innehåller från nämnda landskap.

Otto Ahnfelt.

¹⁾ Se exempelvis i det följande s. 297 r. 17. Noterna, som utgöras af Lidéns egenhändiga marginalanteckningar, äro, åtminstone delvis, senare tillägg. Vid ett och annat har han dock ej lagt sista hand. Sålunda har han ej kommit att ifylla de felande uppgifterna s. 262 r. 1 n., s. 280 r. 24, 25, s. 285 r. 18 och s. 293 r. 1 n. Hvad studentantalet (s. 280) angår, finnes för år 1767 en uppgift i Inrikes Tidningar n:o 51. Antalet inskrifne var då 324, hvaraf för terminen närvarande 200.

²⁾ Hans moder *Elisabeth Rydelia*, bror dotter till *Andreas Rydelius*, var först gift med kyrkoherden *Erik Älf* i Qvillinge och hade med honom sonen *Samuel Älf* (J. H. Lidéns med innerlig kärlek omfattade halfbroder, berömd latinsk poet, död såsom domprost i Linköping 1799), sedan med teol. lektorn vid Linköpings gymnasium *Martin Lidén*. Den sistnämnde var son af frälsefogden på Svärtinge *Jacob Henricsson*, en fattig fiskareson från Pomern, som slutligen blef ägare af *Lida* säteri i Qvillinge socken, hvaraf sonen Martin tog namnet Lidén. Prof. Johan Henrik L. kunde ännu någon gång, sedan han såsom obotlig sjukling år 1776 bosatt sig i Norrköping, njuta landtlif på sitt fäderneärfda Lida.

D. 8 Maji. Söndag.

På *Schörje* gästgifvaregård såg jag först fönstret sittande på södra sidan af taket¹⁾, hvilket här öfver allt, så väl som sedan i Blekingen brukas²⁾. Klädedräkten hos allmogen blef ock här olika mot den jag förut hela vägen igenom sett. Nu i morgonstunden hörde jag första gång i år göken. Jag hant till Rönneby, innan predikan var slutad. *Rönneby*, eller rättare Rotneby, är en köping under Carlsrona, snyggt och väl bygd, vackrare än många af våre smärre städer. Socker-, pappers-, såp- och stärkelsebruk jämte goda garfverier m. m. göra invånarna förmögna. Knappt var gudstjänsten slutad, förr än alla bodar öppnades till tjänst för bonden, som då han farit in till kyrkan söndagen gör sin bästa handel³⁾.

Mot aftonen anlände jag till *Carlsrona*. En olärd underofficer kunde ej begripa hvad mag. docens och aman. bibl. voro för folk, som stodo i mitt pass. Han ville hafva mig till högvakten, men som jag visste att namngifva någre officerare jag kände, slapp jag därmed, att passet qvarlämnades tills morgondagen. Jag kunde nu så sent på aftonen ej få annat kvarter än hos en besökare, där jag uti en liten kammare, utan eldstad, på golfvet måste hålla till godo att hvila min trötta kropp. Jag sof godt, ty jag var genom trött.

D. 9 Maji.

Sedan jag skaffat mig ett nytt och bekvämligare logement, blef min första omsorg att uppsöka min förtrogne vän hr lector Alnander, i hvars angenäma sällskap jag sedermera besökte flere landsmän och bekanta, hr lector Zegollström, Busser, Wångborg m. fl., hvilka följde mig omkring staden.

¹⁾ At tu per præceps tecto delabere aperto,
Det quoque furtivâs alta fenestra vias.

Ovid.

²⁾ Se *Linnæi* Skånska Resa p. 36.

³⁾ Cfr *Härlemans* Dagbok p. 66. *Tuneld* p. 385.

Carlsrona, en vid Östersjön belägen stapelstad, som i anseende till sin makalösa belägenhet samt rikets här varande dyrbara skatt, flottan, ej annat kan än med känbar fägnad af en rätt medborgare besökas.

Staden är vidlöftig, såsom på klippor och berg från början anlagd; och ehuru gatorne ännu till större delen äro nog bergige och ojämne, hafva de dock tillföre varit långt värre. På Vitusgatan vistes mig en ännu qvarstående gafvel af det hus, som siste bonden bebott, innan Carlsrona blef stad; hans namn skall varit Vitus, hvaraf gatan ock fått sitt namn. Torget är väl det värsta man vill se, af klippor och berg så ojämnt, att man ej kan däröfver köra; de där opplagde dygnkastar tjänte ej eller till särdeles prydnad eller till bevis af den bästa politie. Stadsens kyrka, Friedrichskyrkan kallad, bygd i skapnad af ett latinskt kors, är alldeles präktig och vittnar om vår store architects, gref Nicod. Tessins åtgärd. Skada, att den ej ännu hunnit blifva alldeles färdig och att yttre anseendet ej svarar mot dess inre prakt. Man kan tänka, huru taket såg ut, då en del däraf var täckt med bräder, en del med spån, en del med järnbleck, en annan del med tegel. Kyrkan är eljest bygd af Ölands sten. Dess underjordiska byggnad, till grafvar, skall vara konstigt och väl inrättad¹⁾.

Tyska kyrkan är till skapnaden ett Pantheon, ligger straxt vid Stadskyrkan och skulle blifva förträffelig, om man ägde hopp, att den någonsin blir alldeles färdig; dock hålles däruti gudstjänst. Hart intill hade lect. Zegollström sitt observatorium, på en berghäll förloradt uppbyggt af bräder; golfvet var med tegelsten (ställd å kant) belagdt, sedan underlagd lera väl blifvit hoppackad, till vinnande af ett jämnt och stadigt planum.

Sedan jag spisat middag hos min käre Alnander, geck Zegollström och jag att göra hr præsids. Carl Sparre besök och utbedja oss lof att bese hamnen och flottan. (I Carlskrona går allt mycket omständeligen till.) Hamnen är förträffelig och lågo här nu 20 rangskepp samt lika många mindre, så att jag räknade 40 tillsamman. Det var en alltför präktig syn. Här tillagades nu ett fartyg att utgå för cadetternes öfning skull öfver sommaren.

Den gamla och världskunniga dockan, vår Polhems oförgäteliga minnesmärke, besågs; där hade nyss ett skepp infutit till att repareras; manskap var nu syslosatt med att utpumpa vattnet, som gick fort medelst Scheldons kädjepumpar.

Men om man förundrar sig öfver den gamla dockan, må man alldeles blifva häpen öfver den dristiga och vasta dessein,

¹⁾ Se härom *Härlemans* Dagbok p. 59.

som vid den nya dockbyggnaden iakttages. Till stånd bragt, må det anses för ett världenes underverk. Då den förra dockan endast bergar ett skepp, blir här rum för 40 stycken. Den som ej känner vår oförliknelige Thunberg, må bese detta arbetet. Dess pumpqvarn, som här står uppsatt, utpumpade vattnet ur den vik, öfver hvilken vi torrskodde nu gingo. Hufvuddammen (som utestänger hafvet från den innan före belägne torra viken, där själfva dockan blir) nedsänks mot vilda hafvets stormande böljor, kan ensamt intyga om en Thunbergs dristiga genie. Skada, att arbetet så lamt drifves; ty om dammen, hvilken redan på 7:de året stått, olyckligt vis skulle gå ut, är större delen af det redan nedlagda arbetet förloradt.

Man hade ock nu börjat fortsätta arbetet på den nya Amiralitetskyrkan (hvilket en lång tid hvilat), som blir ganska härlig, om den eljest hinner blifva färdig.

Det stora replageriet samt tyghuset med ankarsmidjan (där usle fångar på nyttigt sätt syslösas) m. m. besågs, hvarpå vi förfogade oss till casernerne för att hvila våra trötta ben, jämte det vi påhälsade den där boende lustige amiralitets medicus, hr doctor Kähler¹⁾.

D. 10 Maji.

Besökte jag vår svenske Archimedes, hr directeur Thunberg, en osynlig, men genom artig och höflig man. Discoursen blef naturligt vis om dockan. Han berättade, att denna byggnad redan 1756 börjat påtänkas, men först 1761 med alfvar angripits. Den förr nämnde dammen sattes då; men af någon ojämnhet i botten, bröts den sönder; hvilket snart lagades och förekomms af en Thunberg. Han beklagade, att så många svårigheter mött detta så nyttiga arbetet vid förledne riksdag och att så otillräckeligt folk och pengar härtill blifvit anslaget. Nu voro hit commenderade någre hundra man, hvilka med sprängning sysselsattes. Herr directeuren sade sig vara sinnad att sätta en dam innanföre den stora, att i fall den (som i längden nödvändigt hända skall) går ut, ej allt arbetet ändå måtte vara förloradt. Dir. Thunbergs camerad vid detta arbetet är en lieuten. Fellers, hvars själfva utsigt var ganska matematisk; han viste mig char-tan öfver detta oförlikneliga arbete, hvars snara fullbordande alle rättsinte med mig önska.

Nu träffades den lärde och angenäme öfverstlieut. Ehrenbill, som jag förledit år i Upsala lärde känna. Superintendenten Muhrbeck sökte jag förgäfvos; han hade rest ut på landet och

¹⁾ Han dog 1773.

där sjuknat. Han ägde allmänt beröm för en nitisk präst samt skall äga ett godt bibliothek.

Jag hade i dag fått löfte att bese cadettscholan, hvars inrättningar professor Bergström mig viste. Scholan är ännu uti ett hyrdt hus. Bibliotheket är i sin första början, och voro Engelske Transactionerne samt Histoire des Voyages de bästa böckerne jag här såg. Om denna vårt rike så hedrande och nyttiga inrättning kan omständelig underrättelse hämtas ur riksdagstidningarne: 1756 n:o 96 och 107; 1761 n:o 40; 1762 n. 55 och 90; 1763 n. 124; 1766 n:o 82, 116, 117, 184.

Sjelfva instruction för corpsen är af d. 18 Aug. 1761. Den skall vara professor Strömers arbete.

Gamle amiralen Falkengren är den som aldräförst i Sverige insåg nyttan af en dylik schola: hvarom han vid 1737 års riksdag inlade ett memorial. Goda projecter hafva ej alltid framgång. Saken kom att hvila, tills general Ehrensvärd vid 1756 års riksdag råkade på Falkengrens memorial och lyckligt fullföljde ideen. Den första lection vid denna nyss inrättade schola hölls 1757 d. 11 Julii. Cadetternes antal var då 50, men utan urval antagne, af olika profecter och seder, kunde det ej länge bära sig. Man blef sedan betänkt på någon indelning, som stannade uti öfver- och underschola m. m. Prof. Strömer har af denna inrättning gjort sig oändeligen förtjänt, såsom den där först både plantat och vattnat denna plantering, som till rikets beständiga förmån lofvar en så härlig skörd, om den eljest försigtigt vårdas.

Amiralitets cadettecorpsen bestod nu af följande ledamöter och lärare:

Directeurer:

1. Hr greve Ant. Joh. Wrangel, commendeur af kongl. örlogsflottan och r. af s. orden.
2. Hr Carl Gustaf Bergström, professor.

Officianter vid öfverskolan:

1. Cap. lieut. (vid amiralit.) Er. Klint, informerar i navigation.
2. Capit. (vid fortific.) Pet. Brelin, i fortificat. och ritkonsten.
3. Lieut. (vid amiral.) Carl Anders Rääf, i sjöartilleriet.
4. Lieut. (vid artill.) Carl Fr. Pehrman, i tactique och fäktkonsten.
5. Cap. lieut. (vid amir.) Ol. Dahlman, i skeppsbyggeriet.

Lectorer: efter åldren i tjänsten.

1. Hr Detlof von Saldern, i fransyska literaturen.
2. Hr mag. Joh. Gust. Zegollström, i matematiken.
3. Hr mag. Hans Bergström, i engelska literaturen.
4. Hr Matth. Rydell, i matematiken.
5. Hr mag. Sam. Joh. Alnander, i theologien.
6. Hr mag. Hans B. Buss (såsom vicarius för hr assessor Sotberg) i histor., jure publico, moralen och svenska språket.

Informatorer vid underscholan:

1. Hr mag. Carl *Engeström*.
2. Hr Lars *Åkerman*, skrifmästare.
3. Hr mag. Nils Pet. *Isenberg*.

Med särdeles missnöje måste jag här anteckna den oenighet, som directeurerne och de fläste lectorer emellan förmärktes och hotar denna så förträffeliga inrättning med ett beklageligt förfall i framtiden. Början sades hafva kommit genom lector Rydells ovärdiga och lagstridiga befordran framför den förtjände adjuncten mag. Melander i Linköping. Denne Rydell sades vara så alldeles klen, att han ej en gång kunde läsa arithmetiken, utan att prof. Bergström måste göra det mästa af sysslan. Missnöjet har ökats genom hr lector Buss' befordran till assess. Sotbergs vicarius, hvarigenom magistri Muhrbeck och Wångborg troddes blifvit förfördelade. Mag. Buss (som nyligen ändrat sitt namn till Busser) var favorit hos amiralitets herrarne, men ägde så mycken mindre vänskap af sine colleger, dem han ej särdeles försigtigt bemött m. m.

Eftermiddagen hade jag ett angenämt besök af den hederlige lector von Saldern, jämte flere vänner. Lector Saldern har ett så alldeles lyckligt minne, att han ihogkommer allt hvad han helst läser eller hör. Häraf kommer, att han in historicis är ganska väl bevandrad.

Amiralitets consistorium består af följande ledamöter: superintendenten doct. L. Muhrbeck, tyske pastor: Wiebe, amiralitets pastorer: Santesson, Kock, Trägård, Ruda.

Carlscrona Weckoblad började 1755 att utgifvas af nu varande adjuncten i Lund, mag. Lemchen. Från 1757 till 1759 fortsatt af en student, genom en tysk öfversättning; men sedan 1759 har lect. von Saldern besörjt dess utgifvande, dock utan att få någon vedergäldning för sin möda därvid. Nu införes däruti öfversättning af Patrioten, som på tyska i Hamburg utgafs 1724.

Vid Stadskyrkan var klockaren präst och hette Kilander.

Folknumern i Carlscrona var 1766 ej mera än 10,018 personer, så att jag ej vet hvarifrån ass. Tuneld tagit de 19,000 människor han säger skola här finnas. Cfr Geograph. p. 381.

D. 11 Maji.

Hälsade på assess. Ferber, hvars apothek är det största, bästa och snyggesta i vårt rike. Han är en synnerlig god värd.

Uppvaktade ock, på befallning, hr amiralen gr. Eric Sparre, en mycket höflig herre, som för mig omtalte sin resa till England. Han talte väl engelska. Dess dotter, fröken Fridrica

Sparre, behagade hedra mig med sitt namns antecknande i min stambok; hon är en täck fröken och skrifver en skön hand. Skulle i pingstveckan stå brud. Hos commendeurcapt. Tersmeden (som jag på Sveaborg 1762 lärde känna) samt detta läns förtjante landshöfdinge¹⁾, baron Carl Harald Strömfelt, gjorde jag ock i dag min uppvakning.

Lector von Saldern hade budit mig till middag, där jag ock träffade för mig alla corpsens lectorer, utom Busser och Rydell. Eftermiddagen gjorde jag visite hos fru Löfvenschöld samt dess artiga dotter, fru Lillja. Denne senare skrifver snyggt svensk vers, hvadan vi snart kommo i full discours om skaldekonsten samt de bästa poëter. Jag efterfrågade sal. amiralitets kammarrådets Löfvenschölds böcker och samlingar, hvilka i fullkomlig oordning voro hopvräkte i en kammare. Mig tilläts att dem genomse för att uppsöka någre af bror Älf begärde poëmata. Jag fant väl intet hvad egenteligen söktes, men träffade i stället på 7 eller 8 band hvarjehanda Collectanea poëtica af sal. Löfvenschölds egen hand, dem jag fick lof att min bror tillsända, jämte någre latinske poëter, dem jag åt honom feck utvälja, hvaribland Jolliveti Fulmen in aquilam var den raresta.

Hr assessoren doct. Hiortzberg samt skeppsbyggmästaren Fornell, min slägtinge, gjorde jag äfven i dag besök.

Boktryckeriet borde ej eller förbigås. Det lönte ock mödan, ty jag feck här underrättelse om ett nyligen utkommet arbete, som, ehuru det ingalunda hedrar författaren, likväl bör antecknas för sitt besynnerliga innehåll och förtjanta öde. Titulen är denna: «En utmärkt brevvetling af en utmärkt theol. doctor, prosten och kyrkoh. i Jemsiö hr Joh. Corylander, med anmärkningar utgifven af Thom. Billing, kongl. amiralitets lieutenant». Tr. i Carlskrona 1767. 3½ a. i 4:o. Är en af de bittraste skrifter som under tryckfrihetens försvar utkommit och alldeles en smådeskrift; hvarföre ock författaren och utgifvaren genast, då allt blifvit färdigt, tog alla exemplaren af tryckeriet till sig, utan att låta ett enda utkomma²⁾ och säges bränt upp hela upplagan. Här är först ett smådande företal, som meddelar historien af correspondencen. En ung Billing, som studerat jus i Lund, hade under ferierna slagit en bonde i Gemiö socken. D:r Corylander, som pastor, tar bondens partie i ett höfligt men alfvarsamt bref till ynglingens mor. Fru prostinnan blir däröfver missnöjd och svarar piqvant. Doctorn försvarar sig ännu alfvar-

¹⁾ Blef sedan flyttad till Linköping, hvarest han succederade sal. præs. Lagerfelt.

²⁾ Sedermera såg jag dock häraf ett exemplar i Lund, så att någre måste undslupit eldens häftighet.

sammare; och så är man i fullt handgemäng. Det följer därpå ett bref till stud. Billings bror, en comminister i Gernsiö, och hans svar. Sist komma åtskilliga prästfrågor, ställda på det sättet, att det synes, det författaren velat i hvar och en upptaga ett särskilt af doct. Cor. i dess embete begånget fel, ehuru, om så är, somliga ganska väl kunna ursäktas, och någre törhända alldeles försvaras. Det är här, så väl som i de tillsatte noterna, som författ. visat sin stora otidighet och fiendskap emot ej allenast doct. Coryl. utan ock dess embetsbröder. Men hr vic. amiralen Rajalin är författarens morbror. Han lærer tillstyrkt honom den snabba in-dragningen.

Lector Alnander skänkte mig: *Histoire d'un voyage litteraire fait en MDCCXXXIII en France, en Angleterre et en Hollande, à la Haye. 1735. 8:o.* Den är lika sällsynt som artig. Författaren är Mr Jordan.

Vid lediga stunder hade l. Alnander uti bref till sine vänner afhandlat sitt hela lefverne, hvilket mig lemnades till genomläsning. Det var uppfyllt med de artigaste reflexioner samt de personers characterer, hvilka lectorn haft tillfälle lära känna; allt med den behageliga och intagande skrifart, som är hr lectorn medfödd och pryder alla de skrifter, som flutit ur dess lyckliga penna.

Fredagen skulle den gudfrugtige, men afledne kyrkoherden i Fridlestaf Petr. Muhrbecks efterlemnade boksamling här i Carls-crona försäljas; då jag ej kunde auctionen bivista, nöjde jag mig med att som hastigast bese böckerne, som ej voro många, men gode.

Frimurare hafva här upprättat en ordentelig loge, S:t Haralds kallad, hvars sammankomst jag i afton bivistade. Hr landshöfding bar. Strömfelt var stormästare.

Carls-crona, omgifvet med vatten på alla sidor, lider dock däruppå märkelig brist. Det låter paradox, men är likväl sant. I staden fins ingen god källa, utan måste allt friskt vatten hämtas ett godt stycke utom staden, så att vattenköpandet utgör en betydande summa årligen i hushållet på denna dessutom ganska dyra ort.

D. 12 Maji. Christi Himmelfärds dag.

Sedan jag expedierat min post, gick jag i den af trä uppbyggde, skröplige Amiralitetskyrkan, der mag. Ruda gjorde en vacker predikan. Sedan jag eftermiddagen hälsat på någre bekante, gjorde herrar Saldern, Zegollström, Wångborg och Alnander ¹⁾ mig följe till kvarteret, där vi togo af hvarandra ett

¹⁾ Jag fick aldrig mera se denne min ömme och trogne vän. Han dog uti Carls-crona 1772 d. [5] Julii. Hela dess lefnad var en kädja af fat-

ömt afsked; hvarefter jag mot aftonen seglade med god vind öfver till *Bjärby*, såsom långt ginare och bekvämligare än att fara landvägen, öfver de många och svåra backar, till Skillinge. De täcka öar och holmar samt många ek-, bok och björklundar, som ännu omgifva staden, göra denna ortens belägenhet ganska ljuflig. Hos en hederlig och välmående bonde i *Bjärby* hvilade jag öfver natten.

D. 13 Maji.

Jag feck i dag ett ledsamt möte af ett båtsmans skjuts, som med sitt obehageliga skrål gáfvo tillkänna sin ankomst; jag tviflar, att de gamles celevsma varit förfärligare. Det gjorde mig ondt att se dessa öfverdådige sällar med hugg och slag oförskämdt handtera sina skjutsbönder och hästar, utan att den medföljande officeren vågade något däremot att påminna.

Uti *Hoby* socken vistest mig vid vägen ett gammalt förfallet hedniskt offeraltare, kalladt *Hoby altare*; men *Runahall* i samma socken låg ur vägen för att nu kunna beses. (Cfr *Tuneld* p. 379.)

De många allestädes i orten befintelige grafvårdar och höga uppreste stenar, hvilka dock intet blifvit med runor tecknade, bära vitne om denna ords fordna folkrikhet.

Blekingen är ett ganska täckt land; vägen emellan *Carls-crona* och *Carlshamn* äfven vacker nog, men icke kunde jag märka, att den var så ljuflig och behagelig att dess like ju icke på många ställen i Sverige finnes, hvilket likväl influtit uti ass. *Tunelds Geographie* p. 379.

Eftermiddagen anlände jag till *Carlshamn*, den täckaste och snyggaste af de småstäder, jag ännu sett. Jag gratulerar min hederlige vän, kongl. hofpred. *Stricker*, som nyligen här blifvit pastor, hälst om folket är lika behageligt som orten. *Hamnen* är väl intet mycket stor, men af en fördelaktig belägenhet. *Torget* är stort och vackert. *Husen* mäst af trä, men mycket snyggt bygde; dessutom märktes här en propreté i allt, som eljest i våre städer är så sällsynt.

Under den lilla stund jag mig här uppehölt, hörde jag endast omtalas en stor process om ett betydande arf, som en ogift död köpman efter sig lemnat. Arfvingarne klandrade det gjorda

tigdom, sjukdom, motgång och förtryck. Huru obegripeligen handlar icke Gud ofta med sine käraste barn! Lönen var honom uti ett bättre lif förbehållen. Dess utgifna arbeten hedra dess minne; dess hjertas rätta värde var endast hans vänner bekant, som honom så mycket ömmare sakna och sörja.

testamentet, hvaröfver herrar advocater böra sig fägna, såsom det gäller någre tunnor guld.

Vid *Ysanne* kyrkoby vistes mig Signils bur och Habors ek, dem jag utan särdeles rörelse körde förbi, ehuru bedröfveligt min skjutsbonde omtalte desse olyckliges kärlek.

Sent på natten och därtill sömnig reste jag igenom *Sölfvitsborg*, så att jag ej mycket såg af denne, fordom i Harald Hildetands tid så ryktbara, nu förfallna lilla stad.

Uti *Jetteryd* hvilade jag det återstående af natten.

D. 14 Maji.

Jag var nu i Christianstads län. hvarest mitt första möte var gråt och klagan öfver den beklageliga boskapssjukan, som flere år och äfven nu i vår grasserat här i orten. Jag feck äfven här höra ett hiskeligt prof af människohjertats ondska. En bonde, som förlorat sina kreatur i den gångbara sjukan, misstuckte, att samma olycka ej träffat dess granne, som igenom aktsamhet och i tid brukade preservativer hade sluppit smittan; han hade sålunda tagit inälfvor ur sina störtade kreatur samt inkastat dem i sin grannes fähus, hvarigenom alle dess kreatur sjuknat och dött. Sådant hade på flere ställen händt. Hvilka bedröfveliga exempel!

Helt oförmodeligen fick jag på ett militäriskt vis hålla mitt inträde uti *Christianstad*, såsom jag hant upp den delen af Dalregementet, som var hit commenderadt på fästningsarbete och just nu intågade.

(Innan jag hant till staden, lemnades *Ljungby* sätesgård till vänster, bekant för sitt trollhorn och pipa. Den stora sten, hvarunder dessa blifvit tagna, allmänt Maglesten kallad, står alldeles vid landsvägen. Ej älskare af trolsaker, går jag allt detta med tysthet förbi.)

Christianstad en för sin belägenhet och reguliera gator vacker stad. Den ligger vid floden Helgeå, som på trenne sidor omgifver staden. Vattnet stod ännu mycket högt, så att det betäckte alla ångar häromkring, så att staden tycktes vara ur vattnet upprunnen. Den är anlagd af kong Christian IV i Danmark år 1614, samt städernes Åhus och Wä privilegier hit flyttade. Som staden aldrig brunnit, voro de här öfverallt brukelige korsvärkshusen mycket gamla; ja, här vistes mig hus, som blifvit flyttade från Åhus och Wä. Man ser här få stenhus. Kyrkan, om hvilken baron Härleman sagt, att den vore mera dristigt än regelbundet och konstlikmätigt bygd, var mycket ljus och vacker, men förfallen. De främsta pelare bestå af en hel sten

hvardera, de öfrige pelare af tvänne¹⁾. Altartaflan och predikstolen äro af svart marmor, med alabaster bilder beprydde. Predikstolen står midt för stora gången, vid ingången af choret och bortskygger således prästen för altaret. Här såg man de ofanteligaste likbårar, men ock mycket granna, under hvilka 32 personer kunde bära, flere än som vanligt vis synas behöfvas att hjälpa ett stoft till jorden. Kyrkan är bygd i kors och täckt med blytak, som de fläste kyrkor här i Skåne.

För innevarande år funnos efter mantalslängden följande skattskrefne personer:

Uti Christianstad		1237	
Nosaby by		66	
Näsby		131	
Åhus		299	
		<hr/>	
		1733	
Ridderskap och adel:			
I staden	56		
Näsby	9		
	<hr/>	65	
Gamle, bräcklige och genom hvarjehanda resolutioner befriade:			
I staden	211		
Nosaby	6		
Näsby	15		
Åhus	78		
	<hr/>	310	375
Barn under 15 år:			
I staden	482		
Näsby	53		
Nosaby	30		
Åhus	147		
	<hr/>	712	2820
Folknumern är sålunda	i staden	1986	
	Åhus	524	
	Näsby	208	
	Nosaby	102	
		<hr/>	2820

Hr öfverinspectoren vid tullarne Arrhén, en höfflig och tjänstaktig man, som viste mig mycken vänskap, försäkrade, att handeln vore här i starkt aftagande. De vidlöftige tobaksplantager voro ock minskade.

Huset, där konung Stanislaus efter sin afresa från Pomern 1711 bott, vistes mig för att upplifva hugkomsten af denne så utmärkt både lyckelige och olyckelige konung.

¹⁾ Af saxo quartzoso-spatoso.

Uti Tunelds Geographie p. m. 357 berättas, att frimurare här i staden låtit anlägga ett offentligt koppypningshus; sådant har dock alldeles ingen grund, utan har detta blifvit hr assessorn orätt berättadt. Ett sådant koppypningshus har här aldrig varit och frågades äfven nu förgäfvades efter. Landshöfdingen Hamilton har väl låtit ympa kopporna på ett enda barn, men sådant skedde uti öfverinspector Arrhéns hus; och därvid stannade ock denna för vårt slägte så nyttiga uppfinning.

Hr öfversten vid fortification Hermansson täcktes sjelf visa mig de rundt omkring staden anlagde nya fästningsvärken. Belägenheten till fästningsvärk är här förträffelig, såsom staden på tre sidor inneslutes af vatten och endast på norra sidan kan af en fiende attackveras. På denna sidan är ock mästa arbetet nedlagdt, samt grafvar och vallar i godt stånd. Skada, att här, som annorstädes, arbetet så lamt angripes. Penningebristen gör, att så litet manskap årligen kan hitsändas, att de knappt hiina mer än reparera hvad vintern öfver förfallit. Goda caserner äro uppbyggde samt höllas nu med att inredas. Att utpumpa vattnet i en af grafvarne nyttjades här den så kallade snäckan eller cochlea, som jag förut endast känt ur Vitruvius; men som härmed går mycket långsamt samt 16 karlar ständigt med dess vindande måste syslösättas, gjorde den ett stycke därifrån i gång varande pumpqvarnen, med segel drifven, fortare, vigare och bättre gagn. Staden skall på södra sidan utvidgas samt sedan rundt omkring af fästningsvärk inneslutas.

Fyra compagnier af Kronprinsens regemente lågo här i guarnison. Dessutom var här ett compagnie artillerie af 54 man under en capitaine Morath. Nu varande artillerie gården, midt för torget belägen, har fordom varit gref Ulfeldts stallgård. Uppsigten vid fästningsbyggnaden har hr öfverst Hermansson.

D. 15 Maji.

Jag reste i dag i sällskap med öfverinsp. Arrhén samt dess fru till Uddarp, $\frac{3}{4}$ mil från Christianstad. Hr capit. Hertel är däraf ägare. Under vägen gingo vi in i *Skepparslöf* kyrka (annex till Åsum) i tanka att bivista gudstjänsten. Klockan var redan XI och ännu ingen präst ankommen. Jag feck här lära, att gudstjänst kan utan präst vid en församling förrättas; ty en ung student, som ändteligen kom, på apostlavis, ridande, gjorde allt samman, ända till att för altaret messa, som jag ment varit vigde präster förbehållet; annorstädes stå ovigde framför altaret. Vår unge predikant gjorde allt kort, om intet godt, med mycken öfvertygelse, som jag tyckte, om egen skicklighet.

I stället för huf gick klockaren här med en låda för att insamla collecten.

Bondfolkets klädedrägt var här åter olika med hvad jag förut i Blekingen observerat. De ogifte hade bart hufvud; just på Stockholms vis.

Hos vår hederlige värd på *Uddarp* blefvo vi till middagen ganska väl emottagne och undfägnade.

Uddarp äger en liten, men ganska stor fruktträdgård af de utvaldaste slag. I denna trädgård hörde jag första gång näktergalen. Det måtte varit mitt mindre läckra öras fel, att jag uti dess sång ej kunde igenkänna det oförlikneliga behag, som så mången kär poet beskrifvit. Dess sång har varit mig ljuffigare i boken än nu i trädet. Trädgården lyste här af de täckaste blommor. En kostbar ek- och bokskog ökte denna gårdens värde, och hade ägaren, så om denna skog, som sine öfriga ägor, med mycken kostnad och besvär anlagt många och vackra stenvmurar.

Under hemresan hade vi från de häromkring belägne höjder en admirabel utsigt, såsom Christianstad, Araslöf, Lillö med flere herregårdar på en gång öfverses. Af de i sista danska fejd här oppkastade vallar syntes ännu lemningar.

Förfallna korsvärkshus och usla tak var det enda, som viste sig i de byar jag i dag genomreste.

Bysten kallas en stor sten i hvarje by, dit alla byamännen samlas, då tecken i ett horn därtill gifves, för att rådslå om något till byens gemensamma bästa; stundom samlar man sig här för ej större angelägenhet än att med gemensam styrka tömma några kannor öl.

Hr Arrhén viste mig de här i orten så kallade sädesbaggar¹⁾, hiskelige gäster i magazinerna, såsom de där till tusentals samlade inom kort tid uppåta all kärnan i säden. Ett litet kräk, för att tillfoga så stor skada!

Naddar kallas de 4 dagar för och de 4 dagar efter gamla Valborgsmessodagen; om de äro kalla, bådär sådant godt år. Vore det visst, kunde vi i år vänta oss ett bördigt år, såsom dessa dagar nu varit rätt kalla.

Vid återkomsten till staden uppvaktade jag hr general-lieutenanten, landshöfdingen baron Reinh. Joh. von Lingen, min fars fordna sockenherre, som från gemen soldat tjänt sig upp till den hederspost han nu innehafver. Sådant är hedrande. Men som landshöfdinge troddes han här i orten hafva fått en syssla, hvartill han ägde bättre hjerta än tillräckelig insigt. Han

¹⁾ *Curculio granarius*, Faun. Svec. (Ed. 2) N:o 587. Cfr Vetensk. Acad. Handl. 1753 p. 159.

är en genom god och höflig man. Likaledes fru generalskan samt alla 3 fröknarna. Här lefves mycket hederligen och man kunde endast önska, att på landscancelliet tillginge lika ordentligen som vid bordet.

Jag träffade här 4 spelbord, alla på det sorgfälligaste sysslosatte att förspilla tid och pengar.

Under aftonmåltiden taltes om oeconomiska författningar till länets nytta; om milstolpar af sten, dem hr landshöfdingen här börjat låta sätta i stället för de gamle af trä; om pilträns plantering vid landsvägarne till ej mindre prydnad än gagn på denna skoglösa ort, hvarvid en vacker början redan var gjord vid vägarna omkring Christianstad.

¶ D. 16 Maji.

Jag hälsade nu på prosten i staden, hr professor Näsman, som, född i Norrland, varit pastor i America och efter hemkomsten därifrån fått detta pastorat, som han utan församlingens särdeles uppbyggelse och nöje sades äga. Det är en liten fet och tjock man, hvars ansigte bar vittne, att allmänna ryktet ej haft orätt, då det sagt, att han stundom tager sig öfverflödigt förfriskning. Han var mot mig särdeles höflig och lemnade mig sin i Lund 1762 hållna synodaldisputation de Renovatione. En vidlöftig afhandling på hela 211 sidor i 4:o och iutyggar om mannens både lärdom och oredighet; af bägge delarna märkte jag ock prof under vårt samtal. Redan för 3 veckor sedan hade hr prosten haft den lyckan att blifva änkling, men dess fru stod ännu i huset obegravven, icke så mycket af kärlek till ett stoft, som i lifstiden ej kunnat vara honom särdeles angenämt, utan för att hafva tid att tillaga den stora begrafning, som i morgon skulle gå för sig. Den afledna professorskan var en född americanska och hade i sin lefnad ej utmärkt sig för annat än ett käckt supande, hvarmed hon ock fördärfvat sin man. Sin enda son hade profess. gifvit en miserabel uppfostran, så att han mera liknade en tjufpojke. En prästman åkte i dag omkring att bjuda till begrafningen och hade prestaf, en sed som jag annorstädes ej sett brukas af präster.

Hr generalen v. Lingen hade haft den godheten att bjuda mig till middag. Jag gick tidigt dit och träffade generalskan samt alla 3 fröknarna, hvar en sysslosatt vid sin knyppeldyna, som långt mera behagade mig än gårdagens spelbord. Det var den täckaste fabrik jag ännu sett. Utom dessa fröknars artiga och höfliga uppförande, bör jag ock till deras beröm och andras eftersyn anteckna, att de klädde sig med egna händers värk, och måste jag tillstå, att deras hemväfde rob de ronger voro rätt så

snygge som någon utlänsk grannlåt. Sedan vi spiset, ankom den fjerde hr generalens dotter, fru Odencrantz från Ö. Göthland, och lemnade mig angenäme hälsningar från hemorten.

Nu besågos å nyo fästningsvärken, där de i förgårs anlände 245 dalkarlar med drift och styrka arbetade.

Gråsparfvar berättades vara till den myckenhet i Skåne, att de uppäta mera säd, än tvänne regementen kunde födas med. Till deras utödande är ännu ingen författning tagen.

I hemvägen hälsade jag på provincial medicus hr doctor Stobæus, en munter och språksam man, som har sitt gifte från Strasburg. Äger mycken credit, men svär starkast a alla doctorer jag ännu känt.

Till aftonen spelades, snackades och souperades hos generalen, hvarifrån jag sent på natten hemgeck för att plocka hop mine småsaker till den i morgon bittida förestående afresan.

D. 17 Maji.

Från Christianstad afreste jag kl. 5 om morgonen för att så mycket tidigare hinna till Lund. Den hart vid staden belägne bryggan, öfver hvilken jag nu körde, är ganska lång och, som mig i staden blifvit berättadt, 748 alnar.

$\frac{1}{2}$ mil från staden ligger, på venstra sidan, Fischerströms stora tegelbruk, uppbygdt till fästningsvärkens behof; men då desse, med krigets början 1767, afstannade, stannade ock detta bruks rörelse; jag påminner mig hafva läst något om detta tegelbruk uti sistledne riksdags tidningar.

Vägen går genom *Wä*, som ännu visar rudera af en gammal stad.

Under det jag i *Wram* väntade på hästar, hälsade jag på den i samma by boende prosten loci, hr Joan Bolmstedt, den förflutne riksdagens så betydande riksdagsman. Meublerne, om ej annat, viste, att hr prosten varit vid riksdagen. Det förstås, att jag här feck höra politiska discourser, hvarpå jag efter omständigheterna sökte svara. Dess fru är från Ö. Göthland, och en mycket skickelig mademoiselle dotter framsatte för mig en smakelig frukost. Hit kom nu en bonde, Nils Björnsson, den prosten försäkrade mig vara ägare af en tunna guld åtminstone. Jag tänkte straxt på Rabeners indelning af folk och viste en så rik man all erforderlig respect. Hästarna kommo, och jag reste. Ett stycke härifrån såg jag saltpetersjudare sysselsatte med sin kokning, som föll mig helt främmande på en så aldeles skoglös ort. Emellertid hade de godt förråd af ekar till ved framkörde. Männe saltpetersjudningen å denna ort intet mera skadar än gagnar? Jag frågar så i fåfvitsko.

På *Hörby* gästgifvaregård träffade jag en 94 åra gubbe, som ännu hade styrka att utdricka det stop öl han sig här köpt. Vid *Hurfva* kunde jag märka, det Lund ej var långt borta. Jag mötte här en professor; det var den qvicke juris professoren Colling, af hvars korta samtal jag hade mycket nöje.

Ehuru god tid jag reste från Christianstad, gjorde dock vanlig tröghet på gästgifvaregårdarne, att jag ej framkom till Lund förr än kl. 10, så att nu endast var tid öfrigt att laga sig till sängs.

D. 18 Maji.

Jag var nu kommen till *Lund*, denna för sin ålder så rygtbara stad, hvars sumpiga belägenhet, krokuga och smutsiga gator samt dragfulla korsvärkshus äfven så litet behaga en resande, som dess många och stora trädgårdar om sommaren göra den till en behagelig och ljuflig ort. Mitt första göromål var att sörja för magen, och då man fägnat mig med den för en hungrig föga hugneliga tidning, att här vore ingen källare, intet värdshus i staden, där man för penningar kunde få mat, var ej annat råd öfrigt, än att hålla till godo reliquierna af min från Östergötland medhafda och tämmeligen sönderskakade matsäck. Allt smakar väl för en hungrog maga.

Härpå geck jag ut för att se mig om. Antingen är folket här mycket nyfiket eller måtte jag förefallit dem helt besynnerlig, såsom min lilla person ådrog sig många spectateurer i fönstren. Jag uppsökte först bibliothecarien Sommelius, med hvilken jag flere år haft brevveling, men först nu lärde personligen känna. Han är en vänlig, glädtig och tjänstaktig man samt väl bevandrad in philologicis. Med honom omgecks jag nästan dageligen, så länge jag var i Lund.

Af honom underrättade jag mig om den nu varande academie staten, som består af följande herrar:

In facultate theologica:

Jonas *Wåhlin*, th. d., prof. prim. och domprost. Läser theol. moralem.
 Carl Jesper *Benzelius*, th. d. och prof. Läser nu histor. eccles. n. t.
 Gust. Ernest. a *Bildstein* ¹⁾, th. d. och prof. Läser theol. dogmat.
 Sven J. *Munthe* ²⁾, theol. prof. samt l. o. och gr. linguæ. profess. Läser prænotiones theolog.

In facultate juridica:

Lars Johan *Colling*, jur. patr. & rom. prof.

¹⁾ Dog 1769.

²⁾ Dog 1774 d. 29 aug.

In facultate medica:

Gustav. *Harmens*, m. d., med. & phys. exper. prof. samt academiens nu varande rector.
Eberhard *Rosén*¹⁾, med. pract. prof.

In facultate philosophica:

Sven *Bring*²⁾, j. u. d., histor. prof.
Joh. *Nelander*, jur. nat. & mor. prof.
Lars *Laurel*, phil. theor. prof.
J. H. *Burmester*³⁾, eloqv. & poës. prof.
Eric Gust. *Lidbeck*, hist. nat. prof., director plantat. scan.
Claud. Bl. *Trozelius*, oeconom. prof. et facultatis h. t. decanus.
Christian *Wollin*, m. d., m. r. & chem. prof.
Nicol. *Schenmark*, math. prof.
Gustav. *Sommelius*, prof. reg. & academiæ bibliothecarius. Bibliothecarien här vid academiën är skyldig att läsa publice på biblioteket lärdomshistorien. En sak som förtjänade efterföljd vid Upsala. Här sitter ock bibliothecarien uti faculteten samt examinerar candidater och præsiderar.

Adjuncti:

Petrus *Munch*, prost och kyrkoh. i Hellestad, Dahlby och Bonderup.
Nicol. *Hesslén*, p. & p. i Husie och V. Skräflinge.
Sam. *Cronander*⁴⁾, ph. mag. & juris adjunctus.
Laur. *Aretin*, med. doct. och adjunct.
Andr. Eil. *Barfoth*, prosector.
Petter Olof *Berghman*, ph. mag. och vice bibliothecarius.
Olof *Nenzelius*, observator astronomiæ & custos machinarum.
Samuel *Lemchen*, läser philos. moral.
Olaus *Hageman*⁵⁾, in humanioribus. Är präst.
Joh. Jac. *Hellman*, uti orient. språken. Läser hebreiskan efter biskop Engeströms methode.
Adjuncturen efter lector *Fröling* uti philos. theoret. är ledig.

Magistri docentes:

Erland Sam. *Bring*, jur. doc. & notar. consist. academ.
Thuro *Weidman*, hist. litt. doc. & aman. bibl.
Kilian N. *Stobæus*, uti historien.
Berenth *Munthe*, uti eloqv. och poësen.
Magn. *Ålin*, v. d. m., uti oekonomien.
Jon. *Setterberg*, uti log. och metaphys.
And. Jah. *Retzius*, uti chemien och naturalhistorien.
Sam. *Heurlin*, uti matematiken.

Artium cultiorum magistri:

Ifvar *Kraak*, språkmästare i franskan och engelskan.
Frid. *Kraus*, director musices.
Alexand. *Kastman*, ph. mag. & in arte apellea hodegeta.
Christoph. *Porath*, fäktmästare.
Joh. Petr. *Lindhé*, dansmästare.

¹⁾ Adlad 1773, kallad Rosenblad.

²⁾ Adlad med namn af Lagerbring.

³⁾ Död 1770 d. 15 novemb.

⁴⁾ Cronander blef sedan präst och lector i Wexiö.

⁵⁾ Hageman blef pastor i Småland 1773.

Lectionerne hade redan upphört i anseende till gradual-disputationer samt andra præparatorier till det förestående jubilæum.

Efter den afledne cancelleren, det af carolinska academien så högt förtjänte riksrådet, grefve Löwenhielm, hade consistorium först fallit på H:s kongl. höghet prins CARL samt hade äfven hopp att uti sin underdåniga ansökning om Dess beskydd vinna nådigt slut; men som detta sedermera, för vissa mellankommande hinder, ej kunde ske, blef nytt val hållet, då rösterna så deltes, att riksrådet baron Gust. Ad. Hiärne samt riksrådet grefve Jöran Gyllenstierna fingo därtill lika röster, då procancellarius med sin röst gjorde decisum för den förre, som således nu är academiens canceller¹⁾.

Jag hälsade nu på nya lectorem lincopensem, adjuncten Fröling, som vid denna academie haft af ungdomen mycken credit samt troligen läst philosophiam theoreticam. Mäst alle nu i senare åren under prof. Laurel utkomne disputationer har adj. Fröling eller adj. Munck skrifvit.

Hos prof. Nelander, min mors cousin, gjorde jag nu en kort visite. Han är en mycket alfvarsam man; af värdigt och godt utseende. Han såg mig ut som han mediterade på sin predikan till pingstdagen; jag borde sålunda ej länge vara hinderlig.

Häriifrån gick jag upp på academien, där hr prof. Laurel præsiderade för candid. Jonas Engstrand, OGoth. Ämnet var Observationes circa mundum optimum Leibnitzii. En kärf sak blef här ganska magert afhandlad af en mager både præses och respondens. Om jag vore hastig i mitt omdöme, skulle denna disputationsact ej gifva mig de bästa tankar om Lunds academie. Jag skyndade mig från denna mattande träta till att uppvakta hr biskop Engeström, som jag träffade i sin consistorii mine; han var ock värdeligen nyss därifrån hemkommen, så att vårt samtal blef mycket kort.

Eftermiddagen gick jag till hr doct. och domprosten Wählin, min fars gamle vän, som jag ock lärde känna vid sista riksdag. Det är en from och älskvärd man, värdad här vid academien ej mindre för sin grundeliga theologiska lärdom än uppbyggeliga väsende.

Genom biblioth. Sommelius gjorde jag äfven i dag en artig bekantskap uti fru Apelbergs hus, som egde två vackra och be-

¹⁾ Detta var äfven en partisak. *Hattar* voterade på Hiärne, *Mössor* röstade på Gyllenstierna. *Engeströmska partiet* var för den förstnämnde, *Wähliniska* däremot för den senare, och desse 2 partier dela consistorium.

skedeliga döttrar. Den äldsta var nu förlofvad med min gamle Upsala vän, hr borgmästar Widegren i Malmö. Här träffade jag ock hr adjuncten Munck, en genom qvick och snäll man. Honom gjorde jag sedan följa hem och tillbragte där det återstående af aftonen.

D. 19 Maji.

Besökte jag prof. Schenmark. Il a l'air sombre et rêveur. Han är en ganska skickelig mathematicus och har goda gåfvor att informera, men eljest mycket tyst och torr, ehuru berömd för en genom god och ärlig man. Vi talte om matematikens öden här vid academien, om observatorium och instrumentkammaren, hvilka senare han lofvade innan kort visa mig.

Från mathematicus besökte jag medicus, den för sin djupa lärdom och angenäma väsende förtjänste och älskade läraren hr prof. Rosén, bror till vår oförlitnelige och kring hela Europa vördade svenske esculap, hr archiater Rosén von Rosenstein. Prof. Rosén är en alfvarsam man, men af ett behageligt utseende och intagande väsende. Jag fattade just kärlek till denna mannen, hvadan jag ock längre uppehölt honom, än jag tör hända bort. Vi talte mest om Upsala affairer, i synnerhet om sammanhanget af den till sina följder så bedröfveliga Julinsköldska bankrouten.

Härpå geck jag till doct. Bildstein, en mycket vänlig man, mera skröplig än åldrig; har i senare åren blifvit plågad af en besvärlig darrning eller rättare skakning i hufvud och händer, så att de utgöra ett perpetuum mobile och göra gubben svårighet att både äta och tala; är en liten man, med pipskägg, och den enda af hela staden, som äger denna gammaldags prydnaden. Gubben hade mycket osnaskigt hos sig, då han i unga dagar berättades hafva varit mycket snygg. Var eljest mycket kruserlig.

Till middagen var jag buden af prof. Benzelius, som jag i går förgäfves sökte. Son af vår store ärkebiskop Eric Benzelius, för hvilken jag bär en alldeles odödelig vördnad, hade han ärfd rättighet till min högaktning. Men han förtjänar det ock själf. Han lyser väl ej så mycket på lärdomens sida, men älskas och vördas af alla för sitt ärliga hjerta, otvungna och behagliga omgänge samt myckna höflighet. Han har rest och talar med behag. Dess fru, född Arnell, är ett fruntimmer af mycket vett och angenämt väsende; godhet lyser ur dess ögon. Prof. Benzelius sade sig nu söka Lexand, men utan hopp. Jag började tala om Benzelisiska boksamlingen i Linköping, då hr doctorn yttrade sig, det han varit sinnad ändra det till Linköpings biblio-

thek gjorda testamente af de sal. ärkebiskopens manuscripter, hvaraf han nu är ägare, och det för den orsak, att han vid sin sista varelse i Linköping med harm sett sin sal. faders böcker ännu stå i största oreda samt manuscript här och där kring-spridda ligga vräkte i oordning. Där man sätter så litet värde på dylika saker, sade hr doctorn med mycket skäl, får man ej särdeles lust att ytterligare skänka något. Af kärlek till Linköpings bibliothek använde jag min hela talegåfva för att ändra ett så svårt beslut; tiden skall utvisa hvad värkan det haft. Benzelska huset är ett af de artigaste i Lund.

Eftermiddagen gick jag till lundske filosofen och svenske språkläraren (lika olycklig, som jag menar, i bägge desse saker) prof. Laurel. Man gjorde honom mycket orätt, om honom till-lades grundelig philosophisk kunskap, beledsagad med redig tale-gåfva. Han är allmänt känd för mycken svaghet i sin pro-fession, och sådant bör. androm till skräck, icke förtigas. Eljest var han mycket höflig och ingalunda elak man. Är för öfrigt en mycket nöjsam omgångsman.

Jag gjorde nu besök hos ett ålderstiget fruntimmer, gamla fru Nelander (professorns mor), som, ehuru 86 år gammal, ändå gick uppe och var någorlunda rörig; jag måste här undergå examen rigorosum om alla släktingar i Östergöthland; antingen jag dem kände eller ej, måste jag svara, om de lefde, hvidan ock hända kunnat, att jag i hast dödadt någon släkting, som ännu torde lefva, och däremot gifvit lif åt någon längesedan död.

D. 20 Maji.

Jag fortsatte min i går började academiska curs för att lära känna denna academiens lärare. Jag började i dag med prof. Lidbeck, som jag träffade något opasslig. Han är en fri, munter och artig man. Här talte jag om trädgårdssaker, och det lilla jag lärt af botaniken kom mig nu väl till pass. Professorn viste mig ett illumineradt exemplar af Flora Danica, som han nyss fått från Köpenhamn.

Professor Munthe var nu i vägen. Det är en vacker, mycket polerad och lärd man. Vore ej prästdrägten, kunde man taga honom för ett cancellieråd, så alldeles poli var han. Viste mig särdeles höflighet. Vårt samtal var mäst politiskt, och tänkte vi häruti mycket lika.

Härpå gick jag till prof. Harmens, en af academiens älte lärare och nu varande rector. Han bor ock uti det största hus i staden; det är af sten och märkvärdigt för det att konung Carl XII här residerade under sitt vistande i Lund. Trädgården är ganska stor, men förfallen; har förr varit den förnämste i

staden, äfvensom han är den störste. Men jag förglömmmer nästan hr professorn sjelf, som äfven är en stor man, åtminstone till längden. Går mycket rak och har god talegåfva. Har gjort vidlöftiga resor.

Hr lifmedicus Wollin bor i grannskapet. Jag träffade honom i sin snygga trädgård. Han är en ung och behagelig man. SjälF välmående, har han gjort ett rikt gifte med doctor Wählin's älsta dotter. Han berättades vara mycket betydande i consistorio. Vi discurerade mycket om Upsala, där hr lifmedicus studerat. Han sade mig, att prof. J. G. Wallerius, vid sitt afskedstagande, velat öfvertala honom att söka chemiska profession i Upsala.

Buden, spisade jag middag hos morbror Nelander, som nu var ledigare till sinnen än förra gången. Dess stora lärdom är allmänt bekant, och ehuru alfvarsam, tröttnar man dock ingalunda vid dess samtal, som är grundeligt och stundom beledsagadt med en leende mine. Han beskref mig biskop Rydelii snille, hjerta och förtjänster af Lunds academie, som allt vitnade om denne oförliknelige biskopens älskvärda egenskaper. Här lärde jag känna flere cousiner af bägge könen, Nelandrar, Barfothar, Langvagen och kan hända flere, som jag nu ej mins.

Häriifrån geck jag på academiens bibliothek, där jag satt möte med bibliothecarien Sommelius, som först i år tillträdt denna för en lärd man så angenäma syssla. Jag förbehöll mig, att flere gånger här göra besök, såsom jag nu endast hant generelt öfverse denna samling.

Jag gjorde sedan prof. Trozelius besök. Han hölt lection för mig om alla Lunds intriguer och lärde mig känna patres på den sidan, som vetter åt consistorii bordet. Jag kunde här få anledning till mång rolig anmärkning; men som han ej sade mig det i tanka, att det skulle uppskrifvas, måste det tjäna mig till enskilt andakt och uppbyggelse. *Silendo nemo peccat, loquendo persæpe.* Förföljd och föraktad af alla, är prof. Trozelius lika munter och arbetsam, under mäst tryckande omsorger, såsom han ännu ej njuter minsta lön på stat. Han har väl survivance på prof. Harmens' lön, men ofta svälter man själf förr till döds, innan man hinner vänta lifvet ur en annan. Prof. Trozelius är ganska fattig; förtjäna då icke dess många i hast hopradsade disputationer någon ursägt, då han nödgas disputera för brödfödan? Mig ömmade rätt mycket dess omständigheter, äfven som jag förundrade mig öfver dess munterhet under allt detta. Han är en ganska uppriktig och förtrolig man, men som han är det lika mot alla, har detta varit orsaken till den allmänna misscredit han här råkat uti. Hvad mig stötte var

den elaka vana han fått att svärja, och det öfverflödigare än väl anstår en professor, minst en prästman och kongl. hofpredikant.

Det återstår ännu att i dag besöka prof. Burmester, och denna, ehuru ringa, möda hade väl kunnat besparas. Han var väl den jag minst af alla tyckte om. Professor i värtaligheten, kunde jag ändå knappt förmå honom att entrera i någon discours. Jag måste sålunda lära känna honom af andras berättelser. De innehöllo, att han studerat naturalhistorien och i synnerhet oeconomien, men som han ändteligen ville blifva professor och eloqv. et poës. profession först blef ledig, sökte och feck han den till sin och vetenskapens gemensamma olycka. Hur illa är icke sådant gjordt! Eljest är han en bemedlad man, så att han synes följt Jordani Bruni bekanta sats: Primum ditari oportet, postea philosophari. Det kan så vara.

I hemvägen gick jag in på boktryckeriet, som har släta stylar, men är rikt på tryckfel i alla här utkommande arbeten. Två pressar voro i gång, och var det en gradualdisputation, som nu därunder svettades. Ehuru futtigt trycket är, var det dock dyrare än i Upsala ¹⁾.

Jag har glömt ofvanföre anteckna, att jag förmiddagen en stund afhörde en disputationsact under prof. Collings præsidio: De differentia legum fundamentalium. Prof. Colling talar latin med en lätthet och färdighet, som är sällsynt hos en juris professor. Det var just ett nöje att höra honom præsidera.

D. 21 Maji.

Användes på denna Dagbok, såsom jag ingenting hade inskrifvit sedan afresan från Linköping, och alla plånböckerne nu vore fullekrifne.

Eftermiddagen hade jag besök af prof. Schenmark, adjunct Munck och lector Fröling.

Man berättade mig, att främmande pläga få utslag, då de tvätta sig i det här befintliga vattnet, och att sådant förekommes, då man däruti lägger litet salt.

All handel i Skåne består nästan af lurendragerie. hvadan här ock är godt köp på åtskillige varor. En aln godt svart kläde såldes till 19 dal. kpmt. 1 skålp. fint socker kostade 1 dal. 22 sk. kpmt. Man räknar här eljest silfvermynt.

D. 22 Maji. Pingstdagen.

Uti domkyrkan afhörde jag domprosten Wählin, som gjorde en grundelig predikan: Om nödvändigheten och möjligheten

¹⁾ Vanligt vis uppläggas här af hvarje disputation 350 exemplar.

att hålla Guds bud. Lunds ryktbara domkyrka är mera omtalt, än den är vacker. Den är mycket mörk. Orgelverket står midt i kyrkan, just öfver altaret och afstänger kyrkan från det öfver kraftskyrkan belägna munkchoret. Allt ser här munklikt ut. Altaret sägs vara dyrbart; predikstolen, af alabaster och svart marmor, är nu gammalmodig och mera kostbar än vacker. Allt hvad om denna kyrkas öden och antiqviteter kan sägas, har den arbetsamme prof. Sommelius anført uti en 1755 utgifven disputation: *De Templo Cathedrali Lundensi*.

Jag spisade middag hos hr doctor Wählin, dit en myckenhet fremmande voro budne, och jag sålunda förvärfvade mig en hel hop bekantskaper. Här voro 3 ogifte, men giftvuxne döttrar, ganska väl uppfostrade. Lifmedicus Wollin var här ock; vi blefvo nu mycket förtrogne.

Jag hade ännu ej träffat prof. Bring, som varit på landet utrest. Jag träffade honom nu hemma och fant, att ryktet ej sagt för mycket om denne hedersmannen. Il me charma par sa politesse et son affabilité! Han är onkeligen carolinæ lumen academiae. Man bör ej af utsigten lära känna en Bring; han har ej särdeles anseende; dess eldiga ögon är det enda, som i detta afseendet förråder dess eldiga genie. Hos denna mannen är den grundeligaste lärdom förenad med de behageligaste omgångsgåfvor. Han är mycket språksam och kryddar allt sitt tal med ett angenämt satiriskt salt. Rik på lyckliga infall, tror man sig tala med en Ihre. Skrattar mycket, men allt med behag. Han har aldrig gjort någon utlänsk resa, men känner Europa bättre än mången, som gjort de vidlöftigaste resor; han tjänar till ett säkert bevis, att man äfven utan resor kan blifva en stor man. Jag träffade honom nu i sällskap med sin dotter och någre andre fruntimmer, så att samtalet ej denna gång kunde blifva om lärda saker.

Glad öfver att hafva lärt känna en Bring, lemnade jag denna behageliga mannen, för att, efter löfte, göra mitt förra fruntimmerssällskap följe på en promenad. Vägen togs till Lunda-Gården; så kallas academiegården, anlagd af baron Hårleman frammanför academien. Den är stängd med en hög mur och af 3 vackra järnportar i gallerverk. Vi hafva häröfver en i koppar stucken och tryckt ritning. Här går man i sköna alléer af castanie-, valnöt- med flere slags träd; men hvad i dag gjorde denna gård ännu skönare var stadsens fruntimmer, som, hitlockade af det sköna vädret, nästan mangrant voro här församlade. Uti denna behageliga samling voro åtskilliga vackra ansigten, men alla utmärkte sig med ett artigt, lefvande och muntert skämt. Allt var okonstladt, och jag tyckte mig hos

denna täcka hop blifva varse en hos könet sällsynt enighet. Stockholm undantaget, lärer ingen stad i Sverige vara, som äger så godt förråd på ungdom af fruntimmer som Lund. Jag räknade nu på en gång 30 ogifta fruntimmer; och att jag ej må misstänkas för underslef, vill jag dem här anföra, som jag i hast kunde dem immatrikulera, till bevis, att jag äfven varit en elegans formarum spectator, som Terentius säger. Se här en rulla på Lunds skönheter! 3 manseller Wählin, 2 Nelander, 2 Junbeck, 2 Engeström, 2 Benzelius, 3 Harmens, 3 Rosén, 3 Bring, 1 Ek, 2 Apelberg, 3 Langvagen, 1 Nehrman, 1 Munthe, 1 Helt ¹⁾, 1 Abelin, 1 Silfversparre ²⁾. Desse äro mäst alle af academiestaten eller i deras hus. Uti så angenämt och muntert sällskap kunde man ej ledsna. Efter någre timmars sammanvaro, skingrades sällskapet, och jag följde mina fruntimmer hem, stannandes äfven till aftonmåltiden qvar hos domprosten Wählin.

D. 23 Maji.

Spisade jag hos prof. Benzelius. Han äger den vackraste och ordentligaste trädgård i staden, den han sjelf anlagt; häckar och träd äro allt af honom uppdragne; här går han och roar sig. Eftermiddagen tillbragtes med spaserande och sqvaler i prof. Harmens' trädgård och Lunnagård. I dag hade jag första gång, efter bortresan, bref hemifrån min far och bror Alf.

D. 24 Maji.

Middagen var jag buden till prof. Lidbeck. Dess fru är från Östergöthland och dotter af prosten Grape, som förledit är så olyckligt ändade sitt lif.

Eftermiddagen besågs observatorium, som är bygd otvan på academiens ³⁾. Prof. Schenmark och observatorn Nenzelius viste mig den höfligheten att göra mig hit sällskap. Observatorium var slätt försedt med instrumenter, hvilka alla tillhörde antingen professorn eller observatorn. En stor obehägnhet för observatorn är, att han ej kan här bo, utan måste hyra sig rum

¹⁾ Förlofvad med prof. Sommelius.

²⁾ Förlofvad med prof. Schenmark.

³⁾ Det skedde 1753. Taket därpå är flatt och med starka järngaller försedt, att vid vissa tillfällen äfven där observationer kunna göras. Innan observatorium bygdes, hade Quensel och Menlös gjort observationerne hemma, så godt de kunnat. Prof. Schenmark var förste observator på stat. Efter honom blef mag. Nenzelius 1764, men är tillika custos machinarum, såsom sjelf mycket händig med mekaniske arbeten.

i staden. Utsigten är förträffelig, och kunde jag helt väl observera Köpenhamn samt de vid broen liggande skepp.

Instrumentkammaren (cfr *infra* p. 286), afskrankad från auditorium physicum, var uti godt stånd och med en stor myckenhet instrumenter försedd. Här var den så alfvarsamme prof. Schenmark rätt pratsam, ej räknandes för möda att beskrifva de förnämste machiners nytta m. m. Han talte nu i sin sak och talte med smak.

Härpå geck jag till min älskade prof. Bring, som var lika angenäm, lika behaglig nu, som förra gången. Han förde mig nu uti sitt bibliothek, som, ehuru ej mycket stort, dock bestod af de utvaldaste böcker i historicis. Han visade mig åtskillige vackra manuscripter, däribland de förnämste voro: 1. Hirdskraa i fol. väl behållet. 2. Svenska Rimchronikan 4:o. 3. En gammal Svensk Förklaring öfwer Evangelierne m. m. Det är ur denne siste codex, som hr professorn uti sine Historiske Samlingar utgifvit *Legenda S:æ Brigittæ*¹⁾. Bland rara böcker, jag här såg, voro: 1. *Officia Propria s. Patronorum Regni Sveciæ. Colonia Agrippinæ. 1702. 8:o.* (Första edition häraf är i 4:o tryckt i Antwerpen 1651 och finnes i Linköpings bibliothek.) 2. *Knyttlingasagan* fol., hvaraf endast blifvit tryckt till och med p. 232²⁾. 3. *Lettre au Chevalier Jacob Banks*³⁾, contre le pouvoir absolu et l'obeissance passive. Traduite de l'Anglois, à Cologne. 1711. 8:o pag. 69. Auctor skrifver häftigt mot enväldet och skonar intet konung Carl XI. Är mycket obillig mot svenska prästerskapet, om hvilket han p. 60 säger: «que le Clergé n'est pas des plus savants, et qu'il n'est guère instruit des Disputes sur la Religion». Hr professorn berättade, att en häradshöfding Gustaf Ehrencrona länge arbetat på ett svenskt lexicon, skolandes denne herrrens efterlemnade vidlöftige samlingar ännu förvaras hos dess måg, en Carsell, vid Jönköping boende.

Sluteligen skänkte hr professorn mig ett exemplar af det sköna tal han hållit vid H:s kongl. Höghets, prints Gustafs varelse i Lund, 1766. Det innehåller en kort, men behagelig historiam *academiæ lundensis*. Här var jag in på sena aftonen.

¹⁾ Uti 3 Del p. 70—104.

²⁾ Uti hofrådet Suhms bibliothek i Köpenhamn såg jag ett exemplar, som bestod af 268 sid.

³⁾ *Svefois de naissance, mais naturalisé Anglois, et Membre du Parlement . . . Touchant la Doctrine avancée dans l'Adresse de la Ville de Minehead, en Somerssetshire, et qui établie par un certain Parlement libre de Suède, réduisit a l'Esclavage tout ce Royaume-là.* Om denne *Bank*, som med greffe Gyllenborg blef i London arresterad, se Nordbergs Carl XII Historia. T. 2 p. 612.

D. 25 Maji.

Sedan jag bivistat gudstjänsten, tillbragte jag eftermiddagen med spaserande uti orangeriet och academiska trädgården. Det förra är af början skänkt af fru grefvinnan Piper; den senare har prof. Lidbeck hederligen satt i stånd. Här träffade jag mamsellerne Wählin, dem jag ledsagade hem och så stannade qvar till aftonen. De spelte artigt på claver och roade därmed både sig och andra. Jag talte med doctor Wählin om våre theologer; både han och andre här i Lund hysa mycken hög tanka om afledne doct. Nils Wallerius i Upsala. Jag sade, att jag alltid ansett honom för större filosofh än theolog.

D. 26 Maji.

I dag rägnade hela dagen; man låg sálunda inne och läste; men aftonen tillbragtes hos morbror Nelander.

D. 27 Maji.

Jag underrättade mig i dag om den lärda kursen i Lund. Ett collegium betales med 18 dal. Præsidium kostar 90 à 120 dal., men Bring och Nelander få 150 dal. Candidatexamen kostar 150 dal., och omkostningarne vid förestående promotion kosta hvarje kandidat 162 dal., allt kpmt. Man har ändå lagerkransen för bättre köp här än i Upsala, och Gud vet, om den icke ändå är väl betald! Jag har här ofvanföre talt om professorerne; jag bör ock nämna några ord om de studerande. Deras antal är ringa. Denna termin äro . . . i staden; och in alles skola de utgöra . . . De äro ej bullersamme; icke heller så fåfängelige som i Upsala, hvartill de ock hafva mindre tillfälle, såsom här ej finnes hvarken källare eller caffèhus. Jag hörde ej heller klagas öfver sedernas fördärf. Studenterne sågo mig nästan för mycket krypande ut; jag ville hafva dem litet muntrare. Med kandidat-examina har i synnerhet denna termin gått något slarfvigt till. Ofta hafva ej mer än 3 à 4 professorer varit tillstädes, samt usle kräk blifvit approberade. Men sådant händer kanske allestädes.

Så länge en Wählin, en Munthe, en Rosén, en Bring och en Nelander lefva, kan Lunds academie ej förfalla.

Bland docentes var ingen af särdeles namn. Ett stort hinder för vetenskaperna anser jag det vara, att här ej finnes någon boklåda. Professores handla på Köpenhamn; scilicet, om och då någon handlar.

Eftermiddagen hade jag besök af biblioth. Sommelius och prof. Colling, som jag åtskillige gånger förgäfves sökt.

Sedan gjorde jag vice bibliotekarien Berghman besök. Han är adelsman. Det första jag hörde var klagomål öfver liden oförrätt genom biblioth. Sommeliu befordran efter Corylander, då likväl Berghman tjänt öfver 20 år vid biblioteket. Man bör ej undra, om han var missnöjd, som nu ej mera såg för sig någon utväg till ytterligare befordran. Oförnekligt är dock, att sysslan väl besattes genom Sommeliu befordran. Berghman skyldes riksrådet Löwenhielm för hela spelet och beklagade dess tidiga död, för den orsaken, att han ej feck tid att på honom hämnas, som han ämnat. Emellertid tröstade han sig med ständernes nästa sammankomst och samlade nu sina klagomål, dem han då vill låta trycka med behörige noter illustrerade. Sådant må kallas ett flebile beneficium. Vi talte ock om Lunds bibliothek, som hr Berghman väl kände och på så lång tid väl kunnat hinna lära sig. Han sade sig samlat till en Catalog. libr. rariorum bibliothecæ lundensis, försäkrandes, att här voro flere rara böcker, än man borde vänta uti en ej större samling. Likaledes sade han sig arbetat på en Catalog. librorum sæculo typographico impressorum och uti detta bibliothek finnas, som skola utgöra ett antal af 100. Under det samtal jag nu med hr v. bibliotekarien haft, fant jag honom ingalunda sådan som jag förut i staden hört honom beskrivas. Man torde göra honom orätt; dessutom är ej underligt, om en, hvilkom all ting går emot, blir litet besynnerlig.

Man hade i dag fått konungens bref om dem, som vid förestående jubelfest skola blifva doctores theologiæ et juris. De äro följande, efter den ordning de uti brefvet stå uppräknade: theologiæ doctorer: 1. biskop Forsenius, 2. öfverhofpred. Montelius, 3. prof. Munthe, 4. prof. Clewberg, 5. prof. Hesselgren, 6. prof. Kalm, 7. past. Wilcke, 8. prost. Werander, 9. dompr. Herweghr, 10. prost. Åke Engeström, 11. lector Knös, 12. prost. Lagerman, 13. lector Sparschuch, 14. prost. Luth, 15. lector Rogberg¹⁾. Juris doctorer: 1. assessor Corin²⁾, 2. profess. Colling, 3. räntm. Ek, 4. häradsh. v. Engeström, 5. häradsh. v. Otter, 6. borgm. Borup, 7. borgm. Widegren, 8. adj. Chronander.

Jag hälsade äfven på acad. secreteraren Stobæus, en höflig man. Dess på bordet liggande pappershögar gåfvo mig en tyst påminnelse att ej med långt besök hindra deras expeditioner.

En behagelig afton inviterade mig att på Lunds gamle för-

¹⁾ Genom ett senare bref blef äfven prof. Trozelius utnämnd; och ett ännu senare ankommet tillade prof. Nelander och prosten Thomeus.

²⁾ Afsade sig, hvilket äfven åtskillige andre hofrättsherrar, som varit föreslagne, förut gjort.

fallne vallar göra en promenade. Jag träffade nu åtskillige bekanta, hvars sällskap gjorde mig tiden både kort och angenäm.

D. 28 Maji.

I morgonstunden täcktes prof. C. J. Benzelius hedra mig med ett kärt besök. Vi talte mycket om dess salige faders manuskript, som han lofvade låta mig se. Sedan föll talet på tolerantia religionum, hvarvid hr doctorn yttrade vackra tankar. Han sade sig mäst härtill vara bragt af de många gudfruktige personer han lärt känna bland andre religionsförvandter. Formey i Berlin räknade hr doctorn bland sine favoritauctoror. Hans stil är ock ganska behagelig. Sedan talte vi om Engeland, der hr doctorn sig uti två år uppehållit. Han rådde mig taga qvarter hos någon bokförare i London, i anseende till deras kostbara boklådor, som ofta öfverträffa allmänna boksamlingar.

Jag hade i dag fått lof att bese academiens myntcabinett, som står hemma hos prof. Bring och under dess uppsigt. Hr professorn hade för mig den godheten att i tre runda timmar det med mig genomgå. Myntcabinettet är af början köpt af arch. K. Stobæi enka, på det sättet att hon i sin lifstid skulle af academien årligen få 600 dal. kpmt, och som hon s. å. dödde som köpet skedde, feck academien detta cabinet för nämnda summa. Sedan har det genom gåfvor blifvit ökt. Skåpet är för litet, så att mynten ej kunnat blifva tillbörligen rangerade. Samlingen är väl ej så stor, dock påstod hr professorn, att härbland äro någre, som på intet annat ställe finnas, nämligen någre numi lundenses¹⁾ med flere. Här voro ock någre hundrade romerske mynt.

Bland svenske mynt, jag här såg, förtjäna följande antecknas: En ducat, slagen i Pommern 1697 med inskription: Et Regit & Tegit Pomeraniam suam; kong Carl XI bröstbild härpå är honom alldeles olik, ej heller lik dess bild på de öfrige mynten, utan liknar då varande general gouverneuren i Pommern, grefve Nils Bielke.

Pommerske 8 Gute Groschen stycke 1760, där man på vår nu varande konungs bild satt en ofantelig och oformlig näsa.

Medailen slagen öfver stormens afslagning för Köpenhamn d. 11 febr. 1659; är i sjelfva Dannemark sällsynt.

En hop penningar vid Kivik (ett gammalt fiskläge i Skåne, cfr Tuneld p. m. 361. Månne ej så kalladt af finska ordet kivi, sten? Åtminstone är stället mycket stenigt) funne, vistas äfven;

¹⁾ Desse hafva konungens bild på ena sidan och ärkebiskopens på den andra. Af de i Lund slagne mynt tog kongen $\frac{2}{3}$ och bispen $\frac{1}{3}$.

man kan ej veta af hvad slag de äro, de finnas där till myckenhet.

Hr professorn har öfver denna myntsamling upprättat en catalog, den han framdeles torde göra allmän.

Eftermiddagen hälsade jag på mag. doc. Retzius, som arbetar flitigt uti naturalhistorien och chemien. Han viste mig ett sitt manuscript, som han i sommar ärnar trycka under följande titel: *Historiæ naturalis Scaniæ specimen primum, sistens floram Scanicam*, hvarpå han i flere år sorgfälligt arbetat. Likaledes har han i manuscript utarbetat: 1. *Compendium institutionum pharmaceuticarum*. 2. En *commentarius* öfver den förra, på svenska. 3. *Terminologia zoologica*. Han ägde ock tvänne sin sal. faders doct. Nils Retzii manuscripter: 1. Åby brunns beskrifning samt 2. *Fossilia montis Baldri*, 1749.

Mot aftonen gick jag till prof. Nelander, med hvilken jag gick och pratade uti dess täcka trädgård, under det göken förnöjde våra öron. Professorn berättade mig omständeligen förloppet af morbror Andr. Rydelii olycka vid riksdagen 1743; han bodde i nästa kammare med honom, visste därför så mycket bättre sammanhanget. Tänkesätten voro, som man vet, delte angående successionen: somlige åstundade en dansk prins, andre en holstensk, andre åter en zweybrückisk. Af den sista tankan var bland andra secret. Sahlstedt, som, ehuru han ej hade med riksdagen att göra, dock skref ett memorial i denna sak, hvilket han genom tvänne bönder, som det underskrefvo, lät i bondeståndet ingifva. Detta memorial hade han låtit Rydelius genomse såsom af samma tänkesätt. Olof Håkansson, ståndets talemän, gick med memorialet till secreta utskottet, sedan han med lock och pock fått veta concepisten. Sahlstedt oppkallas; frågas, om någon sett detta papper mera? Sv.: secr. Rydelius. Han fordras äfven opp; sättes i hårdaste häkte, dess papper genomsökes; såsom cancelliekarl. hade han mycket af de under riksdagen i manuscripter kringlöpande papper, hvilka allt ökte misstankan; man fant här den så kallade engelske instruction; Rydelius var dessutom grefve Gyllenborgs handsecreter. Han ägde ganska många vänner för sin arrestering; men få vågade sedan något tala till dess försvar; öfverste Lagerkrantz utmärkte sig i synnerhet härvid, hvars memorial till adeln för Rydelius är ganska märkvärdigt.

D. 29 Maji. Söndag.

Jag hörde en landssed i dag, som är obekant uppåt landet. Brudgum och brud, som någon dag i veckan blifvit vigde, få sedan ej gå ut i staden, förr än de söndagen därpå blifvit, som

här säges, kyrkotagne, det är, varit i kyrkan, dit någre af bägges släktingar dem då följer. Borgm. Widegren, som fredagen stått brudgumme med madem. Apelberg, blefvo i dag kyrkotagne. De hade ock bestått musique i kyrkan i dag.

Middag spisades hos prof. Nelander.

Sedan hälsade jag på borgmästaren här i Lund, Borup, en käck och hurtig man. Riksdagssaker voro mäst våre taleämnen. Sedan gjorde jag lifmedicus Wollin visite; här träffades min aimable professor Bring; bland annat taltes om bibliotekers öden, huru de skingras och ofta förolyckas. Riksrådet Reuterholm¹⁾ hade haft kostbara samlingar af otryckte handlingar i svenske historien (dem professor Bring en gång sett), men sedermera uppbrunnit på dess gård i Finland. Likaledes hade revisionssecret. Nehrman Ehrenstråle haft en skön samling historiske manuscripter, i synnerhet en myckenhet pärmebref; han hade den försigtigheten att lägga desse, tillika med dess egne handskrifter i sv. lagfarenheten, uti en särskilt kista, hvarje gång han reste bort, med antydning till folket, att i fall olycka med eldsvåda skulle hända, då först rädda den kistan; men huru otillräckelig är icke all mänsklig försigtighet? Då han en gång var bortrest, slår åskan ned i gården²⁾, och hvad värst var, just i denna kistan, som således ej kunde räddas. Prof. Bring sade, att det var en stor förlust.

En del af aftonen tillbragtes på Lunnagård, där det vanliga fruntimmerssällskapet träffades. Här råkade jag den oförlikneligen qvicke och lärde adjuncten, prosten Munck, som följde mig hem, och pratade vi långt in på natten i allehanda ämnen.

Han skall framställa theologiska frågan vid förestående doctorspromotion och hade i går projecterat för faculteten följande frågor att välja af: 1. An ex præsentis studii theologi statu de futuris theologiæ judicari possit incrementis? 2. An Scripturæ S. convenienter statuatur, Christum passum fuisse mortem spiritualem? 3. An recte dicatur, mortem corporalem esse poenam peccati?

Af de p. 281 antecknade doctorscandidater hade konungen utnämnt Werander, Luth och Rogberg, utan att de af theologiska faculteten voro uppförde på det afsände förslaget. Faculteten hade utom de 12 nämnde uppgifvit följande herrar att välja af: 1. kongl. öfverhofpred. Rosén, 2. prof. Nelander, 3. prof. Troze-

¹⁾ Denna samling uti sv. historien och lagfarenheten var gjord af sal. landshöfd. bar. Reuterholm och tillföll sedan riksrådet, men förlorades genom våld, som öfvergick hans gård Swedja i Finland 1758.

²⁾ Det skedde på Säby gård i Småland 1752.

lius, 4. prof. Amnell, 5. prof. Kinmark, 6. prof. Ross, 7. prost. Östman, 8. prost. Schenberg, 9. prost. Ugla, 10. prost. Högström, 11. prost. Wikman, 12. prost. Tegman, 13. dompr. Fortelius¹⁾ och ändteligen 14., på hans kongl. höghets recommendation, öfverhofpred. Montelius.

Man misstycckte här ganska mycket, och det med skäl, att en så gammal, lärd och förtjänt lärare som prof. Nelander, som gjort academien så mycken heder, skulle blifva förbigången vid academiens eget jubilæum. Det är ju ängsligt, att partiandan skall blanda sig i allt!

D. 30 Maji.

I dag gjorde jag prof. Colling besök. Han är en beläsen, mycket qvick och språksam man; men torftighet har tvingat honom att blifva snål, såsom han ännu tjänar utan lön, den Ehrenstråle uppbär.

Jag besökte ock theol. adj. och prosten Hesslén, en liten genom artig omgångsman. Hos honom såg jag en bok, den jag näppeligen förestälde mig träffa hos en präst. Det var Voltaires . . .

Middag spisades hos biskop Engeström, som nu var helt munter och vid ledigt sinne. Biskopinnan berömmes för mycket vett och beläsenhet. Fröknarne voro mer artiga än vackra. Hr biskopen spelar nu, vid lediga stunder, gärna både kort och brädspel.

Jag hörde här magisterfrågan till förestående promotion: An litterarum scientiarumque cultura, nullis circumscripta limitibus, reipublicæ sit proficua?

Prof. Burmester har åtagit sig att parentera öfver riksrådet grefve Löwenhielm, samt prof. Colling att med ett tal lyckönska novum cancellarium Hiärne.

Löningsstaten här vid academien är följande: Professores njuta i lön 300 t:r säd, hälften råg och korn. Theologi hafva pastorater; och komma tvänne philosophi att också få pastorater. En är redan därmed försedd. De öfrige hafva præbendehemman. Bibliothekarien har 150 t:r säd samt 460 dal. smt i pengar. V. bibliothekarien har 60 t:r korn. Theologiæ adjuncterne hafva pastorater samt 160 dal. smt hvardera. Philosophiæ adjuncterne hafva endast 150 dal. smt²⁾.

Då jag mot afton gick ut att promenera samt hvilade uti en lerhydda, feck jag höra ett nytt prof af vantrons värkan på människor; här söngo en myckenhet syrsor, jag frågade på hvad sätt de bäst kunde afskaffas? Mannen häpnade för min fråga

¹⁾ Han dog, innan utnämmandet skedde.

²⁾ Genom tillökning hafva de nu 300 dal. smt.

och försäkrade, att han ej åstundade blifva af med desse sine väggmusicanter; ty man ansåge här för särdeles lyckeligt, när syrsor behaga sig hos någon inqvartera. Huru lätt, tänkte jag, kan man icke blifva lyckelig! Och består intet vår mästa lycka i inbildningen?

D. 31 Maji.

Hr biskopen hade till i dag utlyst visitation uti domkyrkoförsamlingen. Sådant sades här vara ovant; såsom aldrig förr händt, utan troddes det vara gjordt par pique mot domprosten Wählin. Emellertid infant jag mig i tanka att få höra något tal af biskopen, men jag blef bedragen. Sedan mag. Barohn hållit en kort och drägelig predikan öfver 1 Pet. 3: 15, började bispen examen, som han ensam förrättade. Han hade många lustiga frågor.

Jag besåg i dag laboratorium chymicum, som nyligen blifvit färdigt. Det är ganska rymligt och af bättre inrättning samt långt större än i Upsala. Det intager hela nedra våningen. Ofvanpå är capellsal samt bokauktionskammare. En magister docens är här auctionist.

Middag spisades hos min aimable prof. Bring, dit jag med någre andre främmande var buden samt tillbragte hela återstående dagen uti det angenämaste sällskap.

D. 1 Junii.

Besåg å nyo instrument- eller machinekammaren (supra p. 279). Första början till physicaliska machiner vid academien i Lund gjorde sal. prof. Menlös, hvilken 1732 gjorde hos konungen det löfte, att om han finge den då lediga matheseos professoren, ville han till academien skänka den af capit. mech. Triewald ifrån Engeland inskaffade apparatus physicus, hvilken Menlös af Triewald sig tillhandlat. Machinernes antal gick redan då till 300; ehuru en del af dem blifvit defecte till Menlös aflemnade; de hafva sedermera på academiens bekostnad blifvit completerade och med nya förökte. Man ville här ändteligen inbilla mig, att Otto Guerikes luftpump, dess egen nemligen, som han sjelf i Magdeburg nyttjat, var den man mig viste. Figuren liknade alldeles den som finnes i dess verk, men sådant hindrar intet, att ju flere kunnat vara gjorde efter en figur. Modell af Polhems uppfordringsmachine framtogs samt Leupolds luftpump, att genom en metalcylander både condensera och rarifiera luften etc.

Jag feck i dag tillfälle att genomgå biskop Engeströms bibliothek, som tycktes utgöra något öfver 2000 band. Det innehåller

mest philologica och theologica. Är till större delen köpt efter dess svärfader, hr ärkebisk. Jacob Benzelius, för 5000 dal. smt. Dock hade ärkeb. Henric Benzelius behållit för sig en god del af de raraste böcker. Här voro goda bibeleditioner samt det rara Roberti Stephani Nov. Test. 1546 in 12., O Mirificam kalladt. Jag hade ej förr sett: Franc. Vavassor: Jobus, brevi commentario et metaphrasi poetica illustratus. Paris. 1679. 8:o. M. Nicolai Ol. Bothniensis Ἰπομνήματα öfver någre Pauli epistlar funnos här mss. in 8:o. Nyare böcker sökas förgäfvos i denna boksamling.

Sedan jag hos prof. Laurel spiset middag, besöktes å nyo academiska bibliotheket, som intager 3 rum uti öfre våningen af academien; härtill var ännu det 4:de apteradt helt nyligen. Bibliotheket står både trångt och illa. Rummen prydas af en del denna academies förtjänte lärares portraiter, hvilka uppräknas uti Linnæi Skånska resa, hvarest dock i stället för *Rostii* bör sättas *Elfvedalii*, såsom den förras bild här intet finnes, utan blifvit orätt för hr archiatern Linné berättadt. På prof. And. Stobæi contrefait läses:

Ter Pindi Rector, semperque Poëta Stobæus¹⁾.

Bland rara böcker vistes mig:

Missale Lundense. 1514. Fol.

Augustinus de Civitate DEI. Venet. 1470. Fol.

Julius Cæsar. Romæ. 1469. Fol.

Jag var dock mäst angelägen att genomgå manuscripterne. De voro hvarken många eller af utmärkt värde. Antalet var CLXX. Jag vill anföra några:

1. Liber Daticus. Tryckt och beskrifven af pr. Bring i Mon. Scanens. Vol. II. P. 1. p. 1—192.
2. Fasti necrologici. Likaledes af pr. Bring utgifne ibid. Vol. II. P. II. p. 193 sq.
3. Philippi Julii, Hertzogen zu Stettin, Pommern etc., Reise durch Deutschland, Engeland, Frankreich und Italien.
4. Flav. Vegetius. Ms. skänkt af prof. Riddermark.
5. Virgilius. Codex membranaceus nitidissimus. Det skönaste manuscriptet af alla, hitskänkt af sal. biskop A. Rydelius, som ock på främsta pärmen tillskrifvit följande: A. Rydelius, Philos. P. P. non minus suo erga Remp. Academicam studio, quam lege impulsus, hunc operum Virgilii M. codicem manuscriptum, olim ex Germania in illustrem Bibliothecam Bannerianam, inde ad se forte delatum, nunc in Bibliotheca publica Carolina reponit, ibi, ut optat speratque, errores tandem suos migrationesque terminaturum. Lundæ Gothor. 8:o Julii. 1713.

Åtskillige större verk voro i senare tiden till bibliotheket köpte, såsom Harduini Collectio conciliorum, Tomis XII. Paris. 1715. Fol. etc.

¹⁾ Ut i prof. Brings Tal för kronprinsen p. 51 läses orätt: *Bis* Pindi Rector . . .

Hvad jag för öfrigt, så uti bibliotheket, som eljest utom fått inhämta rörande bibliothekets historia, är som följer¹⁾:

- 1658 då Carl X var sinnad att inrätta Lunds academie, öfverlades med biskop Winstrup härom, då ett bibliotheks inrättande äfven omtaltes.
- 1666 sedan academiens foundation blifvit stadfast och academien
- 1668 inaugurerad, var ännu intet vidare bibliothek än några öfverlefvor af capitels böckerne, som förvarades uti kyrkans chor, och ses kan af biblioth. Zach. Hults deröfver år 1687 författade catalog.
- 1669 d. 24 Febr. blefvo 500 daler anslagne till böckers inköpande.
- 1674 d. 31 Jan. anslogos likaledes 500 daler.
- 1676 fördes bibliotheket till Malmö, af fruktan för den annalkande fienden.
- 1684 skänkte Carl XI till academien det af kongl. rådet baron Gripenhielm köpte bibliothek, som prof. Silfversköld och biblioth. Hult i Stockholm emottogo af kongl. biblioth. Folcho [Falck] 1685, och underskrefne catalogen 1688 d. 14 Mart. vidare utvisar.
- 1687 tillkom prof. Rostii bibliothek, bestående af 500 böcker. Det afhämtades från Malmö af prof. Riddermark, som sedan aflemnade det till biblioth. Hult.
- 1688 skänktes biskop Winstrups hus till academie, då inrättning till bibliotheks rum påtänktes.
- 1698 anslogos vissa inkomster till bibliotheket, såsom 200 daler årligen af domkyrkians cassa; 200 daler årligen af academiens cassa utom hvad professorer, doctorer, adjuncter, magistrar och studenter vid sina tillfällen erlägga, äfven de som till präster ordineras och till pastorer promoveras.
- Äfven erhöit bibliotheket ett exemplar af allt hvad vid tryckerierne i riket utgifves.
- 1703 sålde censor librorum, Peringer Liljeblad, åtskillige orientaliska böcker jämte 22 manuscripter till bibliotheket för 300 rdr.
- 1704 köptes Meckiska bibliotheket för 1474 daler 6 sk. smt jämte 25 manuscripter.
- 1706 sålde prof. Below till bibliotheket böcker för 303 daler 8 sk. smt.
- Samma år skänkte Sparfwenfelt 15 arabiska och turkiska böcker till bibliotheket.
- 1707 köptes af prof. Riddermark böcker för 157 daler smt.
- Utom de böcker, som ifrån prof. And. Stobæi sterbhus, och hvad [från] prof. von Döbeln, i anseende till uppburne penningar för ett communities inrättning, som af Carl XII ogillades, till bibliotheket inkommit, äro väl åtskillige skänkte, men dock de måste inköpte för bibliothekets egne medel. Och som rectores tillförene disponerade böckernes inköp, blefvo efter hvars och ens profession böcker anskaffade, som förorsakat mycken olikhet. Emellertid hafva H. Benzelius, D. Nehrman och K. Stobæus under sine rectorater förskaffat särdeles utvalda böcker. Cancellarierne Gyllenborgar, som på utmärkt sätt uti allt vårdat sig om academiens bästa, hafva i synnerhet antagit sig bibliothekets förbättring och tillväxt.
- Böckernes antal sades nu stiga något öfver 12,000 band.

Bibliothekarier:

Christoph. Rostius, m. d. & p., archiater & medicus generalis i Skåne, har haft inseende på capitels bibliotheket både för och efter academiens inauguration.

¹⁾ Jämför äfven prof. Brings Tal p. 35 i not.

Eric *Elfvedal* var äfven præfectus bibliothecæ;
Nordeman likaledes; men inga rätta bibliothecarier, utan var

1. Zachar. Hult, Liljestråhle, 1684, förste bibliotecarius.
2. Bonde Humerus. 1696.
3. Joannes Steuch. 1703.
4. Andr. Stobæus. 1708.
5. Pet. Aurivillius. 1716.
6. Nicol. Lagerlöf. 1729.
7. Nicol. Oelreich. 1732.
8. Jonas Wählin. 1740.
9. Joh. Corylander. 1745.
10. Gust. Sommelius. 1767.

Såsom ännu ingen historia bibliothecæ carolinæ utkommit, har jag gjort mig möda med desse underrättelsers hopsamlade till någon anledning vid en dylik historias utarbetande; hvartill jag äfven uppmuntrade herrarna vid biblioteket.

D. 2 Junii.

Hr doct. och domprosten Wählin behagade i dag visa mig sitt snygga bibliotek. Stammen härtill köpte han för godt pris af sal. biskopens i Wexiö doct. Humbles änka, men har sedermera ansenligen riktat det med nyare böcker.

Här funnos: Allgemeine Welthistorie, tyska öfversättningen; Unschuld. Nachrichten samt Acta Hist. Eccles.; Rom. Telleri Bibelwerk. 18 delar i 4:o.

Hr doctorn berömde Amsworths Annotationes in V libros Mosis, anglice, 1621. 4:o¹⁾.

Bland mindre allmänna böcker, som här voro, kunna räknas: Lux in Tenebris, S. Revelationes Chr. Cotteri, Christinae Ponatoviæ et Nicol. Dabricii. 1657. 4. samt Tolands och Tindals arbeten.

Den som vill hafva underrättelse om helfvetet samt hvar-est det är, må läsa: M:r Swinden, Recherches sur la Nature du Feu de l'Enfer et du lieu où il est situé. Amsteld. 1728. 8:o²⁾.

Om Arnold, Kircken und KetzerHistorie, yttrade sig herr doctorn mycket tolerant; äfven så om doct. Spener.

Det stenhus, hvarti hr doctor Wählin sjelf bor, har fordom tillhört Pufendorf, som där skrifvit sitt Jus Naturæ; sedermera har denna samma gård tillhört sal. biskop Anders Rydelius, så att lärdom i denna gård snart må anses för ärfelig.

¹⁾ Cfr *Juvieu*, Histoire Critique de Dogmes et des Cultes . . . i præfat. plag. 2 sub finem.

²⁾ Cfr Unsch. Nachr. 1715. p. 158.

D. 3 Junii.

Sedan jag så någorlunda lärt känna Lund, reste jag därfån till *Malmö*¹⁾, för att gå öfver till Köpenhamn. Vägen emellan Lund till Malmö är en slätt af 1½ mil, som lemnar ögat en fri utsigt, men hvars flygsand och skoglöshet uppväcker medömkan.

Skånske bonden sådde i dag sitt korn, och var det en rätt patriotisk syn att på en gång kunna räkna öfver 100 åkermän, som med sine, med 2 par hästar förespände skånska plogar körde desse vidsträckta åkerfält.

Efter 1½ timmas resa kom jag till Malmö, en af våra vackraste städer i riket. Gatorna äro merendels breda, ehuru något krökande. Husen mycket gamla, såsom staden blifvit förskont för eldsvådor²⁾. Det hus, hvori jag detta skrifver, utmärker sin ålder med åratalet MDXXIII (1523).

Stadens sköna torg är allmänt bekant och det vackraste man vill se. Rundtomkring äro 56 vackra träd af lind och castanier planterade, som gifva en behagelig både utsigt och skugga. Husen äro snygga och inuti rätt propre. På torget är den för staden så nödvändiga vattenledning, dit vattnet ledes från Pildammen, ¼ mil utom staden, under både vallar och grafvar samt härifrån sedan kringsprides till nästan alla brunnar i staden.

Staden omgifves af vallar och grafvar; och det åt sjösidan belägna urgamla slottet³⁾ har tredubbla grafvar och vallar. Dessutom af hafvet och en liten sjö omgifvet, tyckes belägenheten vara admirabel. Så fort fästningsvärken vid Landscrona blifva färdige, lemnas desse; dock torde slottet förtjäna bibehållas.

400 man infanterie af Prins Gustafs regemente ligga här i guarnison samt 2 compagnier artillerie, tillhopa utgörande 100 man, under generalmajor Adlerbielke.

Från staden utskeppas årligen emellan 80 och 100,000 t: spanmål, hvilken mest går till Göteborg. Äfven utgår något färgegräs. Handelen är här, som i hela Skåne, endast lurendragerier, hvartill landets belägenhet gifver så önskeligit tillfälle. Staden äger ingen hamn, som är en obotelig skada. Alla fartyg måste ankra på öppna redden utom staden samt alla varor på båtar föras. Öfver vintern kunna här således inga fartyg bärgas⁴⁾.

¹⁾ Hr landtmätaren J. Lor. Gillberg har utgifvit en Historisk, oeconomic och geographisk beskrifning öfver Malmöhus lähn. Lund 1765. 8.

²⁾ Mäst af korsvirke, med gafflarna utåt, på gamla frænkiska sättet.

³⁾ Malmöhus kalladt; nu varande slott är uppbygdt 1537.

⁴⁾ Staden äger nu en spaniefarare samt 30 större och mindre fartyg. Då de vintertiden äro i Sverige, ligga de mest i Landsrona.

Rådstughuset ligger vid torget; är ett gammalt stort hus, hvars ena gafvel ännu utvisar en kanonkula till minne af förra belägringen. Rådstugan prydes af Carl X, Carl XI, Carl XII, Friedrichs, dr. Ulricas, Adolph Friedrichs och Lovisa Ulricas kongelige portraiter. Ned vid dörren stå: Waldemar III, drottning Margaretha, Eric IX, Christopher III, Christian I, kong Hans, Christian II, Fridric I, Christian III, Fridric II, Christian IV samt Fridric III.

Omkring panelningen läsas följande, åtminstone till meningen, goda verser och domare reglor:

Naar nu Retfærdighed menges med Barmhertigheed
 Har Dommer Roligheed og utalig Sinnes Freed
 Alvorlig skall een Regenter vere I ord oc gierning oc all gebære.
 Vil hand vere myndig Hand lade sit skemt
 Om hand vill føre gott Regement.
 Letferdigh skaffer mere ont end gott
 Det fører een Regenter fra ære till spott
 Alvorlig Mand alvorlig talle
 Gud oc Wisdom will det befalle.
 Een Dommer skall søge efter Rett.
 Den förtröckte at hielpe Du ej förget.
 Hwad hielper mang skrifne Bud
 Drick selff aff wisdoms Kielder
 Tract efter i alting at gribe Gud
 Aff Hannom alld wisdom opwelder.

Öfver ingången till förmaket läses:

Si duo de nostris tollas pronomina rebus
 Prælia cessarent. Pax sine lite foret.
 För ja og nej hafwer altid
 I werlden weret megen strid.

Gent emot rådstugan, dock under samma tak, är den bekante Knutssalen, därest det i XI sæculo, kong Knut den helige till ära, inrättade Knutsgildet ännu samlas. Här uppvistes 2:ne innan och utan förgylte, stora silfverpocaler, hvarmed de tilldrickas, som till knutsbröder antagne blifva, samt en oformlig stor innan förgylt silfverbägare, som med bägge näfvar måste omgripas. Det ses, att gildet varit angeläget om drickeskärl. En dufva af silfver med vidhäftad kedja, som hänges den antagne knutsbrodren om halsen, förvarades här äfven. En stor och välljudande klocka uti S:t Petri kyrka är ock Knutslaget tillhörig.

Middag spisades hos min hederlige landsman, hr borgmästar Widegren, som med sin lilla täcka fru nyligen hitkommit.

Sedan besökte jag trivialskolan, som består af rector¹⁾,

¹⁾ Kongl. hofpred. Lars Ant. Borg.

conrector¹⁾, 4 colleger²⁾ och 1 cantor; men scholgossarne voro nu endast 60 stycken. Rector och conrector hafva hvardera 130 t:r korn, den förre dessutom 10 präbendeheimmans räntor och den senare 3:ne, hvartill komma ungefärligen 150 dal. smts årlig viss penningelön. Collegerne hafva ifrån 40 till 15 t:r korn jämte 50 dal. smts, och mindre, penningeinkomster.

Mot aftonen promenerade jag i godt sällskap på vallarne och utom staden, där svanor³⁾, till en stor myckenhet, nu summo med sine nyss utkläckte ungar i Rörsjön. Jag hörde nu för första gång klockgrodorne, hvilka här skällde så starkt, som man ringt med flere kyrkors klockor.

D. 4 Junii.

Min gamle vän och slägtinge, hr tullförvaltaren Wong, som här bevist mig mångfaldige höfligheter, följde mig ånyo kring staden. Här äro 6 kyrkor. 1. S:t Petri el. Stadskyrkan, har ett högt, med bly täckt, torn. 2. Tyska. 3. Hospitalskyrkan. 4. Barnhuskyrkan. 5. Guarnisonskyrkan. 6. Slottskyrkan.

Kronobarnhuset besåg jag med särdeles fägnad. Foundation (består i kronotionde spanmål i Malmö och Christianstads län) är af k. Friedrich II i Danemark 1573 tillagd ett hospital uti Helsingör, men sedan Skåne blifvit svenskt, flyttades det till Malmö 1682. Dock har Stockholms barnhus en del af första foundation. Nu för tiden underhållas 180 st. barn på detta barnhus; hälften inne uti publique husen och hälften utom med månatligt underhåll, allt efter kongl. stat. Till de närvarande barnens undervisning äro tillförordnade 3:ne informatorer uti läsande, skrifvande och räknande samt en läremoder för flickebarnen; utom hushållerska och pigor till deras skötsel. Predicant och doctor, jämte syssloman, njuta äfven lön på stat; den sistnämnde sysslan bestriddes nu af den artige kamereraren Lindman, hvilken behagade visa mig hela inrättningen. Utan på huset läsas på en tafva dessa verser:

Adolph Friedrich Swears Drott
Önskas högsta sällhets mått
Utaf faderlöse små
Som hær NådeBrödet få.
A:o 1754.

¹⁾ Mag. Ludv. Öhrens.

²⁾ Primus collega är kongl. hofpred. Cl. L. Ennes. Denna skola består sig således tvänne kongl. hofpredikanter, och lärar näppeligen någon collega i riket hafva hofpredikants titul mer än här.

³⁾ Svanjagt hålles en gång om året, i slutet af Junii månad, vid Scannör; den är anslagen på landshöfdingens lön; då skjutas emellan 100 till 150, ja 200 stycken; dock fås ibland ej öfver 50.

Inuti ses Friedrich II bild i koppar stucken, med verser omkring:

Du Friedric Danskers Kong och många Drottars Lius,
Som stora ting har gjort till höga Himlens æra,
Du har i Malmö stad anlagt för barn ett hus,
Dær de upp'hælle ha, samt tukt och seder læra.
Att de hær tjæna må sin Gud, sitt land och kong,
Af Öfverhetens hand de få ænnu sin föda,
Hær prisas Friedrichs namn af gammal och af ung,
En Friedrich lefver æn, fast flera æro döda.

Skiönt Friedrich sin års tid, fört krig mot Sweriges krona,
Man honom wörda bör, Man bör dess minne skona,
Ty han ock gjorde væl och ganska mycket godt:
Stor æra han förtjänt för det wårt Barnhus fått.

I folkemængd består Ett Rikes största styrka,
Nær folk från Barnaår Har lært sin Gud att dyrka;
Att tjæna fædersland, att bruka wett och hand;
En ungdom, som det lærdt, ær styrkan af ett land.

Kom wörda hær en dråplig Konungs minne,
Men glöm ej Gud, som böijer Kongars sinne.
Gie fattig Barn nödtorftigt dagligt bröd,
I dyrer tid ett hærligt understöd.
Kom lær min wæn, att efterdöme taga
Af högsta mæn uppå vår jord,
Så skall din tjenst din Herra Gud behaga
Som för din kropp hær Dukar dagligt bröd.

Eftermiddagen gick jag upp i Stadskyrkan. Jag kom just under skriftningen, då jag med förundran feck höra och se ej mindre än 3 präster, i en och samma kyrka, på en gång, dock hvar i sitt hörn, hålla skriftermål; som de allesamman hade starka röster, dem de ej eller sparde, gaf detta ett förfärligt dån och förekom mig ganska påfviskt. På hvart ställe var ej mer än 6 à 10 skriftebarn, hvilka mycket bekvämligare kunnat skrif-
tas tillsamman, men vanan råder öfver allt; hr prosten och bågge capellanerne hafva hvardera sin särskilte skriftestol. Här såg jag åter den förhatelige skriftepenningen erläggas, den jag gärna önskade aflagd, till förargelses undvikande, äfven som den redan på många ställen i riket ej brukas. Prästen kunde ju under annat namn och vid annat tillfälle få denna lilla inkomsten ersatt, som visserligen är en catholsk qvarlefva. Sedan jag afhört skriften till slut, besåg jag det bakom altaret belagne gamla munke capell, som ännu äger de gamle munkstolarne i behåll, på hvilka med järnkedjor ligga fastläste (det må heta att fångsla lärdomen) XLI¹⁾ folianter såsom reliqvier af munkarnes biblio-

¹⁾ XLVII volymer står i [Linnæi Sk. Resa p. 181].

thek. De kunna anses som prof af de lärdas boksamlingar i Sverige för 200 år sedan; och att man ej måtte fatta om dem och deras lärdom för stora tankar, vill jag anföra följande titlar, som jag ur desse halfmultnade luntor afskref:

1. Index omnium, quæ dicta sunt a Divo Augustino. Bas. 1529.
2. Textus Biblie, cum Glossa ordinaria; i flere band.
3. Augustini Opera i X band.
4. J. Huss et Hieronymi Pragensis, Confessorum Christi Historia. Noribergæ 1558.
5. Concordantiæ Dictionum indeclinabilium, omnium utriusque Instrumenti Librorum. Basil. in ædibus J. Frobenii, 1523.
6. Chronologia. Witeb. 1570. På pärmen stod skrifvet: Liber Ecclesie Malmogianæ 1575.
7. Theatrum Vitæ Humanæ.
8. Theophylactus in IV Evangelistas, in Pauli Epistolas, in minores Prophetas Enarrationes. Bas. 1570.

Detta rum var nu ett härligt hemvist för svalorna, som både på böcker och pulpeter till öfverflöd documenterat sin närvarelse.

På en af gångarna i kyrkan geck en piga och sopade en grafsten, den hon sedan sandade och med färskt enris beströdde; jag frågade orsaken? Hon svarade: Mine föräldrar hvila under denna sten. Detta var både rörande och vackert. Vore bruket allmänt, skulle detta göra god lukt i kyrkan, där man eljest om sommaren ofta får besväras af lukten efter döda kroppar, såsom hos oss de lefvande ändteligen skola dödas för att hedra de döde med hviloställen uti kyrkor. Pour honorer les morts, faire mourir les vivans.

D. 5 Junii. Söndag.

Predikan afhöordes i Stadskyrkan, där prosten Munthe sjelf hölt en nitisk predikan; efter gudstjänsten hölls ingen communion för altaret, utan berättades, att denna heliga förrättning skedde antingen i ottesångar eller lördags eftermiddagen; det så kallade bättre folket sades alla communicera i sacristian, en osed, som skall vara allmän öfver hela Skåne. Skola då usle stoft högfärdas, äfven då, när de alle som syndare borde samlas vid ett nådabord!

Jag spisade middag hos borgm. Widegren, dit nästan alla stadsens förnämre invånare eftermiddagen kommo, för att lyckönska den nya borgmästarinnan. Jag feck här åtskilliga artiga och nöjsamma bekantskaper; äfven af fruntimmer.

Politie borgmästaren Hagström försäkrade mig, att öfver 50,000 lass ved årligen till Malmö inkommer samt uppbrännes; hvartill deras myckna mäلتning ansenligast bidrager.

Pott är ett här brukeligt mål, och räknas 3 pottar på 1 kannan.

Mot aftonen spaserade jag under lindarna omkring det sköna torget, dit svalkan, efter en het dag, lockat en myckenhet folk, under det örat förnöjdes af en skön musique från högvakten.

D. 6 Junii.

Motväder hade alla dagar hindrat afresan till Köpenhamn; kanske dock att goda vänners sällskap äfven gjort något. Vinden var väl ännu emot, men jag hade föresatt mig att innan aftonen se Köpenhamn. Således var jag redan ombord på min beställda båt kl. 6 om morgonen. Vädret var genom behageligt, men motväder och lugn gjorde, att vi loverade till kl. 4 eftermiddagen, då vi lade till vid danska hufvudstadens brygga.

Man går eljest öfver häremellan på 2 à 3 timmar, när vinden är god, och räknas 4 mil emellan Malmö och Köpenhamn. Uti Malmö är den anstalt fogad, att 10 formän skiftevis äro förbundne att hjälpa öfver de resande. Emellan Michaëlis och Påsk betales båten med 60 dal. kmt, men den öfriga årstiden med 48 dal. kmt. Som här sällan tryter resesällskap, följas merendels flere åt, då kostnaden är mindre.

Öfverfarten var i dag, ehuru långsam, dock genom angenäm. Svenska och danska vallen förnöjer på en gång ögat, och de många till och från Sundet gående fartyg äro fägnessamma prof af handelsrörelsen. Jag läste under vägen fru Nordenflychts poem i Vitterhets arbeten: Tåget öfver Bält, som nu förnöjde mig dubbelt, såsom stadd på sjön och i grannskapet. Härvid kommer jag ihåg, hvad någon skrifvit: In transitum Svecorum per fretum Balthicum 1658:

Mirum percipite prodigium
 DEUS sveco gratificaturus
 Pontem struxit super Ponto
 Non de lapide sed de glacie,
 Quo demonstraret
 Se Summum esse Pontificem.

D. 17 Junii.

Kl. 4 om morgonen var postvagnen för dörren, och jag färdig att lemna Köpenhamn. Jag tog vägen åt Helsingör, förbi kongl. lustslottet Hirsholm, som är enkedrottningens lifgedinge. Hela denna vägen, genom Djurgården, är ganska angenäm. Emellan Köpenhamn och Helsingör räknas 5 danska mil, och

kostar en vagn häremellan om sommaren 2 $\frac{1}{2}$ rdr. På 5 timmar körde jag häremellan. Som hastigast besåg jag Helsingör stad, med Croneborgs slott; men utsigten härifrån till både Norrsjön och Östersjön låter sig bättre kännas än beskrivas. Det var något rätt vackert att nu på en gång kunna räkna 150 fartyg, som dels passerat dels skulle passera Sundet. Under tiden kunna ock flera räknas. Sundet emellan Helsingör och Helsingborg räknas vara en half svensk mil. Med en stark vind gick jag häröfver på litet mindre än 30 minuter; och var så åter på svensk botten. Båten kostade ock nu, efter särskilt accord, 1 $\frac{1}{2}$ rdr.

Jag feck nu landstiga på samma den brygga, där prins Gustaf, för snart 2 år sedan, emottog sin Sophia Magdalena, till minne hvaraf en sten blifvit där upprest, med denna påskrift:

År 1766
D. 8. Octobr.
Emottog Sweriges KronPrins
GUSTAF
Sin Högtælskeliga Gemål
Prinsessan SOPHIA MAGDALENA
på denna trappa.

Sedan jag besett *Helsingborg*, reste jag till *Ramlösa* hälso-brunn, där hälsovattnet på ett undransvärdt vis faller ur sjelfva stenhårda klippan; tagandes därifrån vägen åt *Landserona*, hvars fästningsværk, så godt som i hafvet anlagde, vittna hvad människoarbetsamhet kan uträtta; och återkom midt i natten, under ett hållande regn, genomblött, till *Lund*, för att deltaga i det förestående academiens jubilæum.

D. 18 Junii.

Hr prof. Bring har utarbetat en ny Svea rikets historia, hvaraf 10 ark redan i Stockholm äro tryckte, dem hr prof. i dag lemnade mig till läns. Hr författarens bekanta stora insigt och lekande penna samt kärlek till sanning lära göra denna historia till en lika nödvändig som behaglig bok.

D. 19 Junii. Söndag.

D. 20 Junii.

I dag orerade prof. Colling öfver riksrådet Hiärnes nyss mottagna cancellariat. Af orationens både sammansättning och latin märktes noggsamt, att orator haft knapp tid, samt att den ej alltid är värtalig, som talar mycket. Vid detta tillfället utdeltes ock ett latinskt Carmen, såsom en *Votiva et devotissima*

acclamatio pubis academicæ, hvars auctor hr secreteraren A. P. Stobæus är.

D. 21 och 22 Junii.

Tillbragtes mäst med skrifvande; utom det jag eftermiddagarne gick ut för att se huru sysslosatte alla voro med præparationer till academiens förestående glada högtid medelst sitt första jubilæi firande.

D. 23 Junii.

Lunds academie, efter sin stiftare kallad Carolina, har nu stått i 100 år och borde sålunda fira sitt första jubilæum. Sådant hade väl bort ske d. 28 sistlidne Januarii, såsom academien på samma dag 1668 invigdes, men i anseende till årstidens obehägnhet utvärkades konungens tillstånd att därmed till i dag uppskjuta, då tillika Hans Majestäts namnsdag infaller. Då jag haft det nöjet att vid en så glad och för vetenskaperna fögningsam fäst vara tillstådes samt uti dess högtideligheter deltaga, vill jag för efterverldens skull härom lemna en omständelig beskrifning.

Berättelse om kongl. carolinska academiens i Lund första jubelfäst d. 23 Junii 1768.

Onsdagen eller d. 22 Junii blefvo samtelige hitkomne främmande, så af ridderskapet och adeln som präste- och borgareståndet, tillika med academiestaten samt stadens magistrat, prästerskap och scholæbetjäning, af kongl. academiens nuvarande rector, hr prof. Gustaf Harmens, genom ett tryckt svenskt programme kallade till att deltaga uti kongl. academiens underdånige fögningsbetygelse uppå konungens höga namnsdag, då academien tillika erhållit tillstånd att fira åminnelsen af sin 1668 under konung Carl XI minorennité skedda invigning till ett allmänt lärohus. Samma dag, d. 22, ankommo från Malmö 100 man af Kronprinsens regemente till vakthållning samt 50 man artillerie med 8 kanoner, hvilka placerades på Lundagård gent emot kyrkan. Tryckt ceremonial, på 6 sidor i 4:o, utdeltes äfven till rättelse för nästa dagens högtidelighet.

På torsdagen kl. 7 om morgonen öppnades högtideligheten genom 8 styckeskott; straxt därefter läto trumpeter och tvänne par pukor höra sig ifrån observatorii altanen öfver academiehuset, hvarvid ps. n:o 112 Lofver Gud i himmelshöjd, utblåstes. På samma tid besattes portarna till academiegården, sjelfva academiehuset, kyrkodörrarne jämte alla 3 ingångarne till choret och orgellectaren samt de utsedde bänkarne för processio-

nen med nödig vakt af H:s kongl. Höghet Kronprinsens regemente till förekommande af trängsel och oordning.

Kl. 8 ringdes första gången till gudstjänsten, då musik af pukor och trumpeter å nyo anställes på observatorii altanen. Emellan kl. 8 och 9 samlades alla främmande af ridderskapet och adeln samt öfriga stånden, som ville bivista processionen till kyrkan, tillika med biskopen, professores, adjuncti, magistri docentes, exercitiimästare och studerande ungdomen uti academie huset: ridderskapet och adeln uti consistorii rummet, borgareståndets ledamöter i stora auditorio, biskopen med rector magnificus, professores, prästeståndets ledamöter och alla till academie staten hörande uti bibliotekssalén, men de studerande uti lilla auditorio.

Kl. 9 skedde sammanringningen, då processionen förfogade sig ifrån academie huset till stora eller västra kyrkoporten öfver gatan uti följande ordning. Först gick academie vaken; dernäst studerande ungdomen, efter växt och storlek parade, utan afseende på sina olika nationella samfund; därefter de som till borgareståndet höra¹⁾; sedan academie staten och prästerskapet under hr biskopens och procancellorens d:r Engeströms samt academiens rectoris magnifici²⁾ företräde, för hvilka academiens ministri publici gingo med silfverspirorna i sina händer; och sluteligen kom respective ridderskapet och adeln under fältmarskalken grefve Hamiltons anförande. Vid ingången i kyrkan emottogs processionen med pukor och trumpeter, som rördes ifrån orgelläktaren. Studerande ungdomen intog sin lectare och vanlige ställen; borgareståndet satt uti de vanlige borgarbänkarne vid stora gången; academie staten uti magistratens och herrar handlandes bänkar; ridderskapet placerade sig uti professorum och de öfrige dertill hörande bänkar, hvarest noblessen, adjuncti, docentes med flera af academie staten eljest pläga sitta³⁾. Så snart processionen intagit sina rum, börjades högtidelig gudstjänst, under hvilken uppfördes på orgellectaren en skön musique af violiner, flûtes traversières, hautbois d'amour och sång, hvarefter domprosten, doct. Wåhlin, uppsteg i predikstolen och hölt en härlig predikan i anledning af Ps. Dav. 147 v. 12, 13. Ingångsspråket togs af Ps. 102: 19. Efter slutad predikan söngs: O Gud vi lofve dig, under accompagnement af pukor och trumpeter tillika med hela orchestren samt canoners lossande. Därpå messades välsignelsen för altaret, hvarpå pro-

¹⁾ Anförde af borgmästar Borup i Lund samt borgm. Widegren i Malmö.

²⁾ Rector var utsmyckad med en ny kåpa och hatt af violett sammet med gullgaloner.

³⁾ Af fruntimmer var här en fast otalig mängd, alla bänkar fullpackade.

cessionen begaf sig, under pukors och trumpeters klang, i samma ordning, som förut är beskrifven, upp till choret genom stora dörren bakom altaret, där vakt uppställt sig omkring främsta chorplatsen, där cathedern är, och hvarest processionen satte sig i den ordning, att på sidorne af kongsstolen stod främst en ledig ländstol för hans excellence illustrissimus cancellarius och där bakom stolar för ridderskapet och adeln, så många som rymmas kunde; de öfrige tillika med prästerskapet, borgareståndet och flere främmande af stånd och värde utaf bägge könen intogo de nya lectare, som till den ändan öfver de så kallade munkebänkarne voro inrättade; men studerande ungdomen blef stående på golfvet i den yttre chorplatsen och i munkebänkarne. Så snart musiken upphört, steg hr biskopen och procancelleren d:r Engeström, klädd i nya chorkåpan, upp i cathedern och med ett tal på svenska (som dock ingen kunde höra) å kongl. maj:ts vägnar samt uti illustrissimi cancellarii ställe lemnade det anbefallte yttrande af kongl. maj:ts nådigste välbehag öfver samtliga lärarnes ådagalagda flit uti vetenskapernas oppodlande och ungdomens undervisning de förflutne 100 åren öfver, med tillagd lika nådig försäkran om beständig kongl. nåd och privilegiernes handhafvande för framtiden, efter hvilket tröttsamma och ohörliga tals slut en vacker concert uppfördes. Häruppå trädde rector magnificus¹⁾ uti cathedern och hölt sjelfva jubelfestorationen, äfven på modersmålet. Emellan företalet och sjelfva orationen blefvo de till den ändan utgifne tryckte verser²⁾ (som voro usla och ett så högtideligt tillfälle helt ovärdige) af tvenne stämmor afsungne och med accompagnement af åtskillige instrumenter. Talet handlade om: Vetenskapers och konstens flor under en Adolph Friedrichs milda regering. Emot slutet och då orator var begripen uti lyckönskningarne för kongl. huset, lossades kanonerne uti flere omgångar³⁾; men efter slutad oration uppfördes åter concert; hvarefter processionen uti förut nämnda ordning gick ifrån choret genom kyrkan tillbaka till academie huset. Så snart processionen reste sig upp af sina säten, instämde församlingen psalmen n:o 305: Nu tackar Gud allt folk etc., som hela orchestren med pukor och trumpeter accompagnerade, och fortsattes sången och musiquen under hela marchen utur choret och kyrkan till academien, hvarifrån sedermera hvar

¹⁾ Hr prof. Harmens var nu fjerde gången rector samt tillika senior academiæ.

²⁾ Man utdelte ock någre andre både latinske och svenske verser, men alle infra mediocritatem.

³⁾ Under psalmens sjungande och oration lossades 320 skott och under skålarne drickande vid balens öppnande öfver 200 st.

och en förfogade sig hem till sitt qvarter för att få någon annan föda för magen än orationer. Klockan var redan 2, då vi kommo ur kyrkan. Nu var de lärdes fest slutad, men fruntimren hade ej häraf haft särdeles nöje. De borde ock roa sig vid ett så gladt tillfälle. Därtill var ock anstalt fogad. Eftermiddagen kl. 5 samlades alla främmande af stånd och värde, hvilka dagen förut blifvit budne, tillika med academie staten och öfrige gäster uti rectoris magnifici prof. Harmens' hus, hvars tillgångar voro med vakt förvarade, så att inga andra sluppo in än de som hade polletter att uppvisa. Sedan alla voro samlade till ett antal af 300 personer, börjades festiviteten med de kongel. och kongel. husets skålar under styckeskott och stark musique af pukor och trumpeter. Sedan öppnades balen, som med aftonmältiden upptog mästa delen af natten. Jag har ej nog insigt uti fruntimmers coiffure och fåfängeliga grannlåt för att beskrifva all den prakt, hvaruti de här lyste; man sade mig, att alla handtvärkare, som på något sätt hafva att göra med fruntimmers beklädning, flere månader varit sysslosatte både i Lund, Malmö och kanske flerstädes endast med arbete för denna dagen. Så många fruntimmer, så många nya robar; och ögat kunde lätt förvirras, endast af de många åtskilliga färgor, som här presenterade sig; ty förtjusande skönheter voro just intet synbara, ehuru man bland denna täcka flock såg många rätt vackra ansigten. Det förstås af sig sjelft, att alla voro angelägne om att behaga. Den naturliga och af konsten länta fägringen bidrogo till ett ändamål. Alla de förnämsta skånska herrskapen voro här samlade. Deras prakt är bekant och var bäst synbar vid ett jubilæum. Stadsens skönheter ville ej vara sämre. Åter en anledning till en utan tvifvel loflig täflan könet emellan! Korteligen, här var på ett ställe samladt allt hvad Skåne äger vackert och behagligt. Kunde jag ledsna i ett så angenämt sällskap? Och ändå var jag mätt af dessa grannlåter klockan ellofva, då jag geck hem att sofva, under det andre dansade sig trötte till kl. efter 4 om morgonen.

D. 24 Junii. Midsommarsdagen.

Nu var hvilodag. Aldrig en af gårdagens skönheter, som så lätt trippat i dansen, hade orkat till kyrkan. Sanningen att säga såg jag ingen af hela sällskapet, hvarken man- eller qvinnkön, nu i Guds hus, där likväl rätta tillfället varit att fira ett Gudi behagligt jubilæum. Mot aftonen hade man ändtligen hvilat ut, så att man här och där träffade en blek och trött skönhet promenerande. I afton dansades privatim på flere ställen i staden, i synnerhet hos prof. Benzeli¹⁾, som under hela jubi-

¹⁾ Och prof. Harmens, där man förtärde gårdagens reliquier.

læum hade stark inqvartering af herrskaper. Jag gjorde eftermiddagen åtskillige visiter, med hvilade ben och muntra sinnen; då jag allestädes träffade matta och förlamade bilder, hesa bröst med flera mala necessaria saltantium. Man brydde mig för filosofisk kallsinnighet, som ej längre deltog i så sällsynta högtideligheter. Min hvilta kropp var mitt bästa försvar.

Det var i afton tillämnadt att anställa fyrvärkerie, men som vederbörande varit därpå för dyra, stannade allt vid projectet.

D. 25 Junii.

En ny högtidelighet börjas med en ny dag. Man promoverade nu 18 theologiæ doctorer, dem dels egen förtjänst, dels konungens nåd, dels partie och konster gjort doctorshatten världige. Hr biskop Engeström var promotor och utgaf ett mera långt än vackert program¹⁾ till aktens bivistande, som han öppnade med ett latinskt tal: De doctoribus theologiæ antiquiorum et recentiorum temporum; ämnet har jag lärt ur programmet, ty af sjelfva talet hörde jag intet ord, ehuru jag stod orator ganska när. Hr biskopen talar så sagta, som ville han, att ingen skall höra något af allt hvad han säger publice²⁾. Sedan proclamerades till doctores theologiæ: 1. hr biskop Forssenius, 2. öfverhofpred. Montelius, 3. prof. Clewberg, 4. prof. Munthe, 5. prof. Nelander, 6. prof. Hesselgren, 7. prof. Kalm, 8. prof. Trozelius, 9. pastor Willeke, 10. prost. Werander, 11. dompr. Herweghr, 12. prost. Engeström, 13. lect. Knös, 14. prost. Lagerman, 15. lect. Sparschuch, 16. prost. Luth, 17. lect. Rogberg, 18. prost. Thomæus³⁾.

Theol. adjuncten och prosten Munck framstälde doctoralfrågan: An ex præsentii studii theologiçi statu de futuris theologiæ iudicari possit incrementis? Det var en bitande satir öfver de nye doctorerne och en fullkomlig likpredikan öfver hela theologien, hvars aftagande och ändteliga undergång adj. Munck icke spådde, utan med visshet försäkrade förestå. Bland de därtill anförde skälen voro bland andra: öfverflöd och missbruk af doctorstiteln, som per cuniculos sökes, till täckelse för okunnighet och lättja; prästernes jordiska omsorger, som drager dem från rätta ändamålet af deras ämbeten, hvartill prästegårdarne

¹⁾ Däruti uppräknas de nya doctorernas namn, så att programmet har sitt värde.

²⁾ Vid bordet talar hans högvördighet ganska högt.

³⁾ Af alla dessa högvärdige herrar voro professores Munthe och Trozelius endast närvarande. Prof. Nelander, som blifvit satt under prof. Munthe, blef dagen förut så opasslig, att han närvarande ej kunde emottaga sin eljest så väl förtjänta doctors hatt.

ej litet bidraga; prästeståndets deltagande i regeringen vid allmänna riksmöten; att så många nöt vigas till präster m. m. Sådane mer och mindre grundade skäl uppväckte åtminstone det närvarande prästerskapets stora harm, de förnuftige åhörarens missnöje samt de öfrigas eller pluralitetens skratt och löje. Hr prosten hade mera bemödat sig om saken än om en prydelig latin. Prof. Munthe besvarade denna rätt svåra frågan helt värdigt, med styrka och eftertryck, och gjorde svaret ännu behagligare med en täck latin. Prof. Trozelius tackade vidlöftigare än behof varit. En torr latin är rätt den sämsta spis för en hungrog maga. Icke en gång den sköna musiquen, som hela acten genom hördes, samt de vid detta tillfället utdelte svenske verser kunde försona tidens utdrägt; ty klockan var redan 3, då vi kommo ur kyrkan, och jag gjorde Rosén följa hem för att spisa middag.

D. 26 Junii. Söndag.

Åter en hvilodag, efter ordets närmaste bemärkelse; åtminstone förmiddagen; ty eftermiddagen feck man se herrskapen åka på visiter uti sine granna och med 3 par hästar förspände vagnar. Man kunde snart narras att mera se på equipagen än herrskapen, som dem ägde. Jag spisade middag hos prof. Munthe, där hela dagen bortpratades bland en stor mängd folk.

D. 27 Junii.

Hr prof. och juris doct. Bring promoverade i dag juris doctorer. Han hade därtill dagen förut anslagit ett vackert historiskt program, hvaruti han omtalar juris doctorum heder och anseende i förra och senare tider, äfven i Sverige, samt anförer sluteligen några furstars och förnämte herrars exempel i nyare tider, hvilka icke försmått doctors hatten; detta ansågs som en förtjänt satir mot assess. Corin med de andre herrar, hvilka hos konungen dels afsagt sig, dels undanbedit sig den dem tillbudne hatten. Sedan den sköna musique stannat, som alltid från orgellectaren hördes under alla dagars processioner, öppnade promotor acten med ett tal: De legum vi et in mores influxu, hvarpå till doctorer proclamerades: hr juris profess. Colling, räntmäst. Ek, häradshöfdingarne v. Engeström och v. Otter, borgmästarena uti Lund och Malmö, Borup och Widegren, samt jur. adjuncten i Lund Chronander¹⁾ Deras hattar voro med hvitt sidentyg öfverdragne samt blått band omkring, med gulltofs i hörnet. Frågan framsattes af jur. doc. hr Erl. Sam. Bring, de arbitrio judicis,

¹⁾ Af desse voro herrar v. Engeström och Otter ej närvarande.

eller som sjelfva orden lydde: Qui fiat ut in multis casibus nimia videatur a summo legislatore data esse iudicibus licentia atque libertas, pro lubito dijudicandi controversias judiciales? eller på ren svenska: om icke lagstiftaren gifvit för mycken frihet med de orden i lagen: pröfve domaren. Borgmästar Widegren besvarade frågan och försvarade domares profrättighet, hvarpå doct. Chronander slöt sollenniteten med vidlöftiga och granna tacksägelser, dem jag ej stod ut med att höra till slut, såsom min mage påminte mig, att jag skulle äta middag hos hr lif-medicus Wollin.

Eftermiddagen bortgick med visiter och afskedstagande.

D. 28 Junii.

Man hade förra dagarne ätit, druckit, dansat och förkyllt sig, allt till öfverflöd. Hälsan lider häraf. Medici behöfdes. Deras högtideliga promotionsdag firades nu. Promotor var hr profess. Eberh. Rosén, Lundensium Hippocrates. Dess utgifna program afhandlade kort läkarekonstens samt doctorstitelens öden. Sjelfva oration handlade: De limitibus naturæ et artis in sanandis morbis, och afhördes med särdeles nöje.

Härfå utropades till doctorer, frånvarande: Herman Schützer, archiater, præses i chirurgiska societeten och ledamot i Vet. acad., Petrus Strandman, demonstrator botanices reg. ad profess. hist. nat. holm.; Car. Gust. Sandmarck, med. licent., medicus ad ædem inoculationi variolarum dicatam; Car. Gust. Laurin, philos. et med. candidatus; närvarande: Andr. Eil. Barfoth, med. licent. et prosector ad theatr. anat. acad. lundens.; Sam. Feuk, med. licent. et nosocomii provinciæ malmogiensis, quod Lundæ est, medicus; Georg Henr. Bæyer, med. licent. et designatus civitatis ystadiensis medicus; Kilian. Muhrbeck, med. licent.; Gust. Jon. Hiertzeel, med. licent.

Deras hattar voro af ljusblått sidentyg, med hvita band och rosor. Under hela acten suckade jag troget: Gud bevara hälsan!

Med. adjuncten, doct. Aretin framställde frågan: An anatomia internarum corporis humani partium ab omnibus medicis clinicis necessario addiscenda est, pro feliciori, faciliori in praxi clinica successu. Mig tycktes, att saken talte för sig sjelf, emelertid skulle ock prosector Barfoth härfå gifva svar, hvarefter doct. Hiertzeel slöt acten med tacksägelser och önsknningar, å egne och kamraters vägnar, att få vara herrskapet till tjänst.

D. 29 Junii.

Philosophiska faculteten borde vid ett så högtideligit tillfälle ej förgäta utdela kransar till sina candidater. Om de voro de

siste, voro de ock talrikast. Magister promotion slöt i dag hela jubelfästen. Den hölts, liksom alla de förra dagars promotioner, i domkyrkans så kallade munkechor, därest alla carolinska academiens sollenniteter hållas. Promotor, hr prof. Eric Gust. Lidbeck, uppräknade i sitt utdelta program alla promotioner, som i filosofiska faculteten varit nu på förflutne 100 år vid Lunds academie. Man hade 20 gånger promoverat magistrar, hvilka sammanlagde utgjorde ett antal af 767 höglärde män. Professor Lidbecks oration handlade: De incremento scientiarum philosophicarum sæculari ad hanc academiam. Härfå promoverades LXXV herrar magistrar, hvilka dels undergått examina och disputerat ordenteligen, dels, såsom redan präster, erkändes för giltige¹⁾. Allmänt sades dock, att af bägge sorterne voro många uselheter admitterade. Deras namn (och lärda arbeten) kunna ses af den utdelta promotionsskriften. Magisterfrågan: An litterarum scientiarumque cultura, nullis circumscripta limitibus, reipublicæ sit proficua? framställes kort af adj. Lemchen och besvarades med en onödig och mattande vidlöftighet af primus, hr Synnerberg, VGothus. En smålänning, hr And. Broman, complimenterade till slut på vanligt vis, hvarmed acten var ändad samt hela jubileum slutadt.

Knapt hade festivitates jubileæ tagit ända, förr än jag måste lemna Lund, i ovisshet om icke postjakten redan var segelfärdig från Ystad. Sålunda reste jag samma eftermiddag, d. 29 Junii, från Lund, där jag, på någre gynnares tillstyrkan, förut aflemnade en ansökning om förslag till den efter adj. Fröling här vid academien lediga filosofiska adjuncturen.

Inlagan lydde så här:

Maxime spectabilis Herr Decane samt Ampliss. Facult. Philosoph.

Till den vid kongl. carolinska academien nu lediga filosofiska adjuncturen, vågar, bland andra, äfven jag mig, i ödmjukhet, till förslags erhållande, anmäla. Vid 28 års ålder kan den så kallade meritlistan ej vara mycket lång eller af särdeles förtjänster sig utmärka. Efter idkade studier vid Upsala och Åbo, blef jag, på förra stället, philosophiæ candidat 1761; magister 1764; presiderade tvänne gånger 1765 och blef straxt därpå af filosofiska faculteten i Upsala antagen till docens samt erhölet ännu samma år hans kongl. höghets, academiens höga cancellers, fullmägt att vara amanuens vid bibliotheket i Upsala.

¹⁾ Närvarande voro, om jag annars räknade rätt, XL.

Med hvad flit och åhåga jag härutinnan sökt fullgöra mina skyldigheter, anstår mig ej sjelf att anföra; men som min förestående utrikes resa, till ytterligare kundskaps inhämtande, ej lem- nar mig tid att vitnesbörder därom inhämta, torde mig tillåtas att härhos i ödmjukhet bifoga afskrift af det academiska vitt- nesbörd, som mig vid afresan från Upsala meddeltes. Utom den kärlek och lust jag från spädaste åren haft och ännu har för academiske vetenskaper, har jag sålunda ingen ting att an- föra till undskyllan af det steg jag härmedelst dristat taga och hvarmed jag ingalunda vill hafva någon skickeligare och mera förtjänt på minsta sätt förfördelad.

Framhårdar etc.

Hvarken vill eller bör jag hafva syslan, men för vissa or- sakers skull (dock mäst för ro skull) har jag anmält mig till förslags erhållande. Videbimus.

Jag afreste, som sagdt är, eftermiddagen kl. 3 från Lund och tråkade den af flygsanden på många ställen så besvärliga vägen åt *Ystad* (5 mil från Lund), dit jag framkom kl. 12 om natten; och sedan jag fått höra, det postjakten ännu låg kvar för motvind, lade jag mig att sofva.

D. 30 Junii.

Sedan jag hos borgmästaren låtit påskrifva mitt pass samt det sedan hos postinspectoren uppvist och erlagt frakt, 7 dal. 24 sk. smt, feck jag passagersedel, mot hvilkens oppvisande på jakten sakerna mottogos¹⁾. Sålunda var jag nu resfärdig, men här feltes vind. Under det jag härpå väntade, besågs i dag staden, som är liten och till byggnaden skånske städerne all- deles lik.

Mot aftonen gick jag om bord, där jag träffade ett godt sällskap passagerare uti öfversten gref Lewenhaupt, draban- terne Åkerhielm och Lewenhaupt, hofjunkaren grefve Piper med dess informator, min gamle skolcamerad mag. Märten Meurling. Vårt första göromål var att äta. Gref Lewenhaupts kosteliga brännvin gaf mig anledning att efterfråga ingredientierne till en så välsmakande liqueur. Den är som följer:

Till 6 kannor franskt brännvins destillerande tages:

6 lod angelica

16 d:o kummin

8 — fänköl

8 — anis

16 — enebär, hvilka, väl krossade, läggas natten öfver uti 1 stop brännvin, att saften må väl utdragas.

¹⁾ Det var på kongl. postjakten: Prinsessan Sophia Albertina.

Sedan gör man det sött, efter behag, med kokt sockersirup, som nb. het slås uti (eljest blir det ej klart); vanligt vis tages 1 skålp. socker till 1 kanna bränvin¹⁾. Visst är, att detta bränvin var det bästa jag nånsin smakat; hvadan jag ock var angelägen att anteckna compositionen. Det sista jag i Sverige lärde var sålunda att destillera bränvin.

Natten kom och hafvet lugnade; men i hopp att det efter midnatt kunde blåsa upp, lade vi oss om bord, där hvar en sof i sin busa.

Vid hvarjehanda tankar insomnade jag, osäker om och när Gud behagar låta mig mera hvila uti mitt kära fädernesland.

¹⁾ Ännu ett mycket godt recept:

till 6 kannor godt bränvin tages:	
pomeransskal	$\frac{1}{2}$ skålp.
citronskal	— —
fänköl	— —
anis	4 lod
kummin	— —
rosmarin	— —
angelica	3 lod
gallego	— —
calmusrot	— —
allersmak	8 lod
canel	2 —

Desse species läggas i bränvinet, att stå öfver natten; sedan destilleras. Uppblandningen sker med sockersirup, kokt af 1 stop vatten med $2\frac{1}{2}$ skålp. socker.

Forskningar om Skånelands kyrkor.

I sin «Skånes konsthistoria för medeltiden», utgifven år 1850, har *C. G. Brunius* beskrifvit och under vissa allmänna rubriker sammanfört ett flertal af Skånes märkligare kyrkor; några omtalas också i hans «Resor», likasom kyrkor i Blekinge och Halland (jfr resebeskrifningarna från 1838, 1849, 1854 och 1857). Redan på hans tid hade skåningen *Nils Månsson Mandelgren* under upprepade vandringar rundt kring Sverige också börjat undersöka sin födelseprovins' och de andra sydsvenska landskapens kyrkliga minnesmärken; och när han vid slutet af sin lefnad öfverlämnade sina samlingar till Lunds Universitet, hade han hunnit göra afbildningar eller åtminstone anteckningar från hela landets socknar med rätt få undantag.

Från Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademien hafva under de sista årtiondena då och då undersökningar företagits, särskildt med anledning af någon förestående restaurering eller rifning; och i dess «topografiska arkiv» — där bl. a. Brunii samlingar förvaras — finnas uppgifter (dock mest äldre) om åtskilliga sydsvenska kyrkor samt många afbildningar af sådana. Dessa uppgifter och afbildningar hafva af *Hans Hildebrand* delvis redan begagnats i det stora arbetet om Sveriges medeltid, hvori man ytterligare har att vänta en särskild afdelning om «konsten». Emellertid synas forskningarna för nämnda akademis räkning icke

hafva bedrifvits systematiskt; och man måste djupt beklaga att icke för längesedan ett noggrannt *inventarium* upprättats öfver våra minnesmärken. Just detta borde väl vara akademimens uppgift. Funnes — helst i tryck — ett sådant inventarium af våra kultur- och konstminnesmärken, såsom förhållandet är i de flesta delar af Tyskland samt äfven i Frankrike, skulle man säkerligen icke vågat förstöra så mycket af konstnärligt och historiskt värde, som man gjort äfven under de sista årtiondena. Saken är nog också den, att man från Stockholm, så länge man icke har aflönade ombud i de olika landsorterna, «provinskonserverer», ej heller reseinspektörer, *icke kan* öfvervaka fornminnenas bevarande i vårt vidsträckta land. Den stora uppgiften måste åtminstone delvis upptagas af enskilda personer och föreningar. Så har redan flerstädes skett med framgång; om den Mandelgrenska institutionen skall jag nedan meddela några upplysningar.

Skånes äldre minnesmärken synes man emellertid från dansk sida hafva på flera punkter grundligt och mera systematiskt undersökt; och i det danska statsmuseets samlingar torde från dem — t. ex. de gamla borgarna och slotten, men äfven många af kyrkorna — finnas bättre uppgifter och teckningar än i det svenska riksmuseets. Från dansk sida har också den kyrkliga arkitekturen blifvit föremål för en verkligt vetenskaplig bearbetning; jag åsyftar särskildt *J. B. Löfflers* «Udsigt over Danmarks kirkebygninger . . .» (1883), där åtskilliga äldre skånska kyrkor, främst Lund och Dalby samt omkring ett tjugotal andra, behandlas i sitt sammanhang med Danmarks kyrkobyggnader. I flera danska planschverk meddelas också prof på äldre sydsvensk arkitektur.

Under de senare åren hafva i Sverige åtskilliga arbeten framkommit, som beröra medeltida byggnadsverk i södra delarna af landet. I «Tegelarkitekturen i norra Europa och Upsala domkyrka» (1897) har denna uppsats' författare också lämnat en öfversikt af tegelkyrkorna i Skåne, mest dröjande vid de större stadskyrkorna. Om den första daterade tegelkyrkan, Gumlösa (af 1191), hafva flera uppsatser skrifvits, t. ex. i «Boksamling utg. af skånska landskapens historiska och arkeologiska förening» 1891 af *C. O. Arcadius*. Ännu återstår emellertid mycket att i

fråga om teglets användande utforska; en sådan kyrka som t. ex. S. Maria i Ystad förtjänade en särskild undersökning ¹⁾.

R. Steffen har i «Romanska småkyrkor i Östersjöländerna» (1901) mer eller mindre uttömmande behandlat åtskilliga frågor rörande Sydsveriges kyrkor, så om de gamla träkyrkorna i Småland (mest efter äldre otillförlitliga uppgifter) samt om vissa typer af stenkyrkor i Småland och Skåne och särskildt om de genom torn- och korförhållandena så märkliga kyrkorna i Kalmartrakten och på Öland. Hvad författaren emellertid kunnat framdraga rörande inflytelserna utifrån och till jämförelse med särskildt Tysklands kyrkor är förvånande ringa och föga uttömmande. — I smärre uppsatser har *O. Janse* påvisat flera intressanta egendomligheter t. ex. rörande den ursprungliga takkonstruktionen (öppen takstol) i en del sydsvenska kyrkor; och om det äldre kyrkomåleriet i Skåne har *O. Rydbeck* i denna tidskrift offentliggjort en förtjänstfull uppsats. Tidskriftens *utgivare* har också (1900) lämnat viktiga bidrag till den kyrkliga ornamentikens och bildhuggeriets historia i Skåne under renässansen — för dess konst saknade ju *Brunius* nästan all förståelse, såsom hans inträdestal i Vitterhetsakademien (1853) ådagalägger, och såsom ännu sorgligare visats af den sköfving han lät vackra renässansmonument i Lunds domkyrka och annorstädes.

¹⁾ Frågan om tegelarkitekturens första framträdande i norra Europa och vid Östersjön har också under de sista åren lifligt diskuterats i Tyskland. *O. Stiehl*, stadsbyggnadsinspektör i Berlin-Steglitz och lärare vid tekn. högskolan i Charlottenburg (liksom den nedan omtalade Seesselberg), har i ett stort arbete «Der Backsteinbau romanischer Zeit besonders in Oberitalien und Norddeutschland» (1898) samt i senare tidskriftsuppsatser sökt lösa nämnda fråga; han anser, att Norditaliens tegelarkitektur varit den egentliga förutsättningen för Nordeuropas, att både teknik och formgivning i den senare härleddes från den förra, samt att denna tegelteknik jämförelsevis sent (mot 1100-talets slut) började användas vid Elbe och norr därom. *R. Haupt*, provinsialkonservator för Schleswig-Holstein, har delvis såsom själf försvar häfdat en motsatt ståndpunkt (jfr hans polemik med Stiehl i några nummer af «Beilage zur Allgemeinen Zeitung» 1902). Haupt stöder sig äfven på flere skandinaviske forskare, särskildt Löffler; och åtminstone i fråga om tegelarkitekturens ålder i Nordeuropa har han tvifvelsutan rätt — i Sydkandinavien användes teglet till flera stora byggnadsverk redan omkring och strax efter 1100-talets midt.

undergå. Annars har Brunius beskrifvit några renässanskyrkor i Sydsverige, såsom (i en tidskriftsuppsats 1859) Genarps kyrka, ett bland de märkligaste exempel vi äga på 1500-talets arkitektur, samt (1852) Kristianstads vackra tempel, hvarom sedermera (1887) den danske forskaren *F. R. Friis* i en liten afhandling lämnat värdefulla meddelanden.

Det märkligaste arbete, som under de senare åren utkommit om Skandinaviens arkitektur, *Fr. Seesselbergs* «Die frühmittelalterliche Kunst der germanischen Völker» med tillhörande atlas (1897), må också här omnämnas, då det kan sägas utgå från Lunds domkyrka, hvilken ju förut grundligt, fastän nästan utan jämförande konsthistoriska undersökningar behandlats af *Brunius* (2. uppl. 1854). Seesselbergs stora verk har märkligt nog ännu icke fått någon uttömmande anmälan eller kritik i Skandinavien; hans besynnerliga funderingar på ornamentikens område äro visserligen kritiserade af *P. Johansen* i dansk Tidskrift for Kunstindustri 1898, och hans arkitekturhistoriska undersökningar äro, hvad vissa punkter beträffar, af senare författare omtalade och delvis bemötta; ett föredrag har af *E. Ekhoff* hållits om verket, men icke — mig veterligen — utgifvits i tryck. Författaren, som synes väntat sig mycket af arbetet, naturligtvis mest berömmelse och utmärkelse, har beklagat sig öfver den tystnad, hvarmed det i Skandinavien mottagits. I Tyskland har det blifvit mera observeradt och ofta lofordadt — de flesta, som omtalat det, hafva naturligtvis icke kunnat kontrollera dess uppgifter, fastän dessa i många fall borde väcka misstanke. I Repertorium für Kunstwissenschaft (1902) har professor *A. Matthäi* berömt Seesselbergs undersökningar såsom synnerligen märkliga och endast i vissa afseenden uttryckt sin reservation. Åtskilliga författare hafva byggt vidare på dess resultat, så t. ex. *Heinrich Bergner* i en uppsats om befästade kyrkor i Zeitschrift für christliche Kunst 1901. Bergners framställning bemötes delvis samt kompletteras för Schleswig-Holsteins räkning af *Richard Haupt* i en uppsats «Wehrkirchen in den Elbherzogtümern» införd i Zeitschrift der Gesellschaft für Schleswig-Holsteinische Geschichte 1902. Haupt tar alldeles afstånd från Seesselbergs framställning i denna fråga, men ingår icke på nå-

gon närmare kritik däraf, blott anmärkande den egendomliga uppfattningen t. ex. af rundtornen vid kyrkorna (och rundkyrkorna) såsom afläggare af «de gammalgermanska rundborgarna». Seesselbergs alltför våldsamma konstruktioner i afseende på kyrkoarkitekturens sammanhang med försvarsväsendet påpekas också af P. Johansen.

Icke heller här är stället för en genomförd kritik af Seesselbergs arbete. Ett par allmänna omdömen jämte några detaljanmärkningar kunna vi dock icke underlåta att tillfoga.

Först och främst måste den tyske arkitekten-författarens teckningar från Lund, Dalby och andra kyrkor, intagna dels i texten, dels i det särskilda planschverket, på det stora hela mycket lofordas. Några af dem, som framställa rekonstruktioner, förefalla dock väl fantastiska. Hvad texten beträffar, förvånas man först af den oerhörda säkerheten och naiva pretentionen, hvarmed förf. framställer sina satser, genom hvilka han tydligen vill göra epok i arkitekturhistorien. Till detta ändamål saknar han emellertid alltför många egenskaper; hvarken själfkritiken eller studierna räcka till. Han röjer ofta brist på en verkligt historisk uppfattning och behandlar dels utan förstånd dels alltför nonchalant de skandinaviska källorna. Jag skall strax gifva exempel härpå. I många månader vistades han i Lund (omkring 1890) och gjorde där delvis mycket noggranna mätningar och undersökningar å domkyrkan, hvarvid hans arbete på allt sätt underlättades af myndigheterna. Han anställde också forskningar i Dalby, Vä, Visby, Sigtuna samt på några platser i Norge och Danmark. Till flera intressanta resultat har han tvifvelsutan kommit; detta gäller också Lunds domkyrka, t. ex. undersökningarna om vestpartiets portalförhållanden och om det s. k. lekmanakoret. Huru det än skulle smickra vår patriotism — och lokalpatriotism, om Seesselbergs åsikt rörande domkyrkans enastående betydelse och den inverkan, dess arkitektur utöfvat på Tysklands, vore riktig, måste jag likväl uttala mina starka betänkligheter däremot. Huru är det t. ex. möjligt, att Lunds domkyrka skulle helt och hållet också till *vestpartiet* (utom tornens öfre delar) varit färdig 1145? Den invigning, som då skedde, gällde ju blott altaret i *högkoret* — hvarför behöfde an-

nars ena sidoaltaret särskildt invigas följande år? Om kyrkan, såsom Seesselberg tror, började byggas vid år 1074 och kryptan invigdes 1123, är det med kännedom om den tidens långsamma byggnadsarbeten icke alls otroligt, att det dröjde tjugu år och mera innan den öfre kyrkan blef blott så färdig, att dess hufvudkor kunde användas; och detta skulle naturligtvis, såsom förhållandet notoriskt varit vid så många andra kyrkor, kunnat begagnas äfven då långhuset var under byggnad — en provisorisk vägg anbragtes mot detta, såsom man ser ännu i dag i domen på Hradschin i Prag. Att en arkitekt kan göra ett sådant påstående som att också hela långhuset och äfven vestra delen voro färdiga år 1145, är fast oförklarligt; det vestra partiet visade ju icke blott i tornens öfre delar öfvergångsstilens kännetecken. Sannolikt var vid år 1145 långhuset blott påbörjadt, och en förändring i planen har därefter inträdd, då ju den första travéen visar en olikhet mot de följande. — Som bevis på Seesselbergs oförmåga att behandla ett historiskt ämne, må ock påpekas de slutsatser han drager af bilden på ett gammalt mynt från konung Nils' tid. Under det att ett af Brunius omtaladt mynt, som visar en byggnad med en port, blott skall gifva en allmän stadsvy, framdrager Seesselberg ett annat med tre «ingångsöppningar», hvilket, ehuru byggnaden här tydligen ligger inom vallar och blott ett torn öfver de tre öppningarna reser sig (ofvanför ett tak), af honom påstås säkert visa en kyrka och just Lunds domkyrka — det skall således bevisa att denna kyrka (också i det yttre) ursprungligen hade tre portaler i vester! Och märk väl: ett under konung Nils, således före 1134, slaget mynt skall visa huru den färdiga vestfasaden var på en kyrka, hvars högkor invigdes först 1145!

Särdeles kostliga äro Seesselbergs funderingar om «vapenhuset» i de gamla svenska kyrkorna. Blind i sin ifver att hänföra allt till försvarsväsendet, tror han att «vapenhus» betyder plats till förvaring af de vapen, *hvarmed kyrkan skulle försvaras* («Feldsteine u. s. w.» s. 107 noten), och beklagar att «Brunius och sedan flere nyare författare» framställt en alldeles oriktig mening om rum, hvilka tydligen icke kunde försvaras, utan snart blefve intagna, hvadan ju försvarsmedlen icke vore i säkerhet!

Egendomligt är, att S. icke frågade någon svensk om ordets betydelse eller slog upp någon encyklopedi, där han kunde få veta, att «i vapenhusen, som härröra från den senare medeltiden, brukade man lämna vapen och andra föremål, som ej borde medtagas i själfva kyrkan» etc.

Bland Seesselbergs många besynnerliga konstruktioner behöfver jag här blott ytterligare påpeka den, att den romanska pelarbasen skulle uppstått ur «kruk-former»; och bland hans arkeologiska misstag vill jag exempelvis framdraga hans tolkning af den lilla reliefen, som sitter öfver södra nedgången till kryptan såsom — «konung Knut den Helige»¹⁾; glorian, vingarna, liljestängeln och världsäpplet visa ju alldeles oförtydbart på bebådelsens ängel — en liknande bild finnes också bland de i kryptan förvarade resterna från det forna vestpartiet.

Det är icke på sådant sätt som man blir reformator inom konstärkeologiens område. Den beskyllning, Seesselberg utslungar mot Brunii arbete, att vara «ohne architektonisch-kritische Tiefe», torde i vid omfattning drabba hans eget.

Men det må erkännas: åtskilliga undersökningar äro värdefulla, några uppslag äro intressanta och bildmaterialet till det mesta utmärkt. —

Intresset för våra kultur- och konstminnesmärken visar i våra dagar en glädjande tillväxt. Stor förtjänst tillkommer här tidningsprässen, genom hvilken uppmärksamheten ofta fästes på märkliga fornminnen, och som ofta uttalar maningens ord till deras bevarande. Det borde blott ske ännu oftare och kraftigare. Några tidningar hafva i form af bilaga meddelat beskrifningar öfver en viss trakts kyrkor; så har Karlshamns Allehanda under åren 1894—96 utgifvit tre häften med afbildningar och text från kyrkor i Blekinge. I hög grad önskligt vore, att frågor om «restaurering» eller rifning af gamla kyrkor i hvarje särskildt fall diskuterades grundligt i prässen; arkeologer och arkitekter borde då yttra sig, och en inflytelserik opinion kunde bildas.

¹⁾ Det är att märka, att S. stöder sig på Brunius (Lunds Domkyrka 2:a uppl. s. 102), dock utan att angifva källan, — från Brunius, som han annars helt öfvermodigt behandlar, lånar han således här kritiklöst!

För spridandet af kännedomen om samt för bevarandet af våra fornminnen arbeta några föreningar i Sydsverige ¹⁾, t. ex. i Lund, Halmstad och Karlskrona. Och äfven flera enskilda personer visa varmt intresse för de kyrkliga minnesmärkenas bevarande och studerande; bland de mest nitiske må nämnas tandläkaren *Adolf Roth* i Malmö.

För den Mandelgrenska Samlingen i Lund, som f. t. vårdas å universitetets konsthistoriska institution, hopbringas årligen (sedan 1901) nytt material; detta afser närmast att öka och fullständiga N. M. Mandelgrens stora samlingar till utgifvande af en «Atlas till Sveriges odlingshistoria», hvilken skall meddela typserier på olika områden. Mandelgren själf utgaf några häften (2 h. «Helgedomar» 1883—84); men i aldeles samma spår kan den blifvande utgifningen («fortsättningen») icke gå: det fordras större exakthet i undersökningar och beskrifningar samt noggrannare, större och prydligare afbildningar. För närvarande samlas hufvudsakligen beskrifningar samt fotografiska afbildningar, och redan finnas omkring 1300 af det senare slaget, mest från Sydsverige och särskildt från Skåne. Jag får kanske tillfälle att i något följande häfte af denna tidskrift göra ett meddelande om några af de resultat, till hvilka materialsamlandet och undersökningarna för den Mandelgrenska Samlingen redan hafva ledt.

Ytterst viktigt är att uppgifter och afbildningar från alla håll *snart* insamlas ²⁾. Ty, sorgligt att säga, *förstöres här* — trots

¹⁾ En ny sådan, som synes vara särdeles lifaktig, är Norra Smålands Fornminnesförening, som bl. a. räddat och åter vid Jönköping uppfört Bäckaby märkliga 500 å 600 år gamla träkyrka, och som nu samlar uppgifter om alla kyrkor i norra Småland; det är ingenjör *Algot Friberg*, som äran af denna lifliga verksamhet tillkommer.

²⁾ Hvad Skåne beträffar, äro dess kyrkor ännu icke på långt när undersökta. Brunius meddelar (i sina tryckta arbeten) notiser från eller beskrifningar på blott omkring hälften af hela antalet (c. 400); och hans uppgifter måste ofta kontrolleras och än oftare kompletteras. Bland de kyrkor han icke omtalar äro nog många skäligen obetydliga, åtskilliga däremot synnerligen intressanta — några af dem numera tyvärr förstörda. Ännu mindre systematiskt äro de andra sydsvenska kyrkorna undersökta af någon sakkunnig. Det är hög tid att en noggrann undersökning på hela området företages.

allt växande intresse — *det ena minnesmärket efter det andra*. Endast sällan torde vid en rifning eller ombyggnad en noggrann uppsikt utöfvas; och ofta har nog sådan rifning eller ombyggnad tillåtits utan att sakkunnig person på stället undersökt den gamla byggnaden. Vi måste här betona den stora nytta som kunde åstadkommas af «provinskonservatorer» och antikvitetsinspektörer, de där ständigt vore till hands vid sådana tillfällen. Huru ofta händer det icke att vid rifningar eller ombyggnader förut icke kända intressanta arkitektoniska delar, ornament och målningar komma i dagen; men huru sällan är det icke som dylikt af vederbörande anmäles! Och så händer det allt för lätt att afvikelse från den fastställda «restaurerings»-planen göres, likaså att församlingen på egen hand företager «reparationer». I flera sådana fall har på senare tider Vitterhets-akademien med lofvärdt nit ingripit; men, såsom jag redan antydtt, dess organisation är icke tillräcklig. Äfven om icke genast provinskonservatorer kunde tillsättas, hvilka hvar på sin ort skulle hafva uppsikt öfver fornminnenas bevarande, borde mycket kunna vinnas genom upprättande af några inspektörstjänster: desse inspektörer skulle icke blott hafva den antydta så att säga fiskaliska uppgiften, utan skulle också gå myndigheter och enskilde till handa med upplysningar och råd, påpeka hvad som bör räddas och hur det bör bevaras o. s. v. — man betänke t. ex. alla dyrbara skulpturverk, målningar, ornament, vapensköldar och minnestaflor, som nu i så många kyrkor ligga oppvräktade på vindar eller i tornkammare och med hvarje år som går alltmera förfaras. Antikvitetsinspektörerna borde också kunna afgifva utlåtande om en föreslagen rifning eller ombyggnad är alldeles nödvändig eller ej — säkerligen hafva i de flesta fall onödigt stora förändringar (med ty åtföljande vandalisering) blifvit vidtagna.

I Halland och Blekinge hafva många gamla kyrkor försvunnit redan under 1800-talets förra del. I Skåne synes kyrkokassornas rikedom särdeles under århundradets senare del hafva lockat till den ena nybyggnaden efter den andra. Saken är förtjänt af synnerligen stor uppmärksamhet. Säkerligen hafva här under de tre sista decennierna mer än ett femtiotal nybyggnader eller radikala ombyggnader skett. I några fall stå de gamla

kyrkorna kvar (Burlöf, V. Sallerup, Kjöfvinge, St. Ibb, Stora Hammar, S. Åsum och ett par till) åtminstone tills vidare. Men på de flesta håll har man icke varit så pietetsfull. Man torde komma sanningen ganska nära om man påstår att under de sista decennierna i medeltal *ärligen två gamla kyrkor rifvits eller genom ombyggnad förlorat sin ålderdomliga prägel och sin ursprungliga karakter*. Och bland dessa kyrkor hafva flere varit utmärkta genom sin arkitektur, sina ornament, målerier eller annan utsmyckning. Icke ens på de sista åren har förstörelsearbetet hvilat; så hafva efter år 1890 — oafsedt flere kyrkor, som undergått en omfattande «restaurering» -- följande rifvits eller väsentligen ombyggt: V. Sönnarslöf, Bunkeflo, Ullstorp, Hyllie, Bjereshög, Glemminge, Mellangrefvie, Östra Grefvie, Tygelsjö, Fuglie, N. Nöbbelöf, Simris, Arrie, Willie, Öja, Remmarlöf, Asmundtorp, Fagerhult — summa 18 stycken!

Skall så alltjämt fortgå? Då torde mot slutet af detta århundrade föga återstå af de gamla kyrkorna, dessa märkliga typiska vittnesbörd om förflutna tiders kultur- och konstförhållanden. Och huru betydelselösa som kultur- och konstmonument, hur föga karakteristiska i sin schablonmässiga imitering äro icke de nya byggnader man i stället uppför! En stark opinion måste bildas mot förstörelselustan; icke förgäfvades torde man vädja till ett intresserad och upplyst prästerskap. Alla vänner till vår nationella kultur måste här förena sig — till försvar för våra dyrbara fornminnen!

E. Wrangel.

Den 24 oktober 1901.

Den 24 oktober 1901 firades öfver hela den bildade världen minnet af en bland Skånelands yppersta söner. Trenne århundraden voro då förflutna, sedan i kejsar Rudolfs hof i Prag Tycho Brahe slöt sina dagar.

Det kunde ej gärna vara annorlunda än att när öfverallt ute i världen erinringen gick tillbaka till Tycho Brahe, hans minne skulle stå lefvande också för hans egen fosterbygd. Ett halft århundrade tidigare — en högsommardag 1846 — hade dess befolkning i tusental stämt möte på den plats, där Uranienborg legat, för att på trehundraårsdagen af Tycho Brahes födelse bringa hans minne en hyllning. Johan Henrik Thomanders röst hade då i en glänsande improvisation hörts vid sidan af Orla Lehmanns och «Poul Rytters», medan Johan Ludvig Heiberg i ovanskliga strofer fängslat ögonblickets stämning. När nu hösten 1901 den skånska fosterbygden beredde sig att fira en andra minnesfest öfver Tycho Brahe, var tanken från början, att den skulle hållas icke på Hven utan i Lund, och att man, om möjligt, skulle resa honom ett varaktigt minne. Vid det förra tillfället hade ett lätt förebrående ord fallit från Orla Lehmanns läppar om den minnesstod, som Skåne försummat att sätta åt Tycho Brahe. Thomander hade då rest sig och visat hän mot den plats, där en ringa ruinhög låg som enda rest af Uranienborg; han hade talt om bronsens och marmorns förgänglighet och citerat Heibergs ord:

Borgen i Gruus er begravet,
Dens Herre hviler i Muld;
End om dem begge toner dog Havet,
Læses på Himlen Skriften af Guld.

Men Thomanders svar i all dess sinnrikhet hade icke kommit Orla Lehmanns tanke att glömmas för alltid: 1901, då det reddes till den nya minnesfesten, blef den åter erinrad.

* * *

Det ingick i den plan till Lunds försköning, som en «gamal vän» af staden, af dess nutid ej mindre än dess forntid, utkastat, att förvandla dess centrala delar till en sammanhängande park- och och trädgårdsanläggning. Domkyrkan skulle, sedan byggnaderna i dess närhet fallit, resa sig som ur ett haf af grönska; ofvan rosenparterrererna på norra sidan skulle Lundagård höja sig på en terrass, och i trädens skugga, mellan grönskande anläggningar, skulle här och hvar resas minnesbilder af de «odlingens stormän», som brakt heder öfver sin fädernebygd. De skulle stå där som en ständig erinran om det förflutna, som ett föredöme för det närvarande. Och den första af dessa minnesbilder — så var tanken — skulle blifva Tycho Brahes.

Denna sista tanke upptogs våren 1901 af de Skånska landskapens historiska förening och Kongl. Fysiografiska sällskapet i Lund. De förenade med sig personer ur skilda kretsar, och på sommaren samma år kunde ett upprop af följande lydelse utgå:

Tycho Brahe

* på Knutstorp 1546 ¹⁴/₁₂ † i Prag 1601 ²⁴/₁₀.

Med reformationens och renässansens tidsålder inträdde den Skandinaviska Norden i verldsodlingens häfder. Tycho Brahe är bland nordborna den som då förer an. Han har vid sin sida Söderns Galilei och Österns Copernicus. Från vår Nord följa honom efter på vetenskapens segerbana Stheno och Linné, Berzelius och Örsted. Sådan är hans plats i samtid och efterverld.

Huru naturligt är det då ej, att inom våra nordiska land ännu efter århundraden Tycho Brahes namn hålles högt i ära. Folkens lifskraft mätes med rätta efter deras store män: dessa utgöra alltid den tryggaste lifvakten i deras kamp för tillvaron. I samma mån som folken veta att ära sina store, ära de sig själfva och hållas de i ära af andra.

Liffigare än annars föras under året 1901 tankarne till Tycho Brahe. Ty i året 1901 infaller hans minnes trehundraårsdag. Då lycktes för alltid detta forskande öga, som djupare än något dödligt förut trängt in i stjärnerymden. Då slöts denna lefnadsbana full af lifvets motsägelser och oro: i en frivillig landsflykt borttrycktes han, från ett kejsarhofs glans, och dock med hjärtat uppfyllt af en nordbos hemlängtan — en segrare vid det hunna målet och dock

med tvifvel på sig sjelf och sin seger; «ne frustra vixisse videtur»¹⁾ voro den döendes sista ord. — Dock, tviflaren hade misstagit sig. Han hade ej lefvat förgäfvat. När lifvet var slocknadt, steg hans egen stjärna med ovanskelig klarhet upp öfver horisonten.

Och efter 300 år reder sig nu den nordiska vetenskapen att hylla och hedra hans minne. Sverige och Danmark täfla därom.

I den bygd, som såg Tycho Brahe födas och som ej förgätit att fira sin verldsberömdes sons födelse — det var år 1846 genom minnesfesten på Hven — har den tanken vaknat till lif att i år på hans dödsdag, den 24 oktober, resa honom ett varaktigt minne. De Skånska Landskapens Historiska Förening och Kgl. Fysiografiska Sällskapet vid Lunds universitet hafva satt sig i spetsen för denna tankes utförande. På de skånska landskapens jord, der, hvarest deras minnen hafva sin brännpunkt, i Lund, kommer Tycho Brahes byst att uppställas. Det ingår i planen härför att låta denna, rest på Lundagård, omgifvas äfven af andra minnesbilder, med hvilka man vill hedra de odlings stormän, som tillhöra Skåneland och det sydsvenska universitetet.

Af Kgl. Fysiografiska Sällskapet i Lund och de Skånska Landskapens Historiska Förening derom anmodade, inbjuda vi under tecknade härmed å deras vägnar till teckning af bidrag.

Lund i Juli 1901.

OLA ANDERSSON, Malmö.	ARNOLD HAMMAR, Allerum.
Grefve CORFITZ BECK-FRIIS, Böringe.	LEONARD HOLMSTRÖM, Hvilan.
HANS BENDZ, Lund.	AXEL KOCK, Lund.
GOTTFRIED BELJER, Malmö.	HANS EMIL LARSSON, Malmö.
GOTTFRID BILLING, Lund.	IVAR MÅNSSON, Trå.
MAGNUS BLIX, Lund.	LORENTZ NILSSON, Torreberga.
Grefve CARL TROLLE-BONDE, Trolleholm.	ERNST OLBERS, Landskrona.
C. V. L. CHARLIER, Lund.	NILS PERSSON, Helsingborg.
Grefve MAGN. GABR. DE LA GARDIE, Kristianstad.	EDVARD ROHDE, Göteborg.
ROBERT DICKSON, Malmö.	GUSTAF TORNERHJELM, Wrams Gunnarstorp.
Grefve CARL AUG. EHRENSVÄRD, Skeppsholmen, Stockholm.	Grefve CARL WACHTMEISTER, Wanås.
PEHR EKLUND, Lund.	Grefve GÖSTA WACHTMEISTER, Knutstorp.
WALDEMAR EWERLÖF, Rönneholm, Malmö.	GOTTFRID WARHOLM, Tuna.
MARTIN WEIBULL, Lund.	

¹⁾ Må jag ej hafva lefvat förgäfvat!

Man var så öfvertygad om detta uppsatts framgång, att man omedelbart efter dess utfärdande gick i författning om utförandet af Tycho Brahes byst. Bidragen inflöto också i riklig mängd, och den 24 oktober 1901 stod bysten, modellerad af Wilhelm Bissen, rest invid det gamla kungshuset på Lundagård, inom hvars murar Tycho Brahe sjelf mången gång kommit, och där hösten 1601 hans moder, fru Beate Bille, mottagit dödsbudet från Prag.

En talrik skara från olika delar af Skåne samlade sig den 24 oktober 1901 i Lund för att närvara vid minnesmärkets invigning. Högtidligheten inleddes af Lunds studenter, som under sång nalkades den beslöjade bysten. Fanorna planterades rundt denna, och omedelbart därefter besteg professor Martin Weibull talarstolen. Han begynte:

«Den man hvars bild, ännu beslöjad, om några ögonblick skall träda fram i dagen, är en af den mensklige odlingens store, en vetenskapernas furste. Hans namn har gått vida om land; hans rykte har blifvit ett verldsrykte. Han är af nordbor den förste, som på fredlig väg eröfrat verlden».

Talaren uppdrog därefter i korta drag bilden af den tid, som föregick Tycho Brahes — den stora omstörtningens tid, en af de rikaste i odlingens häfder, den som skiljer nutid och medeltid från hvarandra. Efter mer än ett årtusendes dvala återuppväcktes den grekiska och romerska fornverlden till lif i litteratur, i vetenskap och konst. Och på samma gång som det i tiden genom årtusenden skilda knöts samman till utveckling och enhet, hade den gamla verlden vidgats i rummet, när Colón tände den dittills kända oceanens vatten, och för da Gama vid Afrikas sydspets öppnades en ny ocean. De omätliga vattenrymderna fingo nu först sina gränser, när Magelhaens' skepp upptäckte vestern i hvad man trott vara den yttersta östern. Det var verldsupptäckternas tid. Men det var också reformationens, den andlige omhvälfningens. Menniskoanden hade tröttnat att bära den kyrkliga auktoritetstrons fjättrar. Hon bröt dem som svaga rön. Och den romerska kyrkan, den mäktigaste institution verldshistorien känner, bäfvade i sina grundvalar. Dess verldsbeherskande välde var slut.

Den tid, som följer och i hvilken Tycho Brahes lefnad faller, var med sina djupaste lifsrötter fäst i denna omstörtningens tid. Dess store andar gripa sig an med att störta auktoritetstron också på vetenskapernas område. De draga här reformationens slutföljder. Och liksom under den föregående tiden jordens gränser flyttats ut, öppnade sig nu också firmamentets verld för menniskoandens forskning.

I korta ord skildrade i sammanhang härmed talaren den astronomiska vetenskapens öden från Hipparkos och Ptolemæus till medeltidens Almagest och Nicolaus Copernicus, som simplificerande det gamla systemet gaf åt jorden dess rörelse kring solen.

På Copernicus följde Tycho. Han var född år 1546, tre år efter framträdandet af sin föregångares system och hans död. Han hyste för Copernicus den största beundran, åt hvilken han i ungdomen gaf ett uttryck i det tal, med hvilket han inledde de föreläsningar han då höll vid Köbenhavns universitet. «För hvad vi veta, säger han, hafva vi att tacka Hipparkos, Ptolemæus och ytterst Nicolaus Copernicus, som ej utan grund bär namnet den andre Ptolemæus. Han har insett bristerna i det gamla systemet och med beundransvärd skicklighet uppställt ett nytt, som vidgat vetenskapens gräns». Men snart finner Tycho en brist i detta system, en stor och för honom afgörande. Copernici system är i grundsatsen obevist; det hvilar ej på den rätta vetenskapliga metoden, den enda, på observation.

Här är Tychos storhet. Han är den födde naturforskaren. I allt stöder han sig på den exakta iakttagelsen, för allt fordrar han bevis. Han är banbrytaren för en sträng, modernt vetenskaplig metod. Det hade säkert äfven före honom gjorts astronomiska iakttagelser, likartade med hans, men, så vidt man kan skönja, aldrig systematiskt under längre tidsföljder. Och med sin nya metod begynte nu Tycho kampen mot auktoritetstron på sin vetenskaps område. Han stormade sjelfva himlafästet, och vinner det för den menckliga kunskapen. Hans vetenskapliga hjälpmedel voro ringa, instrumenten ofullständiga i en tid, då man ännu icke kände kikaren, men han förstod att sjelf förbättra dem långt utöfver hvad som förut varit känt. Hans observationer fortsattes genom hela hans lif; de följa dag för dag som en kommentar till hans lefnads historia.

Talaren berörde efterverldens uppfattning af Tycho Brahe. Dess dom fölle enstämmig. Och den moderna vetenskapen vore benägen att utvidga hans betydelse från astronomiens till den samlade naturvetenskapens hela fält på grund af hans konsekventa iakttagelsemetod. Den gifver honom plats bland dess grundläggare.

«Och astrologen Tycho Brahe? — Säggen och folkfantasin hafva gjutit sitt skimmer kring honom såsom stjerntydaren på Hven, horoskopernas heros, som utprickat de trettiofvå Tycho Brahedagarne i almanackan, om hvilka det är fullkomligt obevist, att de härröra från honom. Nåväl. Tycho Brahe var astrolog. Men han gick från dunkel till ljus, från villa till sanning. Vetenskapens gudinna sprang fullrustad ur Jupiters hufvud, vetenskapen sjelf har icke gjort det».

I liffiga, fängslande drag skildrade därefter Martin Weibull Tycho Brahes lefnad och hans personlighet, och dröjde särskildt vid hans förhållande till fädernebygden. I denna sin sista halfdel undandraget sig emellertid talet hvarje referat — det var improviserad, och blott de sista orden blefvo antecknade.

På två punkter — det var grundtanken i dessa — möttes Norden och Södern inom den germanska världen: i Thüringen Nordtyskland och Sydtyskland, i Skåne Skandinaviens norr och söder. Den stora halföns klippgrund sköte här ned mot Kattegat, Öresund och Östersjö, medan i söder öppnade sig det vida slättlandskapet med de mjuka, böljande linierna och med ett folklyne af egen art, till hälften syd-, till hälften nordskandinaviskt. Där möttes också den skandinaviska nordens historia. Det var en gång danskt, detta land; Skåne, Halland och Bleking voro vid sidan af Jylland och Sjælland med öarne den ena tredjedelen af Danmark. Nu var det svenskt. Och liksom det tacksamt tagit emot så mycket af Sverige, hade det också fört så mycket med sig dit. Men till det bästa det fört med sig hörde minnet af den store man, åt hvilken dagen vore egnad. Sverige hade tagit emot det minnet och gjort det till sitt. I dag firades Tycho Brahe icke blott i Videnskabernes Selskab i Köbenhavn utan också i den svenska Vetenskapsakademien.

Men när i de nordiska hufvudstäderna Tycho Brahes minne hölls högt, då hade hans fädernebygd också velat hafva ett ord med. Den hade velat resa honom ett minne.

Det var detta som skett, detta som närmast samlat skarorna i dag.

Talaren berörde några af de förändringar, som timat inom Skåneland under de trehundra år, som förflutit sedan Tycho Brahes död. Bland mycket annat hade också ett universitet uppvuxit där. Inom dess helgade râmärken hade ett minnesmärke öfver Tycho Brahe sin rätta plats, och i dess «hägn och vård» öfverlemnade han detsamma.

Platsen, på hvilket minnesmärket stode, var en blott tillfällig. Men hvilken plats Tycho Brahe än komme att intaga inom gränserna af ett universitet, alltid skulle han tala till dess lärare och lärjungar om det, som är det egentliga, det viktiga inom ett universitet, det hängifna arbetet i sanningens tjänst, om allt det stora i världen, det öfver de små människornas småaktighet höjda, om mannen, som hade till valspråk orden på minnesmärkets sockel: «non haberi, sed esse».

Täckelset föll, och dragen af Tycho Brahe trädde i dagen. Omedelbart därefter mottog universitetets prokansler, biskop G. Billing, minnesstoden med följande ord:

«Genom mig mottager Lunds universitet Tycho Brahes minnesstod med uppdraget att åt den bereda skydd och hägn och fram-bär sitt värdsamma och hjertliga tack för hvad som sålunda an-förtrotts detsamma. Hade universitetet ej någon högre uppgift än att skydda och vårda sina egna minnen, skulle det måst försaka glädjen och hedern att på sin mark resa minnesmärket öfver Tycho Brahe, då denne hvarken såsom lärare eller lärjunge tillhört vårt universitet. Men högre och vidare sträcka sig universitetets rätt och plikt. Äfven för det gäller budet: du skall hedra fader och moder; det har kallats att hedra och vårda alla vårt folks store och ädle. Och särskildt har det kallats till och känner såsom en plikt, från hvars uppfyllande det ej vill frikallas, att gifva dess rätta heders-plats åt de stormän på vetenskapens område, som utgå från den sydligaste delen af vårt fosterland.

Tycho Brahe var en sådan storman. Han föddes här nära intill och var såsom en vår man, men han blef en hela den bildade världens man genom sin vetenskapliga forskning. Underligt, ja, gri-pande känns det att tänka på hvad som tilldrog sig på den lilla ön Hven för mera än 300 år sedan och 100 år före vårt universitets stiftelse. Där var då ett slags universitet eller en begynnelse till ett sådant. Där utfördes en vetenskaplig bedrift af verldshistorisk betydelse; där samlades kring en forskare en skara lärjungar. Hvem är snarare än Lunds universitet insatt såsom arftagare till och vår-dare af det stora minnet?

Tycho Brahes minnesstod skall stå här på universitetets mark såsom ett maningens tecken för gamla och unga, för lärare och lärjungar. Den man, hvars dödsdag för trehundra år sedan i dag fras i norden och i södern, blef en stor man därigenom, att han var en forskare med hänförelse, därför att han ansåg ingen uppgift högre och ljufligare än att söka sanningen, därför att han lemnade allt annat för att fylla den uppgiften. Blifve han ett manande och eldande exempel för alla universitetets män!

Tycho Brahe var en konung i vetenskapens rike. Det är en kungastod, som här i dag blifvit upprest. Det sydliga Sveriges vetenskapliga metropol skall anse såsom en glädje och ära att hysa och vårda den».

Den enkla högtidligheten var härmed slut. Sångarne läto ännu en gång höra sina toner, fanorna lyftes, och folkskarorna skingrade sig så småningom.

*

*

*

I anledning af trehundraårsdagen af Tycho Brahes död hade professorn i astronomi C. V. L. Charlier å Kgl. Fysiografiska sällskapets vägnar utgifvit en festskrift, afhandlande «Utgräfningarne af Tycho Brahes observatorier på ön Hven sommaren 1901». Och professor Nils Flensburg tillkom vid tillfället den roll, som varit Johan Ludvig Heiberg förbehållen 1846 —

Sjönk än Uranienborg i jorden,
Gick än hans världssystem i kvaf,
Vid vetenskapens hof åt Norden
Hans forskarsnille talan gaf.
Den hembygd, som hans tankes skördar
Med blodets arfsrätt fått i lån,
Ur seklers landsflykt återbördar
Till sig i dag sin store son.

Underrättelser.

Maj 1903.

— Vid möte den 27 oktober 1866 fattade på förslag af sekreteraren Skånska fornminnesföreningen beslutet att i Lund samla de skånska runstenar, som rubbats från sina ursprungliga platser och voro utsatta för fara att lida skada eller förkomma. Beslutet sattes kort därefter i verkställighet, och vid jubelfesten 1868 reste sig inom den gamla botaniska trädgården i omedelbar närhet af univ:s hist. museum en runstenshög. På dess topp står sedan dess en af Skånes intressantaste runstenar, funnen i Allhelgonakyrkans grundvalar och 1691 af professor Anders Stobæus med hjälp af studenter flyttad från Helgonabacken till Lundagård. Rundt omkring den restes fem andra stenar, två af dem från Gårdstånga, de öfriga från Vallkärra, Skifvarp och Örja.

Genom försorg af de skånska landskapens historiska och arkeologiska förening har våren 1901 antalet af de på runstenshögen i Lund uppställda stenarne ökats med ännu en. Det är den s. k. *Fjeliestenen*, hvilken under tiden närmast före flyttningen till Lund haft sin plats på kyrkoherden Härstedts gård i Fjelic.

— *Stenåldersfynden i Limhamn.* I Järavallen, strax norr om Limhamn, ha gräfningar pågått under sommaren och hösten 1901. Därunder hafva tvenne boplatser från stenåldern kommit i dagen strax söder om Soldattorpet, invid vägen till Limhamn. Fynden komplettera i väsentlig mån den från samma trakt härrörande samling af stenåldersföremål, som förut finnes i Lunds universitets hist. museum. De hafva förts till museet i Stockholm, där de fått sin plats i en särskild monter.

I strandvallen, som på det ställe, där boplatserna funnos, hade

en mäktighet af c. 2 $\frac{1}{2}$ m., hittades slagna flintor till ett djup af intill 2 m. under ytan. Under boplatslagren upptäcktes rått tillhuggna flintredskap till ett djup af c. 1 m. nedåt. Ungefär $\frac{1}{2}$ m. under vallens yta fanns ett kulturlager af c. 20 cm. tjocklek. Detta lager var rikt på lerkärlekskärfvor, ben och flintredskap, och bland dessa senare påträffades flera af de för kökkenmöddingstiden karaktäristiska, tvåreggade yxorna. Lerkärnen voro mycket tjocka i godset, förfärdigade af på hvarandra lagda ringar af lera, och af en mycket ålderdomlig form, i det den bredbukiga botten gick ut i en kraftig, massiv tapp, som tvefvelsutan varit synnerligen lämplig vid kärlets ställande i den lösa strandsanden. I gruset öfver detta kulturlager kunde ännu en boplatz urskiljas, äfven den från stenåldern. Här påträffades krukskärfvor, ornerade i flera olika mönster, slipade grönstensyxor och andra redskap, dock intet af slipad flinta. I en af krukskärfvorna upptäcktes ett hvetekorn, måhända det äldsta spåret af sädesodling i vårt land. Dessutom gjordes ett annat mycket sällsynt fynd, en urhåkad sandstensplatta, som antagligen gjort tjänst som handkvarn. Om sjelfva ytlagrets ålder kunde intet bestämdt afgöras, enär plögen gått fram i detta.

Utgräfningsarbetet, som 1902 fullt afslutats, leddes af geologen fil. lic. Knut Kjellmark, under en del af tiden biträdd af amanuensen O. Rydbeck.

O. R.

— Vid grundgräfningsarbete å hörntomten öster om Råbygatan, norr om Södra esplanaden i Lund, påträffades för ett par år sedan en större mängd lösa skelettdelar och ett flertal grafvar, visande den för 1100-talet karaktäristiska formen. Våren 1903 har detta grundgräfningsarbete blifvit fortsatt norrut. Det har därunder blifvit tydligt, att man här blottat resterna af ett helt *medeltida grafväld* — tvefvelsutan cœmeterium sanctæ crucis, Heligkors kyrkogård.

De nu funna grafvarne visade tvenne typer. Den äldre hade den för 1100- och 1200-talet egendomliga formen och var försedd med utvidgning för den dödes hufvud; stenkistan var byggd af på kant stående gråstenshällar och täckt med stens kifvor. Särskildt en af dessa grafvar, hvilken i likhet med de öfriga afsmalnade mot öster, var väl bibehållen; den var att dömma af de fynd af tegel, som gjordes under den ännu orörda täckstenen, icke gärna äldre än slutet af 1100-talet. Den yngre graftypen åter representerade en öfvergångsform: här förefanns ännu utvidgningen för hufvudet, men gråstenen var utbytt mot tegeln.

Det lät sig tyvärr icke göra att föra en eller flera af dessa grafvar i alldeles samma skick, hvori de förefunnos, till något af Lunds museer. Men tvenne af dem, en af hvarje typ, flyttades söndertagna till Kulturhistoriska museet för att uppställas jämte

den där redan förut befintliga grafkistan från tomten söder om den nu grundgrädda.

— *Klosterbyggnaden i Ystad.* Det beslut stadsfullmäktige i Ystad 1901 fattade att nedrifva resterna af gråbrödraklostret därstädes, den ej obetydliga skriftvexling detta beslut vållade och den därefter ändrade uppfattningen i frågan, hafva riktat en större allmänhets uppmärksamhet på detta byggnadsminne.

I Lunds universitets hist. museum förvaras en urkund, som förtäljer om detta klosters grundläggning. På tunna ekplankor, förut anbrakta rundt Petrikyrkans i Ystad kor, står med minuskelskrift, att riddaren Holmger och hans maka Catharina stiftade kloster 1267, och att biskop Olof från Reval invigde kyrkan åt S. Nicolaus, S. Catharina och andra helgon. Sitt namn fick klosterkyrkan efter den helige Petrus, åt hvilken högaltaret helgades. Åren 1290, 1402, 1407 och 1411 höllo franciskanerna provinsialkapitel i Ystad. Vid reformationens inbrott skänkte Frederik I kloster åt staden att användas till hospital; en del därpå skulle reserveras till bostad åt konungen. Då borgmästaren Hans Hjort med anledning härpå infortrade klostrets nycklar, nekade emellertid priorn Sören Jacobsen, som flytt från Halmstad och funnit en fristad i kloster, att lemna dessa, hvarefter munkarne angreps med yxor: herr Sören själf stupade i handgemänget och tvenne andra klosterbröder, Christopher och Thomas, afledo kort därpå af sina sår. Som hospital och sjukhus användes kloster därefter till 1777, då det apterades till kronobränneri. Hela inredningen förstördes därvid. Bränneriet blef snart indraget, och 1790 omändrades det till sädesmagasin.

Troligt är, att klosterbyggnaderna omgifvit en fyrkantig gård, och på kyrkans norra sida ha också rester efter hvalf påträffats, antagligen spår af den forna korsgången. Den byggnad, som nu står kvar, är uppförd af tegel i två våningar; den är utvändigt prydd med blindbågar och sträpelare och har den norra gaveln rikt ornerad. Före förstörelsen af det inre var i nedra våningen inrymd den af pelarburna hvalf täckta kapitelsalen med ett mindre rum vid hvarje kortsida. På södra sidan var ingången till kyrkans kor, och på norra sidan fanns ett uthus åt öster, som innehöll kök och bakugn m. m. Öfre våningen, dit man kom genom trappor i byggnadens norra och södra ändar, innehöll munkcellerna.

Den gamla byggnaden vid S:t Petri kyrka i Ystad är en af de ytterst få kvarlevorna af klosteranläggningarna i Skåne: med undantag af klosterkyrkorna, några rester af S:t Laurentii och Svartbrödraklostren i Lund och af kapitelherrarnes byggnad i Dalby, finnes intet öfrigt af dessa den medeltida bildningens hufvudcentra. Så mycket mera glädjande är det också, att klosterhuset i Ystad numera synes tryggadt från förstörelse. Direktör J. Lachman å

Charlottenlund har förklarat sig villig bidra till kostnaderna för dess iståndsättande med en summa af 20,000 kronor; staden Ystad har för samma ändamål anslagit 10,000 och svenska riksdagen 15,000. Det första af dessa anslag gör den frikostige skånske mecenaten all heder och har förvärfvat honom tacksamhet på många håll; med de senare är en förpliktelse mot det förflutna fylld.

Man må nu endast hoppas, att «restaurationen» ej skall blifva liktydig med «ombyggnad» — en fara, som alltid föreligger, när medlen flyta rikligt.

— Professor Kristian Erslevs länge väntade publikation: «*Testamenter fra Danmarks Middelalder indtil 1450*» har 1902 utkommit. Det intressanta, på kulturhistoriska drag rika aktmaterial, som här framlägges, är till öfvervägande del skånskt — af de 92 här tryckta testamentena, de enda, som finnas i behåll från denna del af Danmarks medeltid, härröra icke mindre än 49 från Skåne. Tilläggas kan, att dessa senare i fråga om innehållet, från hvilken synpunkt det än ses, äro ojemförligen de värderikaste. Samlingen i sin helhet ger ett lefvande intryck af den medeltida kulturs storhet, hvars centrum var det ärkebiskopliga Lund.

Boken är att anse såsom en mönsterpublikation, icke blott hvad textens återgifvande i tryck angår, utan också på grund af den namnförteckning och det instruktiva, öfversiktligt ordnade saksregister, som avslutar densamma.

— Kort efter utgifvandet af de danska medeltida testamentena utkom tredje bandets tredje häfte af «*Repertorium diplomaticum regni danici medievalis*», professor Erslevs så förtjenstfulla förteckning öfver Danmarks medeltidsbref. Detta häfte omfattar tiden 1437—1450 och innehåller äfven begynnelse till redogörelsen för de odaterade handlingarne. Då publikationen icke är afsedd att sträcka sig öfver midten af det femtonde århundradet, kommer den inom kort att föreligga avslutad.

— Af «*Monumenta Scaniæ historica*», hvars första serie: «Lunds ärkestifts urkundsbok» 1900 begynte utgivas och 1902 blifvit fortsatt, har en ny serie börjat utkomma under titel: «Malmö stads urkundsbok». I det utkomna första halfbandet af denna äro stadens privilegier under danska tiden tryckta. Det första af dessa är ett bref af den 20 december 1353, det sista en handling från 1656. I ljustryck är vidfogadt Erik af Pommerns vapenbref för staden af 1437. Å bokens omslag ses Malmö två äldsta sigiller, det ena visande ett fartyg, det andra en kyrka.

— *Tycho Brahes* graf i Teynkyrkan i Prag har under sommaren 1901 blifvit öppnad och restaurerad. Sedan golfläggningen

framför det monument i röd marmor, å hvilket den store astronomen är framställd i kroppsstorlek, blifvit uppbruten, stötte man på ett till hälften infallet hvalf af tegel. Bland högar af kalk och grus upptäcktes under detta resterna af tvenne starkt förmultnade kistor. Det visade sig vid en närmare undersökning, att Tycho Brahe hvilade i en af dem. Hans hufvud låg något böjdt åt höger. Det var nära oigenkännligt. Hjessan var täckt med en baret, halsen omsluten af en röd silkeskrage. På fötterna sutto sammetskor; strumporna voro af gult silke. Att de funna kvarlevorna verkligen voro Tycho Brahes, bestyrktes af det fel, som iaktogs å näsan. Såsom bekant, krossades denna vid en duell i Tycho Brahes yngre år.

Det har klagats öfver den brist på pietet, som visades vid öppnandet af Tycho Brahes graf. Dessa klagomål tillbakavisas kraftigt i den officiella berättelse om graföppningen, som 1902 utkommit. Men ett yttrande i denna ger intrycket, att man likväl icke i allt gått fullt oklanderligt till väga. Det heter: »I betraktan af den stora popularitet och den varma tillgifvenhet, som i Prag aldrig upphört att egnas Tycho Brahes minne, skall man säkerligen icke finna underligt, om en och annan vid graföppningen närvarande tagit i förvar för sig själf eller någon Tychos beundrare en obetydlig rest af kistan, funnen bland kalken och grusen, eller någon ringa trasa af silkessvepningen. Men — tillägges det tröstande — hvad beträffar Tycho Brahes kvarlevor, föremålet för den med lika mycken omsikt som pietetsfullhet ledda undersökningen, hvila de ännu på samma hedersplats, som kejsar Rudolf II anvisat dem».

— En ny upplaga af «Tychonis Brahe Astronomiæ instauratæ Mechanica» har af Vetenskapsakademien i Stockholm utgifvits genom professor B. Hasselberg. Vid den minnesfest akademien den 24 oktober 1901 egnade den store astronomen fördes ordet af professor Nils Dunér, hvars tal senare utkommit i tryck.

— Vid festen till Tycho Brahes minne i Videnskabernes Selskab i Köbenhavn höll professor J. A. Fridericia ett kort föredrag om «Tyge Brahes Karakter og Aandspræg» och observator C. F. Pechüle om «Tyge Brahes nye Stjerne i Forbindelse med hans Reformation af Astronomien». Vid mötet framlades den af sällskapet till minne af dagen utgifna skriften: «Tychonis Brahe De Nova Stella», en på fototypisk väg åstadkommen reproduktion af Tycho Brahes ungdomsarbete med detta namn. En enskild medlem af sällskapet, som förut lemnat en uttömmande skildring af Tycho Brahe, doktor J. L. E. Dreyer, hade vid tillfället utgifvit en populär framställning af «Tycho Brahes Fortjenester af Astronomien», en skrift, som i korta fångslande drag tecknar bilden af den store astronomen.

— Om de högtidligheter, med hvilka den böhmiska vetenskapsakademien och staden Prag firade 300-årsminnet af Tycho Brahes bortgång, föreligger en tryckt redogörelse under titel: «Bericht über die Sæcularfeier der Erinnerung an das vor 300 Jahren erfolgte Ableben des Reformators der beobachtenden Astronomie Tycho Brahe, welche die Königliche böhmische Gesellschaft der Wissenschaften . . . am 24 October 1901 veranstaltet hat». Hufvudföresten af de i sitt slag storartade festligheterna i Prag hade professor J. Studnicka, som redan i januari 1900 vände sig till Prags borgmästare med hemställan om restaurering af Tycho Brahes grafminne i Teynkyrkan och om uppsättande af en minnestafla å det hus, i hvilket han hade sin bostad. De i denna hemställan gjorda förslagen vunno allmänt erkännande och iverksattes äfven. Vid sjelfva minnesfesten hölls festtalet af professor Studnicka, hvilken med anledning af festen utgifvit tvenne skrifter: «Prager Tychoniana» och «Bericht über die astrologischen Studien des Reformators der beobachtenden Astronomie Tycho Brahe». För öfrigt egnades dagen åt besök i Teynkyrkan och i Tycho Brahes forna bostad samt åt ett närmare betraktande af smärre i den böhmiska vetenskapsakademiens hörsal utställda Tychoniana.

— Docenten A. Stille har i Personalhistorisk Tidskrift 1902 publicerat några familjeanteckningar af kyrkoherden i Glimåkra och Örkened *Magnus Olai Cochus*, hvilka omfatta åren 1602 till 1627. I ett äfvenledes aftryckt tillägg till dessa anteckningar lemnas af professor Winslow några upplysningar om antecknarens död, som skedde i maj 1630, då »hr Måns i Glimåkra sig oförwahrands med swantzskrufven förderfwat i hufwudet».

— I ett vidlyftigt, samvetsgrant utfördt arbete, som utkommit i början af 1903, hafva trenne medlemmar af den danska generalstaben, öfverstlöjtnant A. P. Tuxen, kommandör C. L. With och kapten A. L. Hansen skildrat «*Felttoget i Skaane 1709—1710*».

— Ännu ett arbete om »*Kriget i Skåne 1709—1710*», har i dagarne utkommit. Det har till författare docenten A. Stille och är i all hufvudsak grundadt på arkivaliska källor, af hvilka de förnämsta förvaras i Riksarkiven i Stockholm och Köbenhavn samt i det s. k. Thorsjöarkivet, i hvilket icke blott Magnus Stenbocks concept, utan äfven till honom inkomna bref och rapporter från regeringsmyndigheter, officerare, civilämbetsmän och enskilde hamnat. Andra upplysningar hafva hämtats ur det skånska guvernementsarkivet, numera i landsarkivet i Lund, samt Lunds domkapitels arkiv.

I slutet af boken, som åtföljes af reproduktioner af Gerhard Burmans karta öfver Skåne 1684 och Carl Palmgrens 1710 uppgjorda karta öfver valplatsen vid Helsingborg, heter det:

»Samtid och eftervärld hafva enstämmigt och med full rätt gifvit Magnus Stenbock äran för Skånes bevarande åt Sverige, och segern vid Helsingborg har oupplösligt förbundits med hans namn. Det är emellertid rätt egendomligt, att i den allmänt gängse historiska uppfattningen själfva slaget kommit att i så hög grad undanskymma de föregående händelserna och rörelserna under fälttåget. Det förefaller dock, som om det just är i fälttågsplanen och dess utförande, som Stenbocks fältherreegenskaper klarast framträda. I det skånska fälttåget visar sig Stenbock i likhet med Karl XII såsom fältherre vara före sin tid, i det att han sätter den fientliga arméns besegrande, den afgörande bataljen som fälttågets egentliga mål. Hos honom är det ej såsom hos de flesta andra samtida generaler frågan om att manövrera sig till en god ställning för att genom denna kunna dominera ett område, utan han har till mål för alla sina rörelser den fientliga hären. Rörelserna få sin särskilda prägel däraf, att fältherren själf vill välja terräng för sin batalj. Slaget skall utkämpas, men först då man fått fienden dit man vill hafva honom och i en situation, där slaget kan blifva absolut afgörande. Därför syfta alla Stenbocks rörelser under hufvudfälttåget till ett enda bestämdt mål, och bataljen kommer till sist som den nödvändiga konsekvensen af hans manövrer. Stenbocks målmedvetenhet och rådsnarhet framträda klart, och de äro de viktigaste orsakerna till att fälttåget tog så kort tid. Det är en slående olikhet mellan de föregående, långvariga fälttågen i Skåne, som fortsättas från den ena årstiden till den andra, och detta, där allting uträttas med största snabbhet och allt är öfver på några veckor».

— *Från Lund och Lundagård.* Under denna titel har till julen 1902 utkommit ett urval af Martin Weibulls smärre skrifter, hufvudsakligen tal och minnesteckningar, hvilka belysa karaktäristiska sidor af hans personlighet. Man återfinner i denna samling vid sidan af ännu andra tal det vid Gustaf Adolfsfesten 1882, minnestelet vid 1889 års Nordiska fest, talet vid aftäckningen af monumentet på slagfältet vid Lund 1883 och det tal för Norden — Sönderjylland och Finland, som gaf väckelsen till den nyskandinaviska rörelsen. Bland de minnesrunor, som fått en plats i samlingen, nämna vi särskildt dem öfver Johan Henrik Thomander, Abraham Cronholm, Christian Cavallin och Albert Lysander. En betydande del af boken upptages af den teckning af «Lunds och Lundagårds minnen», i hvilken Martin Weibull, på samma gång han därmed bevarat erinringen af det historiska festtåg, som han anordnade vid invigningen af universitetshuset i Lund 1882, i stora drag gifvit bilden af staden Lunds förflutna.

— I december 1901 aftäcktes under stora högtidligheter i Helsingborg *Magnus Stenbocks staty*, modellerad af professor John Börjesson. Den är rest å stadens centralaste punkt och framställer Magnus Stenbock i det ögonblick han efter slutadt slag vid Helsingborg återvänder till staden. Häst och ryttare höja sig på en sockel af granit, hvars framsida är prydd af gruppen «getapågarne» och å hvars andra sida anbrakts en grupp bronskanoner, använda i slaget. På sockelns ena långsida läses: «Fosterlandet åt Magnus Stenbock. Snillrik fältherre. Tapper krigare. Ädel människa. Stor i segern. Större i olyckan». Och på den andra: «Narva 1700. Generalguvernör i Skåne 1705—1711. Helsingborg 1710. Gadebusch 1712».

Vid invigningshögtidligheten bjöd på anhållan af Stenbockskommitténs ordförande ryttmästare Wennerberg landshöfding R. Dickson täckelset falla. Det egentliga festtalet hölls af Martin Weibull, som tecknade den allmänna betydelsen af Magnus Stenbocks minne, och gaf bilden af honom såsom Skånes generalguvernör och universitetets i Lund kansler.

— En byst af *Sven Nilsson* har hösten 1902 rests å Lunda gård söder om universitetshuset. Vid invigningen hölls högtidstalet af professor A. Qvinnerstedt.

— Ryttmästaren Carl Gustaf Platen har 1901 utgifvit ett smakfullt utstyrdt arbete under titeln: «*Kongl. skånska dragonregementets historia*. Personhistoriska anteckningar öfver officerare och civilmilitärer af officers rang 1676—1900». — I ett färre antal exemplar har 1902 en vidlyftig skildring af «*Malmösläkten Falkman 1665—1900*» utgifvits af C. Falkman. — «*Helsingborg år 1816*» af E. F. Tengberg har utkommit i ny upplaga 1902.

— I »Architekten. Meddelelser fra akademisk Arkitektforening» har arkitekten Theodor Wählin gifvit en skildring af »*Vegeholm*, en skånsk medeltidsborg under restaurering». Han söker i denna häfda åsikten, att det gamla herresätet icke, såsom hittills allmänt antagits, leder sitt ursprung från riksmarsken Tyge Krabbes tid, utan att denne valt ett redan färdigt slott till sitt residens. Bland de fynd, som gjorts under den af arkitekten Wählin ledda restaureringen, äro särskildt tvenne kalkmålningar från slutet af medeltiden af intresse.

INNEHÅLL:

Efter Roskilde fred (forts.)	s. 217
J. H. Lidéns dagboksanteckningar 1768, utg. af <i>O. Ahnfelt</i>	› 254
Forskningar om Skånelands kyrkor af <i>E. Wrangel</i>	› 309
Den 24 oktober 1901	› 317
Underrättelser	› 325
